

દક્ષિણી આનંદ માસિક

શ્રીમદ્ ગુરુકૃપા

પ્રિય વંશજ

શ્રીમદ્ ગુરુકૃપા નં ૧૦૦૩
૦૧/૧/૨૭

શ્રીમદ્ ગુરુકૃપા નં ૧૦૦૩

প্রকাশক

শ্রীমহেন্দ্রনাথ ভট্টাচার্য্য

নবগিৰি

গুৱাহাটী—৩

প্রথম প্রকাশ

জুন, ১৯৭৬ খৃষ্টাব্দ

চারি টাকা মাত্র

কিতাপ পোৱা ঠাই

প্রকাশক

নবগিৰি

গুৱাহাটী—৩

ছপাশাল

পূৰ্বদেশ মুদ্রণ

বিহাবাবী, গুৱাহাটী—৮

জীৱনৰ নগৰীয়া

শ্রীমতী জয়া ভট্টাচার্য্য

নামত

সূচী

দময়ন্তী
সারিত্ৰী

পৃষ্ঠা

৩

৪৪

ভূমিকা

দুর্যোধনৰ লগত পাশা খেলত পৰাজিত হৈ ধৰ্মৰাজ যুধিষ্ঠিৰে ভীম, অৰ্জুন, নকুল সহদেৱ আৰু দ্রৌপদীক লগত লৈ তেৰ বছৰ বনবাস খাটিবলৈ স্বাম্যক বনত বাস কৰিছিল। এই সময়ত বৃহদশ্ব নামে মহৰ্ষি এজন তাত উপস্থিত হয় আৰু যুধিষ্ঠিৰক সান্ত্বনা দিয়ে। যুধিষ্ঠিৰে কয় “হে মহৰ্ষি! মোৰ পাশাখেলত কোনো দক্ষতা নাই। কিন্তু দুর্যোধন, শকুনি আৰু কৰ্ণকে আদি কৰি ধূৰ্ত্তবোৰে মোক পাশাখেললৈ আহ্বান কৰি মোৰ ৰাজ্য ধন সকলো কাঢ়ি লৈ মোক বনবাসলৈ পঠায়। এতিয়া দ্রৌপদী আৰু ভ্ৰাতৃসকলৰ কষ্ট দেখি মই ত্ৰিহমান হৈছো। মোৰ নিচিনা দুখী এই পৃথিৱীত কোনো নাই”। বৃহদশ্বই কলে “মহাৰাজ! আপোনাতকৈও অধিক দুখী ৰজা এজনৰ কাহিনী মই কওঁ শুনক”। এই বুলি কৈ মহৰ্ষিয়ে নল-দময়ন্তীৰ উপাখ্যান যুধিষ্ঠিৰক কলে। উপাখ্যান শেষ কৰি মহৰ্ষিয়ে কলে “হে ৰাজেন্দ্ৰ! আপুনিও নল ৰাজৰ নিচিনাকৈ শত্ৰুক পৰাজয় কৰি ৰাজ্য, ধন সকলো উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিব। নলৰ উপাখ্যান শুনিলে মানুহ বিপুল ঐশ্বৰ্য্যশালী হয় আৰু অলক্ষ্মীয়ে কেতিয়াও তেওঁলোকৰ আশ্ৰয় ল'ব নোৱাৰে”। মহৰ্ষিয়ে এই বুলি কৈ যুধিষ্ঠিৰক অক্ষবিছা দান কৰি তাৰপৰা প্ৰস্থান কৰিলে। সেইদিনৰ পৰা আজিলৈ মহৰ্ষি ব্যাসদেৱ ৰচিত মহাভাৰতৰ এই নলদময়ন্তীৰ কাহিনীটো ভাৰতৰ ঘৰে ঘৰে ল'ৰা-ছোৱালী, ডেকা-বুঢ়া সকলোৱে পৱিত্ৰ মনেৰে সমাদৰ কৰি আহিছে।

ব্ৰত, তপোব্ৰত আৰু স্ব-ধৰ্ম পালন কৰি যি কেইগৰাকী মহিমাযিত্ত নাৰীয়ে সৌভাগ্যৰ উচ্চতম সোপানত আৰোহণ কৰিছিল, তেওঁলোকৰ ভিতৰত সাৱিত্ৰী অগ্ৰগণ্য। মৃত্যুক পৰাজয় কৰি সাৱিত্ৰীয়ে মৃতস্বামীৰ জীৱন দান কৰিছিল।

জেঠ মাহৰ কৃষ্ণ-চতুৰ্দশীৰ দিনাখন ভাৰতৰ বহু গৃহস্থৰ ঘৰত সাৱিত্ৰী-ব্ৰত পালন কৰা হয়। সাৱিত্ৰীৰ উপাখ্যান শুনিলে সৰ্বসিদ্ধি লাভ হয় আৰু ব্ৰতী তিবোতাক বৈধব্য দোষে স্পৰ্শ নকৰে বুলি শাস্ত্ৰই কয়।

ঋগ্বেদত সাৱিত্ৰী সূৰ্য্যৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা, গায়ত্ৰী আৰু বেদমন্ত্ৰ বুলি অভিহিত কৰা হৈছে। আমাৰ সাৱিত্ৰী এই সাৱিত্ৰী দেৱীৰ বৰত লাভ কৰা কন্যা।

নল-দময়ন্তী আৰু সাৱিত্ৰীৰ উপাখ্যান দুটাই পাঠক-পাঠিকা-সকলৰ মাজত সমাদৰ লাভ কৰিলে লিখকৰ পৰিশ্ৰম সাৰ্থক হ'ব।

নবগিৰি
গুৱাহাটী - ৩
১৮/৭৬ ইং

}

ইতি—

শ্ৰীমহেন্দ্ৰনাথ ওট্টাচাৰ্য্য

দময়ন্তী

ভীমসেন নামেৰে এজন পৰম ধাৰ্মিক, প্ৰবল পৰাক্ৰমী আৰু সকলো গুণেৰে বিভূষিত ৰজাই বিদৰ্ভ দেশত ৰাজত্ব কৰিছিল। তেওঁ নিঃসন্তান আছিল। সন্তান লাভৰ কাৰণে তেওঁ যাগ-যজ্ঞ আৰু পূজা-অৰ্চনা কৰি দেৱতাসকলৰ আৰাধনা কৰিছিল।

এদিনাখন দমন নামেৰে ব্ৰহ্মৰ্ষি এজন আহি ৰাজ-ভৱনত উপস্থিত হ'ল। ৰজাই মহিষীৰ লগত একেলগে ব্ৰহ্মৰ্ষিৰ সেৱা পূজা কৰি নিজৰ দুখৰ কথা নিবেদন কৰিলে। মহৰ্ষিয়ে সন্তুষ্ট হৈ ক'লে—“হে ৰাজন্! মোৰ বৰৰ প্ৰভাৱত তুমি তিনিজন পুত্ৰ-সন্তান আৰু এজনী কন্যাত পাবা। এই বৰ দি মহৰ্ষিয়ে তেওঁলোকৰপৰা বিদায় ললে।

যথাসময়ত ৰজাৰ তিনিটা পুত্ৰ-সন্তান হ'ল। পুতেকহঁতৰ নাম ৰজাই দম, দান্ত আৰু দমন ৰাখিলে। পাছত এজনী কন্যা হ'ল; নাম দময়ন্তী। দময়ন্তী অসামান্য ৰূপবতী আছিল। দময়ন্তীক দেখিলে মানুহে বৰ দুখতো সুখ আৰু শান্তি পাইছিল। লাহে লাহে দময়ন্তীয়ে যৌৱন-সীমাত ভৰি দিলেহি। তেওঁৰ ৰূপ লাৱণ্য দিনক দিনে বাঢ়ি আহিব ধৰিলে, যেন সাক্ষাৎ লক্ষ্মী প্ৰতিমাহে। দাসী আৰু সখীসকলৰ মাজত দময়ন্তীয়ে পদুম ফুলৰ দৰে জিলিকি থাকে। দময়ন্তীৰ ৰূপ আৰু সৌন্দৰ্য্যত আনকি দেৱতা সকলো মুগ্ধ হ'ল। প্ৰজাসকলে কোৱা কুই কৰে

“ৰাজকুমাৰীৰ উপযুক্ত পাত্র এই পৃথিৱীত একমাত্ৰ নল বজাহে আছে।”

নল, বীৰসেনৰ পুত্ৰ আৰু নিষধ দেশৰ ৰজা। তেওঁ সকলো গুণৰ আধাৰ, পৰম সুন্দৰ আৰু পৰম ধাৰ্মিক আছিল। তেওঁ ইমান পৰাক্ৰমী আছিল যে মানুহে তেওঁক ত্ৰিদশাধিপতি ইন্দ্ৰৰ লগত তুলনা কৰিছিল। তেওঁ উদাৰ, সত্যবাদী আৰু জিতেন্দ্ৰিয় পুৰুষ আছিল আৰু মনুৰ নিচিনাকৈ ৰাজ্য শাসন কৰিছিল।

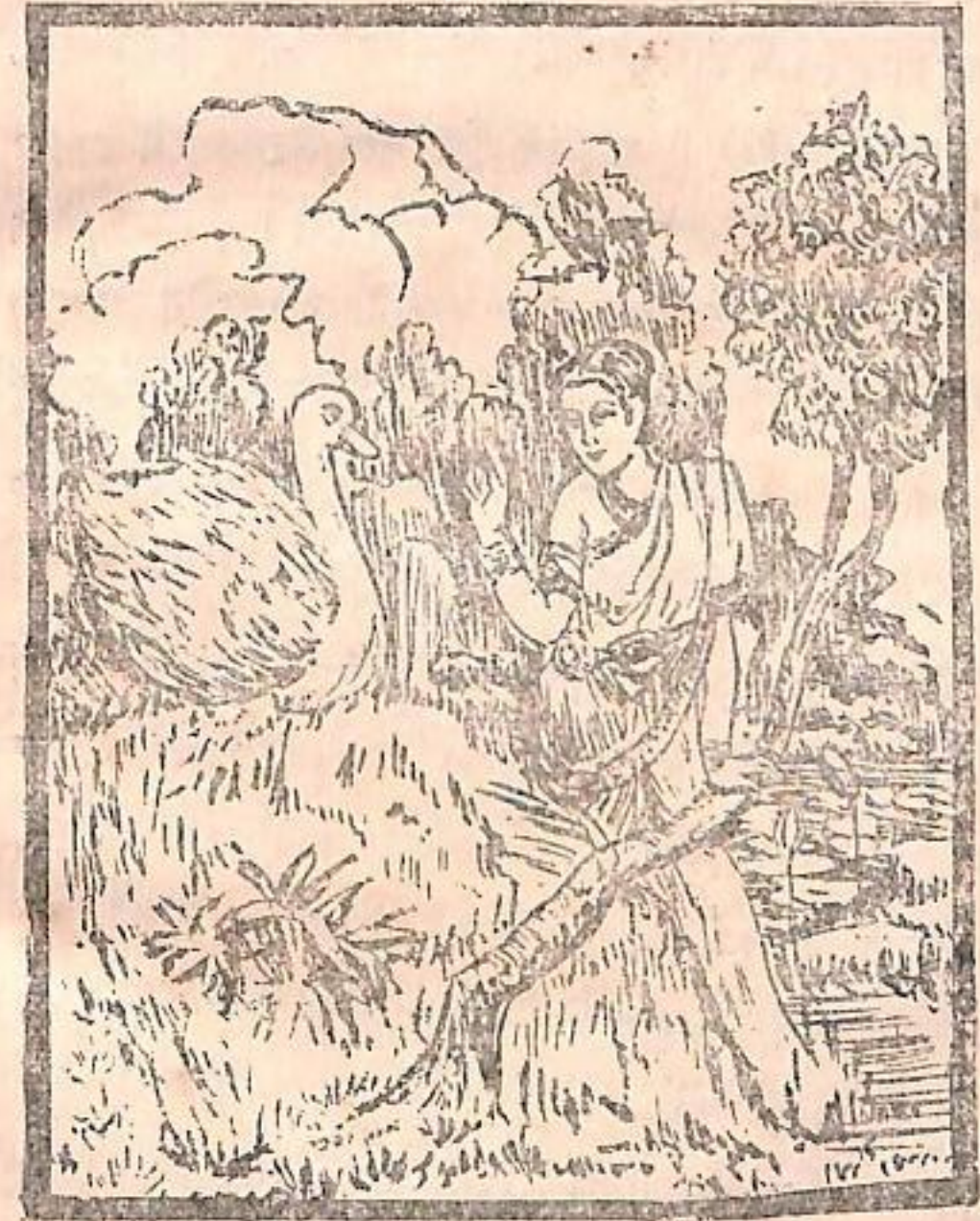

এদিনাখন নলে উদ্যানত ভ্ৰমণ কৰি থাকোঁতে হঠাতে তেওঁ আগত হাঁহ এজাক পৰিলহি। নলে থাপমাৰি হাঁহ এটাক ধৰিলে। হাঁহটোৱে নলক কলে, “মোক আপুনি বধ নকৰিব। মই আপোনাৰ প্ৰিয় কাৰ্য সাধন কৰিম। মই দময়ন্তীৰ ওচৰত

গৈ আপোনাৰ এনে গুণ-কীৰ্তন কৰিম যে তাকে শুনি তেওঁ আপোনাক মন-প্ৰাণ সঁপি দিব আৰু অন্য পুৰুষৰ কথা কেতিয়াও নাভাবে। দময়ন্তীৰ বিচিনা সুন্দৰী নাৰী এই পৃথিৱীত আৰু কোনো নাই।” হাঁহি মাৰি নলে হাঁহটো এৰি দিলে।

(২)

এদিনাখন দময়ন্তীয়ে সখীসকলৰ লগত মনৰ আনন্দেৰে উদ্যানত ফুৰি আছিল। এনেতে হাঁহ এজাক আহি দময়ন্তীৰ ওচৰত পৰিলহি। ধুনীয়া হাঁহবোৰ দেখি দময়ন্তীৰ মনত বৰ আনন্দ হ’ল। তেওঁ সখীসকলৰ সহায়ত হাঁহ এটা ধৰিলে। সেই হাঁহটোৱে

নলৰ হাতত ধৰা পৰিছিল। এতিয়া দময়ন্তীৰ হাতত পৰি হাঁহটোৱে মানুহৰ মাতেৰে ক’লে “হে ৰাজকুমাৰী! নিষধ দেশত নল

নামেৰে এজন বজা আছে। তেওঁৰ ৰূপ অগ্নিনী-কুমাৰৰ নিচিনা। এই পৃথিৱীত তেওঁতকৈ ৰূপৱান কোনো নাই। আমি দেৱতা, গন্ধৰ্ব, কিন্নৰ সকলোকে দেখিছোঁ; কিন্তু নলৰ নিচিনা ৰূপ আৰু লাৱণ্য কাৰো দেখা নাই। এনেহেন নল বজাৰ মহিষী হ'লে আপোনাৰ ৰূপ আৰু যৌৱন সঁচাকৈ সাৰ্থক হ'ব।”

এই কথা শুনি দময়ন্তীয়ে হাঁহক ক'লে “তুমি গৈ নলক মোৰ কথা কোৱাগৈ।” হাঁহটো উৰি গ'ল। হাঁহৰ মুখত দময়ন্তীয়ে নলৰ ৰূপৰ কথা শুনি বিৰহত কাতৰ হৈ পৰিল। তেওঁৰ মুখ বিৰণ হ'ল আৰু শৰীৰ ক্ষীণাই গ'ল। এতিয়া তেওঁ সখীসকলৰ লগত হাঁহি মাতি কথা নকয়; ঘনে ঘনে দীঘল হুমুণীয়াহ কাঢ়ে আৰু আশ্বিন-জিমনকৈ বহি থাকে। একো খাবলৈ মন নকৰে; ৰাতি টোপনি নাহে। সখীসকলৰ সঙ্গ একেবাৰে ত্যাগ কৰিলে।

সখীসকলে এই কথা বজাক জনালে। বজা বিবুধি হ'ল। পাছত মহিষীৰ লগত আলোচনা কৰি দময়ন্তীৰ সন্মতৰ পাতিবলৈ স্থিৰ কৰিলে। দিন-বাৰ ঠিক কৰি বজাই দময়ন্তীৰ সন্মতৰ ঘোষণা কৰি দেশ-বিদেশৰ সকলো বজা-মহাবজাক নিমন্ত্ৰণ জনালে।

ৰথ-ৰথী লগত লৈ বজাসকলে বিদৰ্ভ নগৰত উপস্থিত হ'ল। নল বজায়ে সন্মতৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে। সেই সময়ত দেৱতাসকলেও সন্মতৰলৈ আহি আছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰত ইন্দ্ৰ, বৰুণ, যম আৰু অগ্নিয়ে বাটতে নলক লগ পালে। ইন্দ্ৰই নলক ক'লে “হে নৰেন্দ্ৰ! তুমি সত্যবাদী আৰু ধৰ্ম্য পৰায়ণ; এতেকে তুমি আমাৰ দূত হোৱা।”

এওঁলোক যে দেৱতা সেই কথা নলে বুজিলে। তেওঁ নম্ৰভাৱে উত্তৰ দিলে “আপোনালোকৰ আদেশ মই পালন কৰিম। মোক আপোনালোকৰ পৰিচয় দিয়ক আৰু মই আপোনালোকৰ কি প্ৰিয় কাৰ্য্য সাধন কৰিব লাগে, ভাঙি কওক।”

ইন্দ্ৰই ক'লে “মই দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ; মোৰ লগত থকা এওঁলোক হ'ল, অগ্নি, বৰুণ আৰু যম। আমি দময়ন্তীৰ কাৰণে মৰ্ত্যলৈ আহিছোঁ। আমাৰ চাৰিজনৰ ভিতৰত এজনক বৰণ কৰিবলৈ তুমি দময়ন্তীক কোৱাগৈ।”

নলে ক'লে “দেৱৰাজ! ময়ো সেই একে উদ্দেশ্য লৈ আহিছোঁ। দময়ন্তীয়ে মোকে বৰণ কৰক বুলি ময়ো হাবিয়াস কৰি আছোঁ। এতেকে, আপোনালোকৰ এজনক বৰণ কৰিবলৈ লাগে বুলি দময়ন্তীক ক'বলৈ মোক আদেশ দিয়া উচিত নহয়। ভেনে কৰিলে মোৰ স্বাৰ্থৰ হানি হ'ব।”

ইন্দ্ৰই ক'লে “নল! তুমি আগেয়ে আমাৰ দূত হৈ যাবলৈ মান্তি হৈছিল; এতিয়া অস্বীকাৰ কৰিলে নহ'ব। তুমি এতিয়াই দময়ন্তীৰ ওচৰলৈ গৈ আমাৰ কথাখিনি কোৱাগৈ।

নলে ক'লে “শত শত প্ৰহৰীয়ে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লৈ দময়ন্তীক পহৰা দি আছে; মই তাত কেনেকৈ প্ৰৱেশ কৰিম?”

ইন্দ্ৰই ক'লে “আমাৰ মহিমাৰ প্ৰভাৱত তোমাক কোনোৱে দেখা নাপাব; তুমি অবাধে যাব পাৰিবা।”

নলে দময়ন্তী-ভৱনৰ ফালে খোজ ল'লে। ৰক্ষক আৰু প্ৰহৰীসকলৰ পৰা তেওঁ একো বাধা নাপালে। কক্ষত সোমাই তেওঁ দেখিলে, দময়ন্তীয়ে পূৰ্ণিমাৰ জোনৰ দৰে সখীসকলৰ মাজত জিলিকি আছে। ক্ষন্তেকলৈ তেওঁ আপোনপাহৰা হ'ল। দময়ন্তীক পাবলৈ তেওঁৰ অন্তৰ আকুল হ'ল। কিন্তু তেওঁ যে দেৱতাসকলৰ দূত হৈ আহিছে, সেই কথা স্মৰণ কৰি তেওঁ নিজকে সংযত কৰি ল'লে। দময়ন্তী আৰু সখীসকলে সসন্মমে থিয় হ'ল আৰু তেওঁৰ ৰূপ দেখি মন্ত্ৰমুগ্ধ হৰিণীৰ দৰে তেওঁৰ ফালে চাই থাকিল।

দময়ন্তীয়ে ক'লে, “হে আৰ্য্য! আপুনি কোন আৰু ইয়ালৈ কিয় আহিছে? বাহিৰত পৰাভ্ৰমী সশস্ত্ৰ প্ৰহৰীয়ে পহৰা দি আছে। সিবোৰৰ মাজেৰে আপুনি কেনেকৈ প্ৰৱেশ কৰিলে?”

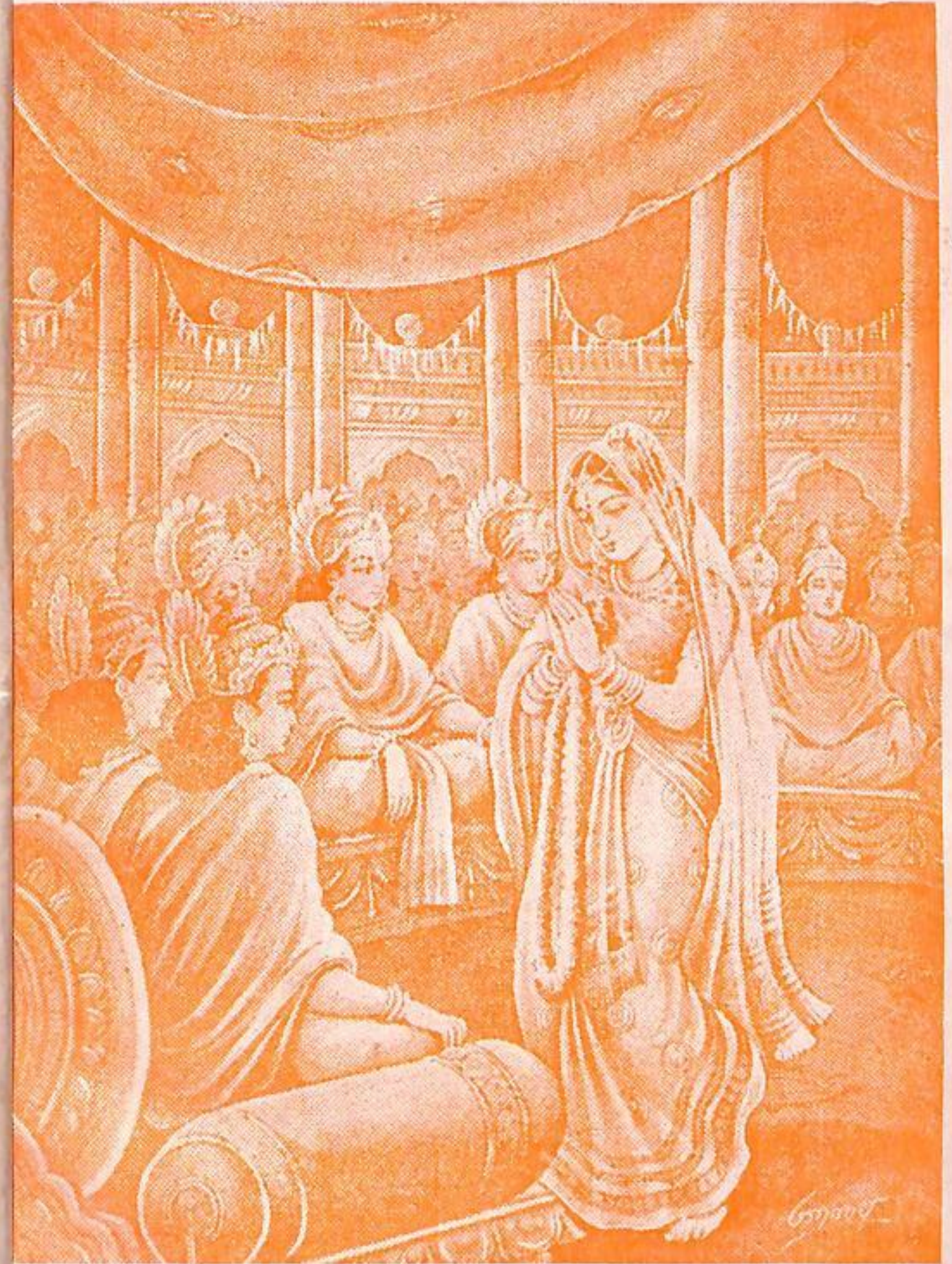
নলে ক'লে “ৰাজকুমাৰী! মই দেৱদূত। মোৰ নাম নল। দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ, অগ্নি, বৰুণ আৰু যম, এওঁলোকে তোমাক পাবলৈ অভিলাষ কৰি সন্মত হৈ আহিছে। মই সেই দেৱতাসকলৰ প্ৰভাৱত সকলোৰে অলঙ্কিত তে.মাৰ কনুত সোমাব পাৰিছোঁ।”

দময়ন্তীয়ে ক'লে “মই মোৰ মন-প্ৰাণ আপোনাকে সঁপি দিছোঁ। আপুনি মোৰ ইহকাল পৰকালৰ দেৱতা। হাঁহৰ মুখে আপোনাৰ ৰূপ-গুণৰ কথা শুনি কায়মনোবাক্যে মই আপোনাকে মোৰ স্বামীৰূপে বৰণ কৰিছোঁ। এই সন্মত সভা কেৱল আপোনাৰ কাৰণে অনুষ্ঠিত হৈছে। এতিয়া আপুনি মোক প্ৰত্যাখ্যান কৰিলে মই নিশ্চয় প্ৰাণ ত্যাগ কৰিম।”

নলে ক'লে “হে স্তন্যবতী! লোকপালসকলে তোমাৰ কাৰণে লালচ কৰি আছে। মই এজন সামান্য মনুষ্য। মই দেৱতাসকলৰ ভৰিৰ ধূলিৰো যোগ্য নহওঁ। মোৰ কাৰণে তুমি দেৱতাসকলক কিয় প্ৰত্যাখ্যান কৰিবা? সৃষ্টি আৰু স্থিতিৰ কাৰণ দেৱতাসকলৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিলে মানুহ মৃত্যু মুখত পতিত হয়। এতেকে তেওঁলোকৰ এজনক বৰণ কৰি মোৰ জীৱন ৰক্ষা কৰা। দেৱৰাজ ইন্দ্ৰক বৰণ কৰিলে তুমি স্বৰ্গৰাজ্য ভোগ কৰিব পাৰিবা। সমগ্ৰ পৃথিৱী যিজনো ভক্ষণ কৰি দিব পাৰে, সেই অগ্নিদেৱতাক কোনে প্ৰাৰ্থনা নকৰে? প্ৰাণীসকলৰ কালান্তক দগুধৰ ধৰ্ম্মৰাজক কিয় প্ৰত্যাখ্যান কৰিবা? নহ'লে তুমি বৰুণকে বৰণ কৰা।”

দময়ন্তীয়ে ক'লে “দেৱতাসকলক শতকোটি নমস্কাৰ জনাইছোঁ। আপুনি মোৰ স্বামী।”

নলে ক'লে “মই দেৱতাসকলৰ দূত। মোক বৰণ কৰিলে দেৱতাৰ স্বাৰ্থৰ হানি হ'ব আৰু মোৰ দৌত্যধৰ্ম্মৰ গ্লানি হ'ব। তুমি যদি মোৰ দৌত্যধৰ্ম্ম অক্ষুণ্ণ ৰাখিব পাৰা, তেতিয়া হ'লে মই তোমাক গ্ৰহণ কৰিব পাৰোঁ।”

দময়ন্তীৰ সন্মত

দময়ন্তীয়ে ক'লে “মহাৰাজ ! আপুনি দূতৰ কৰ্ত্তব্য পালন কৰিছে । এতিয়া আপুনি দেৱতাসকলৰ মাজত বহি থাকিব ; মই তাতে আপোনাক বৰণ কৰিম । আপোনাৰ ধৰ্ম্ম অক্ষুণ্ণ থাকিব ।”

নলৰাজে দময়ন্তীৰ কক্ষ ত্যাগ কৰি আহি দেৱতাসকলক ক'লে “হে লোকপালসকল ! আপোনাসকলৰ মহিমাৰ প্ৰভাৱত মই দময়ন্তীৰ ওচৰ চাপিবলৈ সক্ষম হৈছিলো । মই তেওঁক আপোনালোকৰ মনৰ অভিলাষৰ কথা কলো । মোৰ কথা শুনি দময়ন্তীয়ে মোক আপোনালোকৰ মাজত থাকিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে । দময়ন্তীয়ে মোক এই কথাও কলে যে আপোনালোকৰ মাজৰ পৰা তেওঁ মোকে বৰণ কৰিব । এতিয়া আপোনালোকৰ যি অভিকৃতি হয় তাকে কৰক ।”

(৩)

সৱস্তৰ সভাত নিজৰ নিজৰ নিৰ্দ্দিষ্ট আদনত নৃপতিমণ্ডলী বহি আছে । ঋষি-মুনিসকলে বেদধ্বনি কৰিছে । সকলোৱে দময়ন্তীক চাবলৈ ব্যগ্ৰ হৈ পৰিছে ।

শুভক্ষণত আৰু শুভমুহূৰ্ত্তত দশোদিশ উজ্জ্বল কৰি দময়ন্তীয়ে হাতত মালা লৈ সভাত প্ৰৱেশ কৰিলে । সকলোৱে দময়ন্তীৰ ফালে একেখিৰে চাই ব'ল । বিষয়াসকলে ৰাজল্যমণ্ডলীৰ গুণ-কীৰ্ত্তন কৰি দময়ন্তীক শুনালে । দময়ন্তীয়ে দেৱতাসকল বহি থকা শাৰীৰ-ফালে আগবাঢ়ি গ'ল ।

দেৱতাসকলৰ যাৰ ফালে চায়, তেওঁকেই দময়ন্তীয়ে নল যেন দেখা পায় । এনেকৈ পাঁচজন নলক দময়ন্তীয়ে দেখা পালে । দময়ন্তীৰ অন্তৰ শোকত আকুল হ'ল । তেওঁ আগেয়ে শুন। দেৱতাসকলৰ লক্ষণবোৰ স্মৰণ কৰিলে ; কিন্তু কোনো ৰকমে পাঁচজনৰ ভিতৰত আচল নল যে কোনজন, তেওঁ নিৰ্ণয় কৰি উলিয়াব নোৱাৰিলে । দময়ন্তীয়ে তেতিয়া দেৱতাসকলৰ

শৰণাপন্ন হৈ কঁপি কঁপি হাতঘোৰকৈ ক'ব ধৰিলে “হে দেৱতা মণ্ডলী; হংস দূতৰ মুখে মই নলৰাজৰ কথা শুনি তেওঁকেই মই মোৰ জীৱন উচৰ্গা কৰি দিছোঁ, তেৱেঁ মোৰ স্বামী। এতিয়া মই যাতে অশ্ল-পুৰুষগামিনী হ'ব নালাগে, তাৰ কাৰণে মোক নলৰাজক দেখুৱাই দিয়ক। মই নলৰাজৰ কাৰণে বহু ব্ৰতানুষ্ঠান কৰিছোঁ; ভগৱানে নলৰাজক মোৰ পতি নিৰ্ণয় কৰি দিছে। এতেকে হে স্বৰ্গগণ! আপোনালোকে নিজৰ নিজৰ ৰূপত প্ৰকাশ হওক; মই পুণ্যাত্মা নলৰাজক চিনি পাম।”

দেৱতাসকলৰ মনত কৰুণাৰ উদয় হ'ল। তেওঁলোকে বুজিলে যে দময়ন্তীৰ স্বামী নলৰাজহে। একান্ত চিন্তেৰে দময়ন্তীয়ে নলৰাজক আত্মসমৰ্পণ কৰিছে। এনেকৈ ভাবি দেৱতাসকলে নিজৰ নিজৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে। দময়ন্তীয়ে চাৰিওজন দেৱতাক দেখা পালে। তেওঁলোকৰ মুখত ঘামবিন্দু নাই। তেওঁলোকৰ ফুলৰ মালাৰ ফুলবোৰ নতুন আৰু উজ্জ্বল। তেওঁলোকে ভূতল স্পৰ্শ কৰা নাই। তেওঁলোকে আসনৰ শূন্য ভাগত বহি আছে; চকুৰ নিমিষ নাই আৰু তেওঁলোকৰ ছায়া নাই।

দময়ন্তীয়ে তেতিয়া মাটি চুই থকা, ঘনে ঘনে চকুৰ নিমিষ পেলাই থকা, মুখত ঘাম বিন্দুৰে সৈতে মৰহি যোৱা ফুলৰ মালা পিন্ধা আৰু গাৰ ছায়া মাটিত পৰি থকা নলৰাজৰ ডিঙিত মালা দিলে। নৃপতিমণ্ডলীয়ে তেওঁৰ সৌভাগ্যৰ কাৰণে নলক অভিনন্দন জনালে। সয়ম্বৰ সভা নলৰ প্ৰশংসা আৰু জয়ধ্বনিৰে মুখৰিত হৈ উঠিল।

নলৰাজে দময়ন্তীক ক'লে “হে দময়ন্তী! দেৱতাসকলৰ মাজতো তুমি যে মোকেই বৰণ কৰিলা, তাৰ কাৰণে আনন্দিত হৈছোঁ। মই যিমান দিন জীৱিত থাকিম, তোমাৰ লগত প্ৰীতি আৰু প্ৰণয়েৰে সৈতে জীৱন যাপন কৰিম।”

দেৱতাসকলে নল আৰু দময়ন্তীৰ ওপৰত সন্তুষ্ট হ'ল। চাৰিওজন দেৱতাই নলৰাজক আঠটা বৰ প্ৰদান কৰিলে।

ইন্দ্রই ক'লে “নল! মোৰ বৰৰ প্ৰভাৱত তুমি মোৰ প্ৰত্যক্ষ দৰ্শন পাবা আৰু অন্তত তোমাৰ পৰম গতি লাভ হব।”

অগ্নিয়ে ক'লে “হে নিষধৰাজ! তুমি মোক যেতিয়াই আহ্বান কৰিবা মই তেতিয়াই উপস্থিত হ'ম আৰু তোমাৰ শৰীৰ মোৰ দৰে তেজস্বী হ'ব।”

যমে ক'লে “তোমাৰ হাতৰ বন্ধন সোৱাদ আৰু পৰম উপাদেয় হ'ব আৰু ধৰ্ম্মৰ প্ৰতি তোমাৰ অচল মতি থাকিব।”

বৰুণে ক'লে “হে নল, তুমি মোক স্মৰণ কৰিলেই উপস্থিত হ'ম আৰু এই ফুলৰ মালাধাৰ তোমাৰ হাতত সদায় স্থায়ী, সুগন্ধি আৰু সজীৱ হৈ থাকিব।”

এনেকৈ কৈ দেৱতাসকল তাৰপৰা গুচি গ'ল। বাটত দেৱতাসকলে কলি আৰু দ্বাপৰক লগ পালে। দেৱৰাজৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কলিয়ে ক'লে “দময়ন্তীৰ প্ৰতি মোৰ মন আসক্ত হৈছে; মই সয়ম্বৰ সভালৈ যাওঁ।” দেৱৰাজে ক'লে “হে কলি! সয়ম্বৰ সমাপ্ত হৈছে। ভীম-নন্দিনী দময়ন্তীয়ে নলৰাজক বৰণ কৰিছে।” এই কথা শুনি কলিয়ে ক্ৰুদ্ধ হৈ ক'লে “হে দেৱতাসকল! দময়ন্তীয়ে অমৰ-বৃন্দক উপেক্ষা কৰি সামান্য মনুষ্য এজনৰ ডিঙিত বৰণ মালা পিন্ধালে। সেই কাৰণে দময়ন্তীৰ এতিয়া সমুচিত দণ্ডবিধান কৰিব লাগে।”

দেৱতাসকলে ক'লে “দময়ন্তীৰ কোনো দোষ নাই। আমাৰ অনুমতিক্ৰমে “দময়ন্তীয়ে নলৰাজক বৰণ কৰিছে। নলৰাজ সামান্য মনুষ্য নহয়। তেওঁ ধাৰ্ম্মিক, জ্ঞানী, ব্ৰতী, আৰু সত্যবাদী। তেওঁৰ অন্তৰ বিশুদ্ধ আৰু তেওঁ সকলো গুণৰ আধাৰ। তেওঁ অহিংস, সংযমী আৰু তপস্বীপৰায়ণ। তেওঁৰ ওপৰত সন্তুষ্ট হৈ দেৱতাসকলে সদায় তেওঁৰ ঘৰত বাস কৰে। কোন ৰমণীয়ে তেওঁক কামনা নকৰি থাকিব পাৰে। যি ব্যক্তিয়ে এনে মহান পুৰুষক অভিশাপ দিবলৈ উদ্বৃত হয়, তেওঁ নিজৰ আত্মাকে অভিশাপ দিব।”

শাপ দিব পাৰে আৰু আত্মহত্যাও তেওঁৰ পক্ষে কঠিন কাম নহয়। তেনে ব্যক্তি অগাধ নৰক-কুণ্ডত পতিত হয়।” কলি আৰু দ্বাপৰক এনেকৈ কৈ দেৱতাসকল তাৰপৰা গুচি গ’ল।

তেতিয়া কলিয়ে দ্বাপৰক ক’লে—“হে দ্বাপৰ! মই ক্ৰোধ সম্বৰণ কৰিবলৈ পৰা নাই। মই যেনে তেনেকৈ নলৰ শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰি তেওঁক ৰাজ্য ভ্ৰষ্ট কৰিম আৰু দময়ন্তীৰ লগত বিচ্ছেদ সাধন কৰিম। তুমি পাৰ্শ্বটোৰ ভিতৰত সোমাই মোক সহায় কৰিবা।” এনেকৈ যুক্তি কৰি কলি আৰু দ্বাপৰ তাৰপৰা গুচি গ’ল।

নলে দময়ন্তীক বিয়া কৰাই ৰাজ্যলৈ লৈ আহিল। ৰাজ্যত তেওঁ নানা যাগ-যজ্ঞ সম্পন্ন কৰিলে আৰু দময়ন্তীৰ লগতে স্নেহেৰে দিন যাপন কৰিব ধৰিলে। তেওঁলোকৰ ইন্দ্ৰসেন নামেৰে এক পুত্ৰ আৰু ইন্দ্ৰসেনা নামেৰে এজনী কন্যা সন্তান হ’ল।

(৪)

কলিয়ে নলৰ শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰিবলৈ এঘাৰ বছৰ ধৰি ছিদ্ৰ বিছাৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। এদিন নলে মূত্ৰ ত্যাগ কৰি ভালকৈ হাত ভৰি নোধোৱাকৈ উপাসনাত বহিল। এই চেলু পাই কলিয়ে তৎক্ষণাত নলৰ শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰিলে। পাছত কলিয়ে এদিন নলৰ ভাতা পুৰুষক কলে “তুমি নলক পাশা খেললৈ আহ্বান কৰা। তুমি মোৰ সহায়ত পাশা খেলত জয়লাভ কৰি নলৰ ৰাজ্য-ধন আৰু যথা-সৰ্বস্ব অধিকাৰ কৰিব পাৰিবা।”

এই কথা শুনি পুৰুষে পাশা-খেলৰ প্ৰস্তাৱ লৈ সঘনে নলৰ ওচৰলৈ অহা-যোৱা কৰিবলৈ ধৰিলে। অসহিষ্ণু হৈ এদিন নলৰাজে সময় নিৰূপণ কৰি দময়ন্তীৰ উপস্থিতিতে পাশাখেল আৰম্ভ কৰিলে। কিন্তু তেওঁ ধন-বহু, মণি-মুক্তা, ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতি সকলো পণতৰাখি কলিৰ প্ৰভাৱত পৰাজিত হ’ল।

এই বাতৰি চাৰিওফালে ৰাষ্ট্ৰ হৈ গ’ল। মন্ত্ৰী, পৰিষদবৰ্গ, বন্ধু-বান্ধৱ আৰু ৰাজভক্ত প্ৰজাসকলে পাশা-খেল বন্ধ কৰিবলৈ ৰজাৰ ওচৰত গোহাৰি জনালে। কিন্তু নলে সকলো হিত-উপদেশলৈ আওকাণ কৰি খেলত বহিল। দময়ন্তীয়ে তেতিয়া নলৰাজৰ সাৰথি বাফে’য়ক মাতি আনি ক’লে, “হে সাৰথি! মোৰ এতিয়া মনৰ স্থিৰতা নাই। মোৰ ভয় হৈছে, বোধহয় আমাৰ ৰাজ্য-ধন সকলো বিনষ্ট হৈ যাব। সেই কাৰণে মই তোমাৰ শৰণাপন্ন হ’লো। হে বাফে’য়! ৰজাই তোমাৰ প্ৰতি কেনে ব্যৱহাৰ কৰিছিল সেইকথা তোমাৰ বোধহয় মনত আছে। এতিয়া দুৰৱস্থাগ্ৰস্ত প্ৰভুক সহায় কৰা তোমাৰ অৱশ্যে কৰ্তব্য। তুমি দ্ৰুতগামী ঘোঁৰা এহাল জুটি লৈ মোৰ ল’ৰা-ছোৱালী দুটিক ভীম নগৰ কুণ্ডিলপুৰলৈ লৈ যোৱা। বথ আৰু ঘোঁৰাৰে সৈতে সিহঁতক মোৰ জ্ঞাতিবৰ্গৰ লগত থবা। পাছত তোমাৰ ইচ্ছা হ’লে তাতে থাকিবা; নহলে অইন ঠাইলৈ গুচি যাবা।”

সাৰথিয়ে ইন্দ্ৰসেন আৰু ইন্দ্ৰসেনাক বথত তুলি বিদৰ্ভ দেশলৈ যাত্ৰা কৰিলে। কুণ্ডিল নগৰ পাই বথেৰে সৈতে সিহঁত দুয়োকে মহাৰাজ ভীমৰ হাতত অৰ্পণ কৰি পদব্ৰজে অযোধ্যাৰ ফালে যাত্ৰা কৰিলে। ইফালে খেলত নলে ৰাজ্যও হেৰুৱালে। শেষত পুৰুষে উপহাস কৰি নলক ক’লে ‘মহাৰাজ! তোমাৰ ৰাজ্য ধন-সম্পত্তি সকলো গ’ল। নিজৰ বুলিবলৈ মাত্ৰ দময়ন্তীহে থাকিল। এতিয়া দময়ন্তীক পণ ৰাখি খেলা আৰম্ভ কৰা যাওক।’ পুৰুষৰ এনে কটুক্তি শুনি নলৰ হৃদয় শোকত বিদীৰ্ণ হ’ল। পুৰুষে হাঁহি হাঁহি তেওঁৰ মুখৰ ফালে চাই আছে। তাকে দেখি খঙে নলৰ চুলিৰ আগ পালেগৈ। তৎক্ষণাত তেওঁ ডিঙিৰ পৰা মুক্তাহাৰ আৰু ৰাজকীয় পৰিচ্ছদ টান মাৰি দলিয়াই দিলে আৰু এক বস্ত্ৰে দময়ন্তীক লগত লৈ নগৰৰ বাহিৰ ওলাল।

নগৰৰ বাহিৰত নলৰজাই তিনি বাতি কটালে। তেওঁৰ দুখত তেওঁৰ বন্ধু-বান্ধৱসকলে চকুলো টুকিবলৈ ধৰিলে। অনাহাৰ আৰু অনিদ্ৰাত নল আৰু দময়ন্তী দুয়ো কাতৰ হৈ পৰিল। ইফালে পুৰুষে ৰাজ্যত ঘোষণা কৰি দিলে যে যদি কোনো প্ৰজাই নলৰ পক্ষ লয় অথবা তেওঁক সহায় কৰে তেন্তে তাৰ প্ৰাণদণ্ড হ'ব। পুৰবাসীসকলে ৰজাৰ এনে কঠোৰ আৰু নিৰ্দয় আদেশ শুনি ভয়তে নল-দময়ন্তীৰ নামকে নোলোৱা হ'ল।

(৫)

ভোক আৰু পিয়াহত কাতৰ হৈ ফলমূল বিচাৰি ঘূৰি ফুৰোঁতে

এবাৰ নলে কেইটামান সোণৰৰণীয়া চৰাই দেখা পালে।

চৰাইকেইটা ধৰিব পাৰিলে তাৰ মাংসকে খাব পৰা যাব বুলি ভাবি নলে তিনিটা চৰাই ধৰিলে আৰু নিজৰ পিন্ধাকাপোৰৰ আচলত বান্ধি ল'লে। কিন্তু চৰাইকেইটাই নলৰ কাপোৰখনকে গাৰ পৰা টানি নি আকাশলৈ উৰা মাৰিলে। পাছত হাঃ হাঃ কৈ হাঁহি আকাশৰপৰা চৰাই কেইটাই নলক ক'লে “হেৰ মুৰ্থ বীৰসেনৰ বেটা! তই কাপোৰখন ৰাজ্যৰপৰা লৈ অহা দেখি আমি তোৰ কাপোৰখন হৰণ কৰিলো; আমি তোৰ সেই পাশা খেলৰ পাৰ্শটি।”

ৰজা নলে দীনহীনভাৱে গছ এজোপাৰ তলত বহি গছৰ পাতেৰে ককাললৈ নিজৰ শৰীৰ ঢাকি ল'লে। পাছত বৰ দুখেৰে সৈতে দময়ন্তীক ক'লে “হে ৰাজনন্দিনী! পাৰ্শটিৰ প্ৰভাৱত মই আজি ৰাজ্য ধন সকলো হেৰুৱালো; মোৰ শেষ বস্ত্ৰখনো গ'ল। নিষধবাসীয়ে আজি মোক অনাদৰ কৰিছে। মোৰ বুদ্ধিবৃত্তি এতিয়া নষ্ট হ'ব ধৰিছে। মই তোমাৰ স্বামী; মোৰ উপদেশ মতে কাম কৰিলে তোমাৰ কল্যাণ হ'ব। এইষে বাটটো দেখিছা, এই বাটেৰে গলে তুমি বিদৰ্ভ ৰাজ্য পাবা।” দময়ন্তীয়ে চকুলো টুকি টুকি ক'বলৈ ধৰিলে “মহাৰাজ! আপোনাৰ কথাবোৰ শুনি মোৰ শৰীৰ অৱশ হৈ পৰিছে। আপোনাৰ ৰাজ্য গ'ল, ধন ঐশ্বৰ্য্যৰ একোকে নাথাকিল; শেষত গাৰ একমাত্ৰ বস্ত্ৰখনো গ'ল। আপোনাক এনে অৱস্থাতএৰি থৈ মই কেনেকৈ বিদৰ্ভ ৰাজ্যলৈ যাওঁ? হে নাথ! শাস্ত্ৰকাৰসকলে কৈছে যে ভাৰ্য্যাই সকলো দুখৰ মহোষধ।

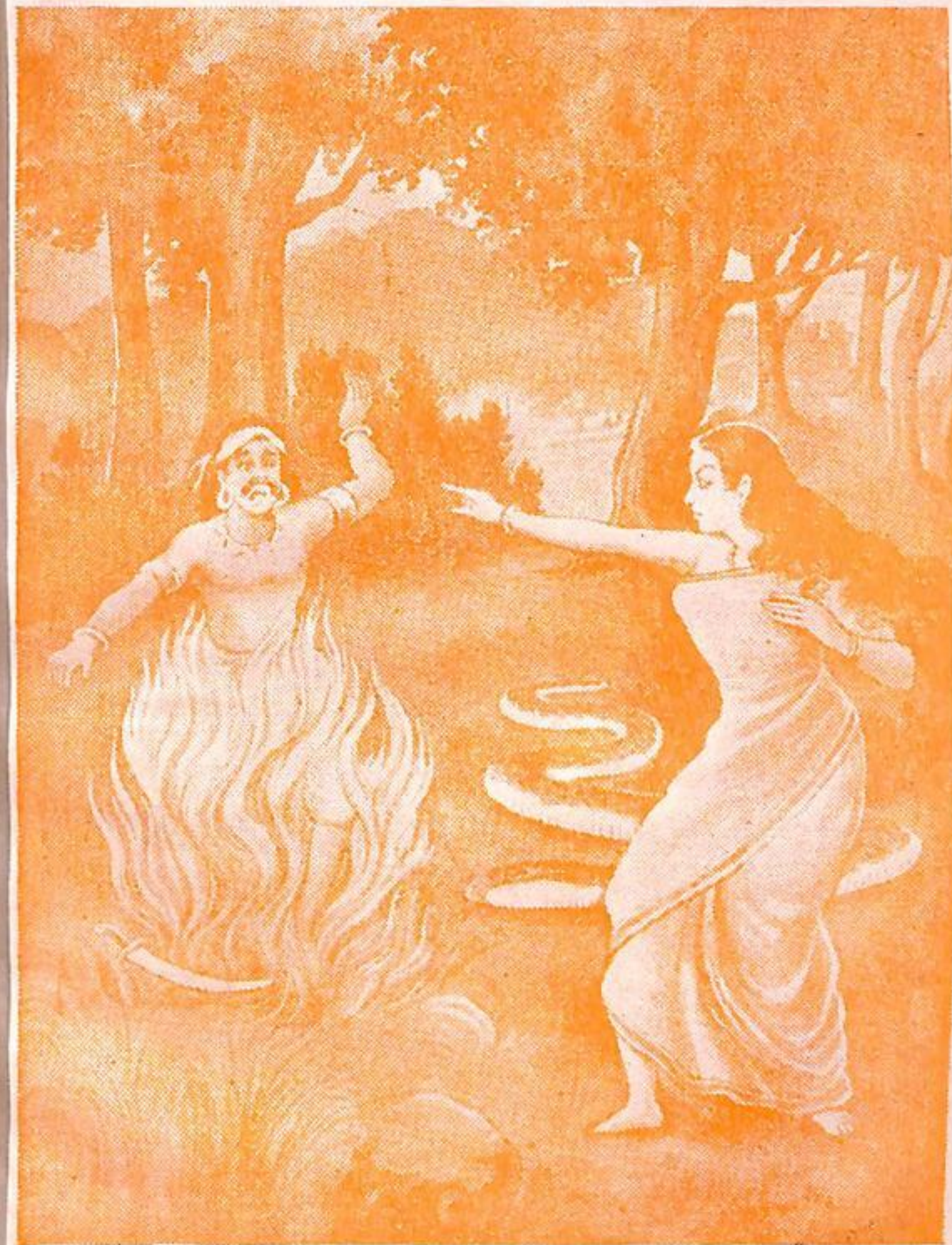
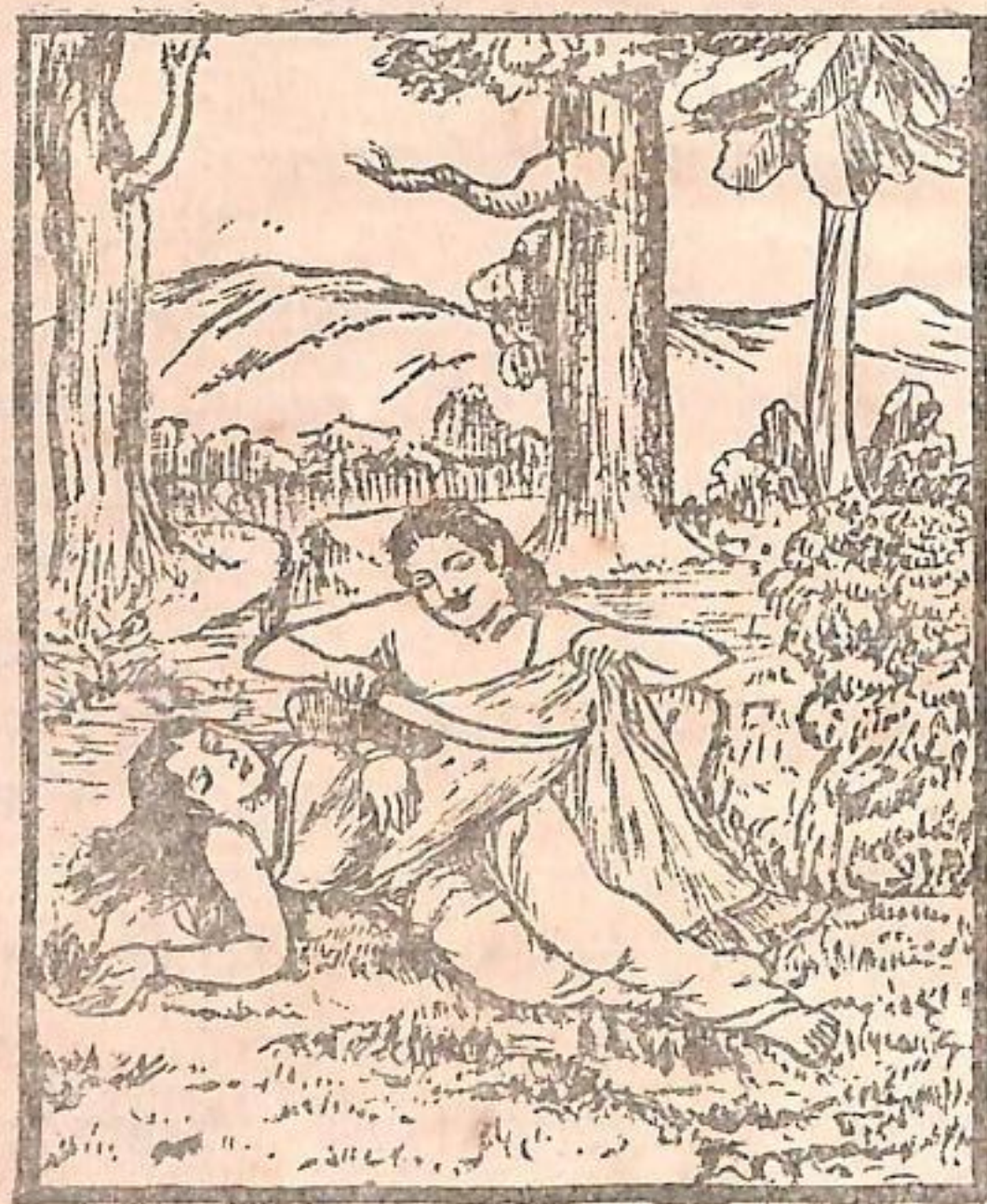
নলে কলে “প্ৰিয়া! তুমি সঁচা কথা কৈছা। দুখত পৰা মানুহৰ ভাৰ্য্যাই একমাত্ৰ মিত্ৰ। মই তোমাক কেতিয়াও এৰি থাকিব নোৱাৰোঁ। মই নিজৰ আত্মাকো পৰিত্যাগ কৰিব পাৰোঁ, তথাপি তোমাক এৰিব নোৱাৰিম।”

দময়ন্তীয়ে ক'লে “তেনেহলে কি কাৰণত মোক বিদৰ্ভৰ পথ দেখুৱাইছে? যদি বিদৰ্ভলৈ যাবই লাগে, তেন্তে আমি দুয়ো একেলগে যাম। মোৰ পিতাই আমাক নিশ্চয় আদৰ কৰি ৰাখিব।”

নলে ক'লে “দময়ন্তী! তোমাৰ পিতাৰ সমান ৰাজ্য আৰু ঐশ্বৰ্য্য মোৰ নিজৰো আছিল। মই এতিয়া দুৰৱস্থাত পৰিছোঁ। আগেয়ে মই বিদৰ্ভ ৰাজ্যত সোমালে সকলোৱে আনন্দ কৰিছিল। এতিয়া এই দীনবেশেৰে মই তালৈ গ'লে সকলোৱে পুতৌ কৰিব। মই এনেকৈ বিদৰ্ভ ৰাজ্যত প্ৰৱেশ কৰিব নোৱাৰোঁ।”

নলে দময়ন্তীৰ কাপোৰখনৰ আধাখিনি কোনোৰকমে পিন্ধিলে আৰু নিৰ্জন স্থানৰ ফালে খোজ ললে। কিন্তু ভোক, পিয়াহ আৰু পৰিশ্ৰমত দময়ন্তী ভাগৰি পৰিল। তেওঁ টোপনিত ঢলি পৰিল।

অন্তৰৰ অসহনীয় শোক তাপৰ কাৰণে নলৰ চকুত টোপনি নাই। তেওঁ চিন্তা সাগৰত নিমগ্ন হ'ল। তেওঁ ভাবিলে “মই

কামোদ্ভৱ বাপ আৰু দময়ন্তী

যদি দময়ন্তীক এৰি যাওঁ তেন্তে কোনো আত্মীয় স্বজনৰ ঘৰলৈ গৈ

জীৱন ধাৰণ কৰি থাকিব পাৰিব। তেওঁ যেনে ভেজস্থিনী আৰু পতি-পৰায়ণা, তেওঁক কোনোৱে অনিষ্ট কৰিব নোৱাৰিব।” এনেকৈ ভাবি তেওঁ দময়ন্তীক এবিবলৈকে স্থিৰ কৰিলে। কিন্তু দময়ন্তীৰ নিদ্ৰাভঙ্গ নকৰাকৈ তেওঁৰ কাপোৰৰ আধাখিনি কেনেকৈ ফালি নিয়ে। তেওঁ মনতে ভাবিলে “কটাৰী এখন পোৱা হলে”! এনেতে হঠাতে ওপৰৰপৰা তেওঁৰ আগতে কটাৰী এখন পৰিল। কটাৰীখন হাতত লৈ নলে লাহে লাহে কাপোৰখন মাজতে কাটিলে। পাছত কাপোৰৰ টুকুৰাটো পিন্ধিলে আকাশলৈ চাই হাতঘোৰকৈ ক’বলৈ ধৰিলে “স্বধৰ্মই যাৰ শক্তি আৰু ভূষণ, এনে হেন এই দময়ন্তীক দ্বাদশ আদিত্য, অম্ববসু, অগ্নিনীকুমাৰ আৰু মৰুৎগণে ৰক্ষা কৰক।” এনেকৈ প্ৰাৰ্থনা জনাই নলে সেই স্থান ত্যাগ কৰিলে।

(৬)

টোপনিৰপৰা সাৰপাই দময়ন্তীয়ে কাপোৰখন কটা দেখি আৰু নলক তাত নেদেখি শোকত মৰাৰ নিচিনা হ’ল। তেওঁ চিঞৰি চিঞৰি মাতিবলৈ ধৰিলে। সেই নিৰ্জন বননিত দময়ন্তীৰ ৰোদনৰ চাৰিওফালে প্ৰতিধ্বনি উঠিল। হাবি বননি, গছ-গছনি, পৰ্বত-পাহাৰ, নদ-নদী, আকাশ-বতাহ, সকলোৱে কান্দিবলৈ ধৰিলে।

পতিব্ৰতা, পতিবিৰহিনী, শোকাকুলা দময়ন্তীয়ে দীৰ্ঘ নিশ্বাস ত্যাগ কৰি কবলৈ ধৰিলে “হে নিষধৰাজ! যাৰ কু চক্ৰান্তৰ প্ৰভাৱত তুমি এনে দুৰৱস্থাত পতিত হৈছা, মোৰ অভিশাপত সি তোমাকৈও বেচি দুখ আৰু যন্ত্ৰণা ভোগ কৰি জীৱন যাপন কৰিব।”

দময়ন্তীয়ে কেতিয়াবা বাগৰি পৰে, কেতিয়াবা বহি বহি কান্দে আৰু কেতিয়াবা অনাই বনাই ঘূৰি ফুৰে। এনেতে হঠাতে দময়ন্তীয়ে দেখিলে, প্ৰকাণ্ড সাপ এটাই তেওঁক গিলিবলৈ মুখ মেলি খেদি আহিছে। দময়ন্তীয়ে জীৱনৰ আশা এৰি দি বিলাপ কৰি কৰি কবলৈ ধৰিলে “হে নাথ! এই নিৰ্জন বনত, বিষধৰ

সাপে মোক গ্রাস কৰিবলৈ খেদি আহিছে; তুমি কিয় মোক বন্ধা কৰিবলৈ অহা নাই? হে স্বামী! তুমি যেতিয়া শাপমুক্ত হৈ ৰাজ্য আৰু ঐশ্বৰ্য্য লাভ কৰিবা, তোমাৰ ভোক, পিয়াহ আৰু ভাগৰত মোৰ অবিহনে তোমাক কোনে গুচুৱা কৰিব?”

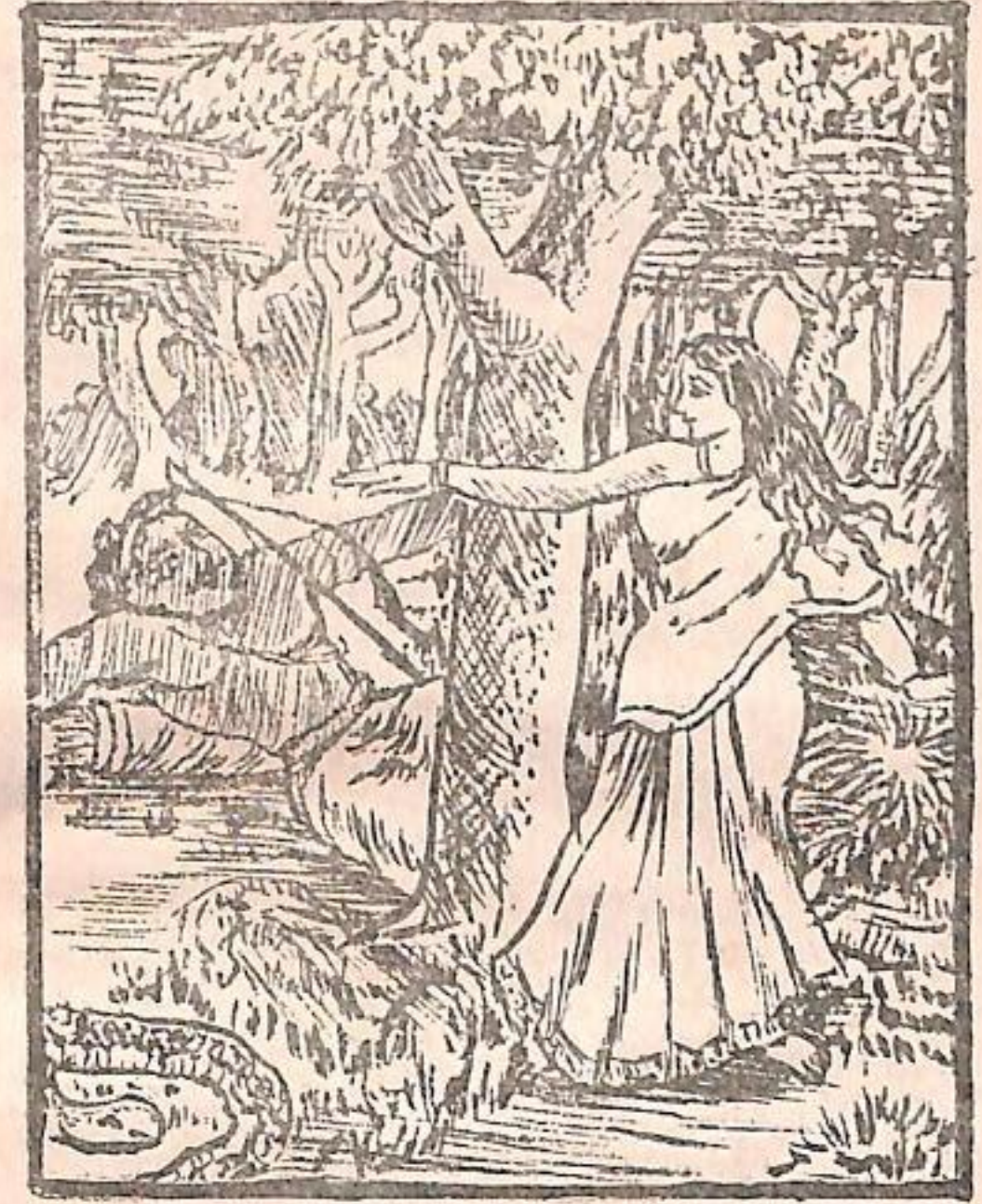
সাপটো দময়ন্তীৰ ওচৰ চাপিচেহি। মুখ মেলি ধৰেহে লাগে। ঠিক এনে সময়তে ব্যাধ এটাই এপাত অন্তৰে সাপটো কাটি

পেলালে। ইফালে দময়ন্তী মূৰ্চ্ছিতা হৈ পৰি আছে। ব্যাধে পানী আনি চকুৰে মুখে চটিয়াই দিয়াৰ পাচত দময়ন্তীৰ চেতনা আহিল।

দময়ন্তীয়ে তেওঁৰ দুখৰ কথা ব্যাধক ক'লে। স্তম্ভুৰ কণ্ঠস্বৰ, পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ নিচিনা মুখমণ্ডল, পদুম ফুলৰ দৰে চকু আৰু উন্নত বুকুৰে সৈতে তেওঁৰ ৰূপ দেখি ব্যাধ কামোন্মত্ত হ'ল। সি দময়ন্তীক আকোৱালি ধৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল।

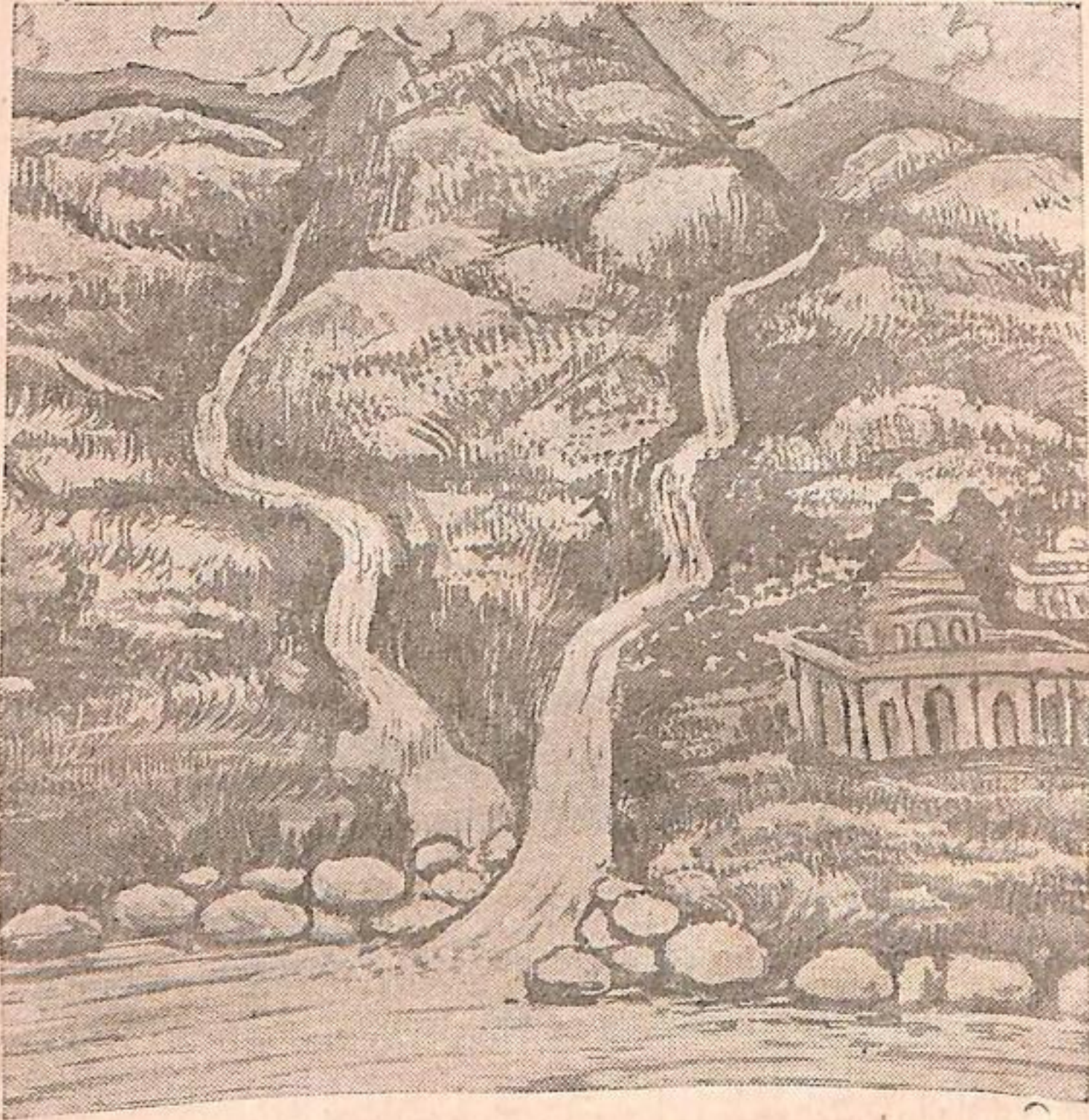
সাপৰ গ্ৰাসৰপৰা উদ্ধাৰ পালেও, ব্যাধৰ হাতৰ পৰা সাৰিবৰ কোনো উপায় দময়ন্তীয়ে নেদেখিলে। তেওঁ কামাতুৰ, উন্মত্ত ব্যাধৰ

ফালে চাই ক'লে “যদি মই নলৰ বাহিৰে কোনো পুৰুষক কেতিয়াও ভবা নাই, তেনেহলে এই পাপিষ্ঠৰ জীৱন এতিয়াই শেষ হওক।” এই কথা কোৱাৰ লগে লগে ব্যাধ বাগৰি পৰিল আৰু তাতে তাৰ মৃত্যু হ'ল।

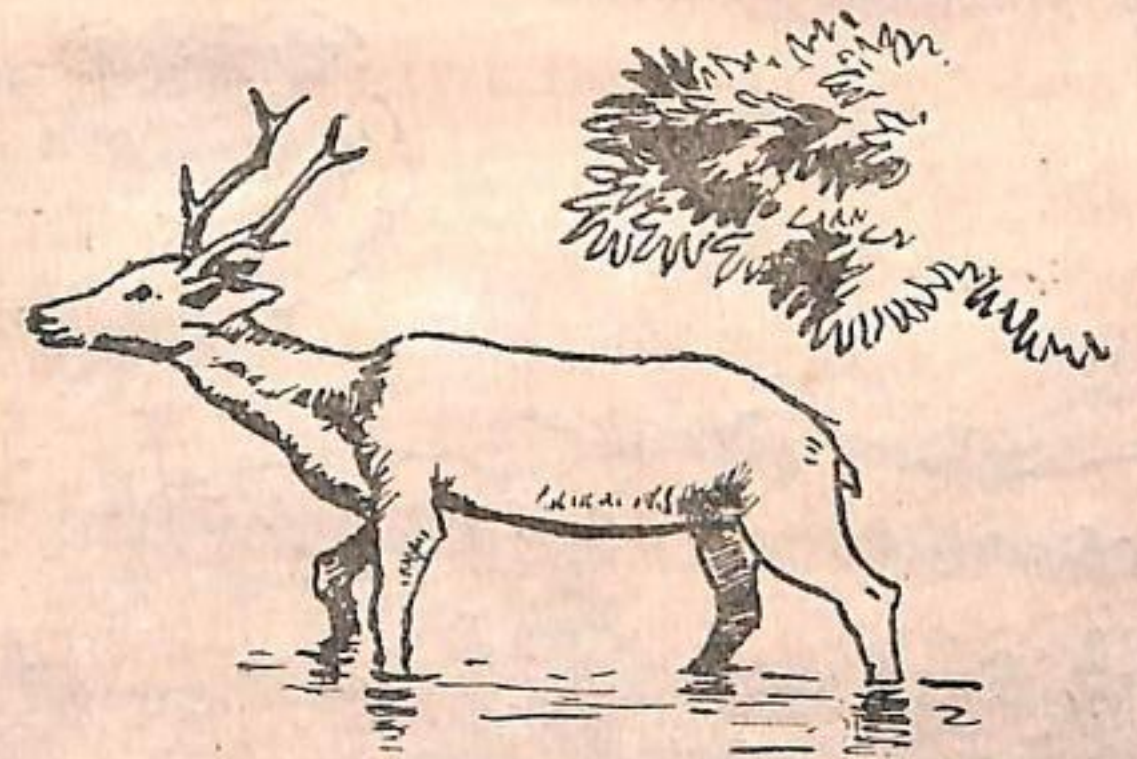
সেই ঠাই এৰিগৈ দময়ন্তীয়ে বনে বনে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ সিংহ, বাঘ, ভালুক আৰু নানা ধৰণৰ হিংস্ৰ জন্তুৰ আগত পৰিল; কিন্তু একোৱে তেওঁৰ একো অনিষ্ট নকৰিলে। গৈ গৈ তেওঁ এখন ঋষিৰ আশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰিলে। তাতে তেওঁ ৰাতিপুৱাৰ পোহৰ দেখিবলৈ পালে, শীতল বতাহ লাগি তেওঁৰ দেহা শান্ত

হ'ল। চাৰিওফালৰপৰা ঋষিসকলৰ বেদধ্বনি শুনি তেওঁ দুখকষ্ট-সকলো পাহৰি গ'ল। তাত তেওঁ ভৃগু, অত্ৰি, বশিষ্ঠকে আদি কৰি ব্ৰহ্মৰ্ষি আৰু মহৰ্ষি সকলক দেখা পালে।

ঋষিসকলে তেওঁক ক'লে “হে কল্যাণি। আমি উপৰ প্ৰভাৱত তোমাৰ বিষয়ে সকলো কথা জানিব পাৰিছোঁ। ধৰ্মাত্মা নলৰাজৰ লগত তোমাৰ অতি সোনকালে মিলন হ'ব আৰু তোমাৰ দুখৰ অন্ত হ'ব।” এইবুলিকৈ ঋষিসকল তাৰপৰা অন্তৰ্ধান হ'ল আৰু লগে লগে তপোবনখনও অদৃশ্য হ'ল। দময়ন্তীয়ে মনে মনে ভাবিবলৈ

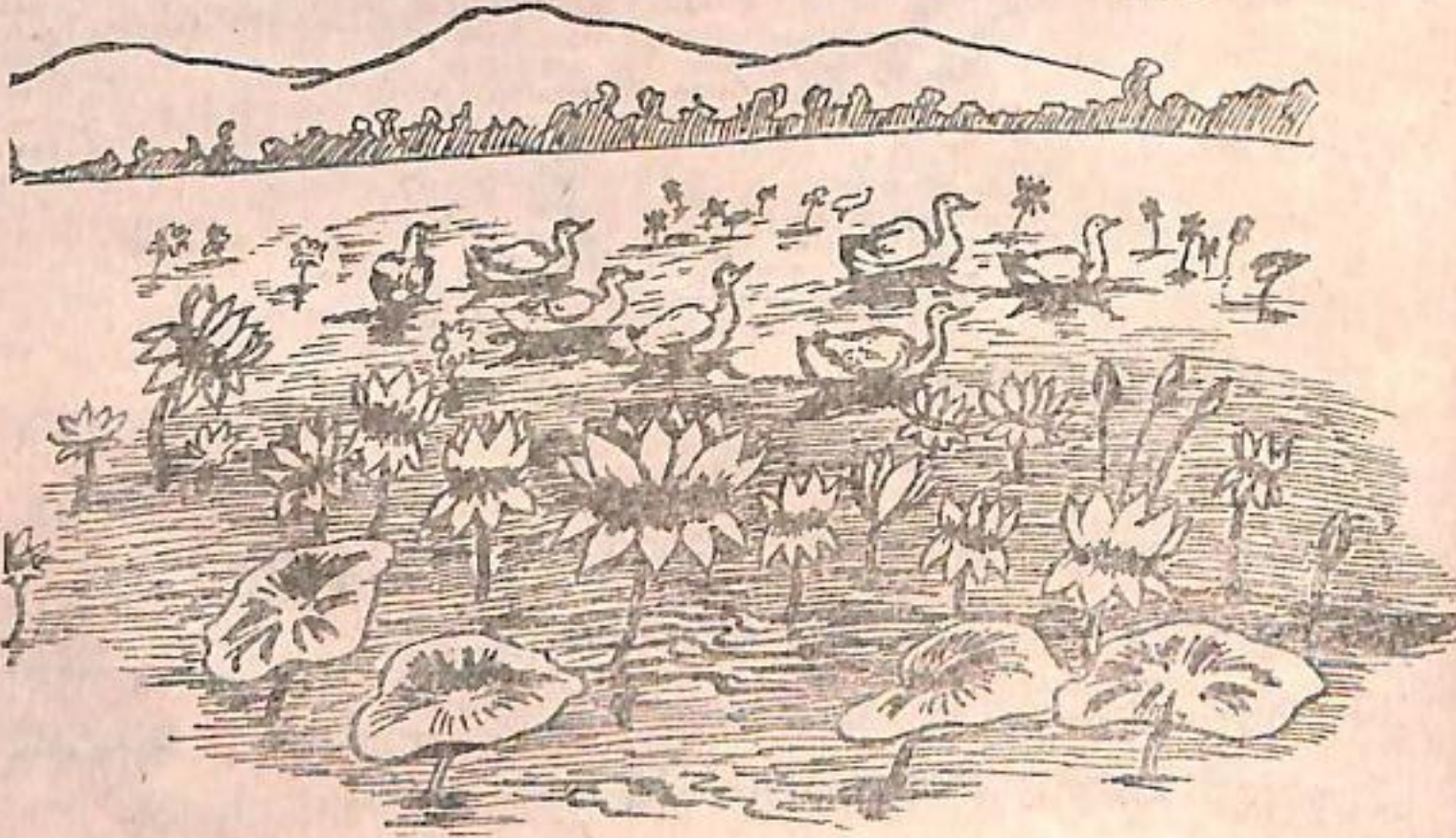
ধৰিলে “ঋষিসকল ক'লৈ গল? তপোবনখনেই বা ক'ত? আশ্ৰমৰ মাজেদি বৈ যোৱা নিজৰাটোৰ দেখোন চিন চাবেই নাই। মই সপোন দেখিলো নেকি?” এনেকৈ বহু সময় চিন্তাকৰি তেওঁ আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে। অলপ দূৰ গৈ তেওঁ এজোপা ফুলেৰে সূশোভিত হৈ থকা অশোক গছৰ তলত উপস্থিত হ'ল। অশোক গছজোপাক প্ৰণাম কৰি তেওঁ ক'লে “হে প্ৰিয় দৰ্শন অশোক তৰু! তুমি মোৰ প্ৰিয়পতি নিষধৰাজ নলক দেখিছানে? তেওঁ তেওঁৰ স্নকুমাৰ অঙ্গ এডোখৰ কাপোৰেৰে ঢাকি লৈ বনে বনে ঘূৰি ফুৰিছে। তেওঁৰ শোকত মই বলিয়া হৈছোঁ। হে অশোক! মই যাতে অশোক হৈ তোমাৰ ওচৰৰ পৰা যাব পাৰোঁ, তুমি তাৰে উপায় বিধান কৰা। হে শোক নাশক! তুমি তোমাৰ অশোক নাম সাৰ্থক কৰা।”

অশোকগছৰ তলৰপৰা আহি দময়ন্তীয়ে এখন ভীষণ অৰণ্যৰ মাজত সোমালহি। তেওঁ অতি পুৰণি বিশাল গছ, হৰিণ, পশু-পক্ষী, সকলোকে নলৰ কথা স্মৃতি স্মৃতি যাবলৈ ধৰিলে। এনেকৈ আহি তেওঁ এখন নৈৰ পাৰত উপস্থিত হ'ল। নদীৰ পানী ফটফটীয়া নিশ্চল, হাঁহ আৰু শৰালিবোৰে তাত মনৰ আনন্দত চৰিফুৰিছে আৰু মাছবোৰে খেলা কৰি ফুৰিছে।

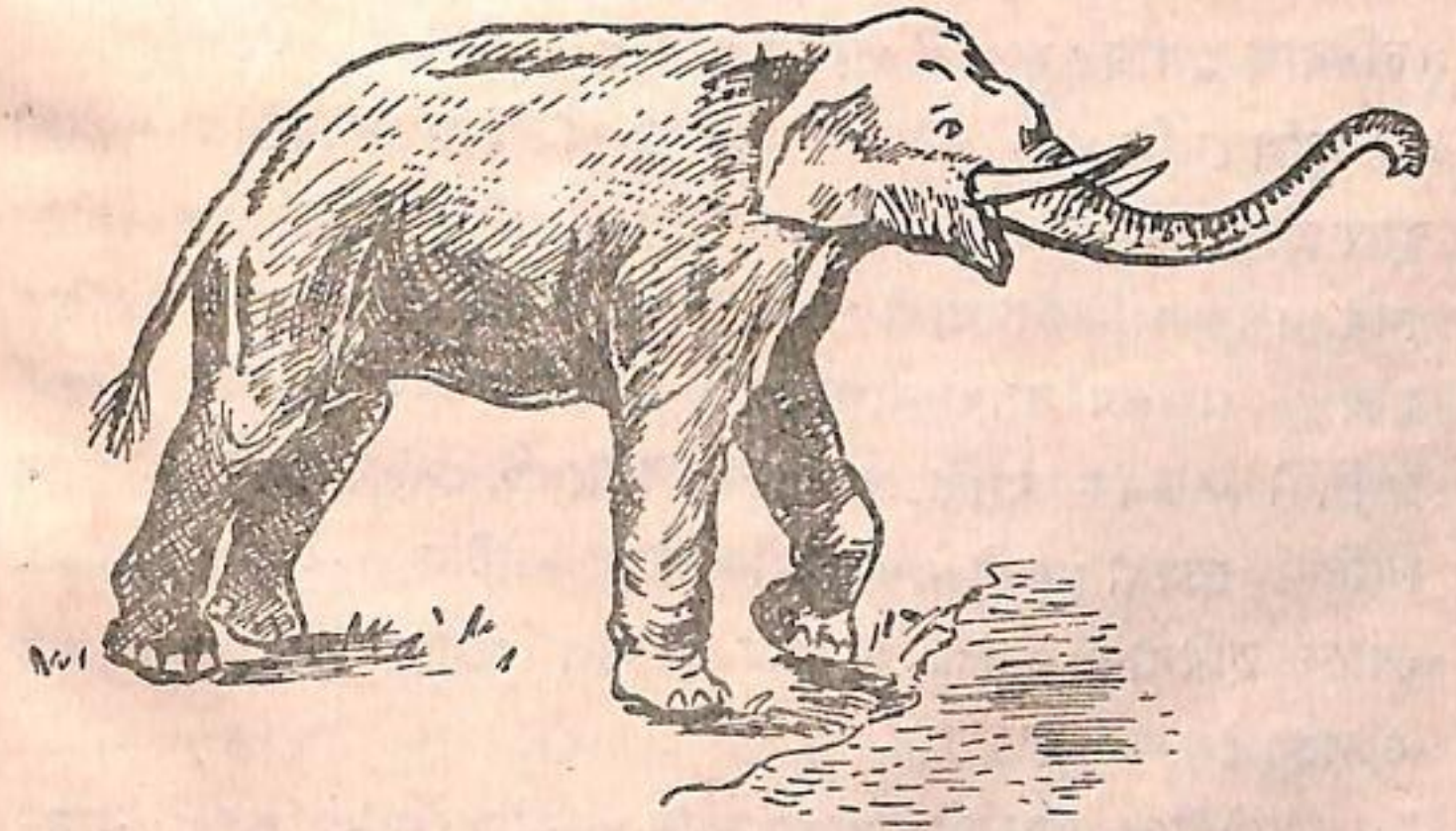
ঘাটত সাউদৰ দল এটাই জিৰণি লৈছিল। দূৰত তেওঁলোকৰ বাণিজ্যবাহী এটা বিৰাট হাতী আৰু উটৰ দলে ঘাঁহ খাই ফুৰিছে। সেই অটব্য অৰণ্যৰ মাজতে আউলী-বাউলী চুলিৰ সৈতে অৰ্দ্ধ-বস্ত্ৰ পৰিহিতা অপূৰ্ব সুন্দৰী নাৰী এজনীক দেখা পাই সাউদবোৰে ভয় পালে। তেওঁলোকৰ মাজৰপৰা দলপতিয়ে ক'লে “হে দেৱী, আপুনি কোন আৰু এই ঘোৰ অৰণ্যৰ মাজত আপুনি কি বিচাৰি ফুৰিছে? আপুনি বনদেৱী, বান্ধুসী কিস্তি, যক্ষী, যিয়েকি নহওক, আমি আপোনাৰ শৰণাপন্ন হৈছোঁ। আপুনি আমাক আৰু আমাৰ বাণিজ্যবাহীসকলক নিৰ্বিয়ে এই অৰণ্য অতিক্ৰম কৰিবলৈ অনুমতি দিয়ক।

দময়ন্তীয়ে ক'লে “হে সদাগৰসকল! আপোনালোকে মোৰ কথা বিশ্বাস কৰক, মই সাধাৰণ মনুষ্য। মই বজাৰ কন্যা,

বজাৰ বোৱাৰী আৰু বজাৰ গৃহিণী। বিদৰ্ভৰাজ ভীমসেন মোৰ পিতা আৰু নিষধৰাজ নল মোৰ স্বামী। সেই নলৰাজক মই বিচাৰি ফুৰিছোঁ। আপোনালোকে তেওঁক ক'বাত দেখা পাইছিলনে?”

শুচি নামেৰে সাউদৰ দলপতিজনে ক'লে “দেৱী! আমি এই অৰণ্যত কোনো মানুহৰ মুখকে দেখা নাই। আমি চেদি-ৰাজ সুবাহুৰ ৰাজ্যলৈ যাম।” দময়ন্তীয়ে তেওঁলোকৰ লগতে থাকিল। দলটোৱে সেই স্থান এৰি গন্তব্য স্থানৰ ফালে যাত্ৰা কৰিলে। দময়ন্তীয়ো লগে লগে গ'ল। আবেলি সময়ত দলটোৱে আহি এটা মনোৰম সৰোবৰৰ পাৰ পালেহি। তাৰ পানী নিৰ্মল আৰু পছম ফুলেৰে সুশোভিত হৈ আছিল। ৰাতিলৈ ভাতে জিৰণি ল'ব বুলি স্থিৰ কৰি সাউদসকলে হাতী আৰু উটবোৰ এৰি দিলে। সকলোৱে সৰোবৰৰ পাৰতে আশ্ৰয় ল'লে।

ৰাতি বনৰীয়া হাতীৰ দল এটাই পানী খাবলৈ আহি সাউদৰ হাতীবোৰ দেখা পালে। বনৰীয়া হাতীবোৰৰ বৰ ঞং উঠিল আৰু

সদাগৰৰ হাতীবোৰক আক্ৰমণ কৰিলে। বনৰীয়া হাতীৰ ভয়ত সাউদৰ হাতীবোৰ পলাই যাওঁতে বহুতো শুই থকা সাউদ আৰু সঙ্গীবোৰক ভৰিৰে গচকি মাৰিলে। প্ৰায় এহেজাৰ মান উটেও এই আক্ৰমণত প্ৰাণ দিলে।

কোলাহল আৰু হাতীৰ গৰ্জনত দময়ন্তীয়েও সাৰ পালে। সাৰ পালে তেওঁ শুনিলে, কিছুমান সাউদে কৈছে, “এই ডাইনৌজনী আমাৰ লগত অহা কাৰণে আমাৰ এনে বিপৰ্য্যয় হবলৈ পালে। তাই নিশ্চয় মনুষ্য নহয়, তাই বান্ধুসী কিন্তু পিশাচিনী। তাইক যদি এতিয়া আমাৰ লগত দেখা পোওঁ, তেন্তে তাইক নিশ্চয় হত্যা কৰিম।”

সাউদবোৰৰ এনে নিকৰ্ণ কথা-বতৰাবোৰ শুনি দময়ন্তীয়ে মৰ্ম্মান্তিক আঘাত পালে আৰু বনৰ মাজত লুকাই থাকিল। বাতিপুৰা অৱশিষ্ট সাউদৰ দলটোৱে বয়-বস্ত্ৰবোৰ হাতী আৰু উটৰ পিঠিত তুলি দি সেই স্থান ত্যাগ কৰিলে। সুবাহৰ নগৰ সেই ঠাইৰপৰা বেচি দূৰত নাছিল। দময়ন্তীয়ে দলটোৰ ভালেখিনি পিচপৰি অকলে অকলে যাবলৈ ধৰিলে। আবেলি দময়ন্তীয়ে চেদিৰাজ সুবাহৰ নগৰত প্ৰৱেশ কৰিলে।

চুলি মেলি থকা, মলিনা, অৰ্দ্ধবস্ত্ৰ-পৰিহিতা দময়ন্তীক পাগলী বুলি ভাবি নগৰৰ ল’ৰা-ছোৱালীবোৰে বেচি ধৰিলে। দময়ন্তীয়ে সেই বালক-বালিকাৰদ্বাৰা পৰিহৃত হৈ ৰাজভৱনৰ সন্মুখত উপস্থিত হ’ল। ৰাজভৱনৰপৰা ৰাজমাতাই দময়ন্তীক চাই আছিল। তেওঁ লিগিৰী এজনক মাতি আনি ক’লে “বেচি, সোৱা লক্ষ্মী প্ৰতিমাৰ নিচিনা সুন্দৰী যুৱতী ৰমণীজনীৰ ফালে চাটোন। ল’ৰা-ছোৱালী-বোৰে ছুখিনীক বৰকৈ আমনি দিবলৈ ধৰিছে। তাইক মোৰ ওচৰলৈ লৈ আহ।”

লিগিৰীয়ে দময়ন্তীক ৰাজমাতাৰ ওচৰলৈ লৈ আহিল। ৰাজমাতাই দময়ন্তীক আদৰ সাদৰকৈ বহিবলৈ দিলে আৰু কয় এনেকৈ অনাই বনাই ফুৰিছে, সুধিলে।

দময়ন্তীয়ে ক’লে “মাতা, মই সৎকুলোদ্ভবা ছুখিনী নাবী। মই কেৱল ফল-মূল আহাৰ কৰি য’তে বাতি হয় ত’তে পৰি থাকোঁ। মোৰ স্বামী ৰূপৱান, গুণৱান আৰু মোৰ অনুৰক্ত আছিল; কিন্তু দৈৱ-দুৰ্ভিষপাকত পৰি পাশাখেলত তেওঁ ৰাজ্য-ধন; সকলো হেৰুৱালে। শেষত মোৰ লগত বনবাসী হ’ল। এদিনাখন তেওঁ খাত বিচাৰি ঘূৰি ফুৰোঁতে তেওঁ পিন্ধি থকা একমাত্ৰ বস্ত্ৰখনো হেৰুৱালে। পিছত আমি এখন বস্ত্ৰকে ছয়োজনে পিন্ধিলো আৰু এনেকৈ আমাৰ কেইদিনমান গ’ল। কিন্তু এনে অৱস্থাত মোৰ স্বামীৰ মন বৰ অস্থিৰ হ’ল। এদিন, মই টোপনিত থাকোঁতে আমাৰ গাত থকা কাপোৰখন দুডোখৰ কৰি তেওঁ নিকৰ্দ্দেশ হ’ল। তেতিয়াৰপৰা মই তেওঁক হাবি বননিয়ে বিচাৰি বিচাৰি অনাই বনাই ফুৰিছোঁ।

এই কৰ্ণ কাহিনী শুনি ৰাজমাতাৰ অন্তৰ গলি গ’ল। মাতৃ-স্নেহত বিগলিত হৈ তেওঁ ক’লে “আই! তুমি মোৰ লগতে থাকা। মই তোমাৰ স্বামীক বিচাৰি উলিয়াবলৈ সকলো ৰকমে চেষ্টা কৰিম।”

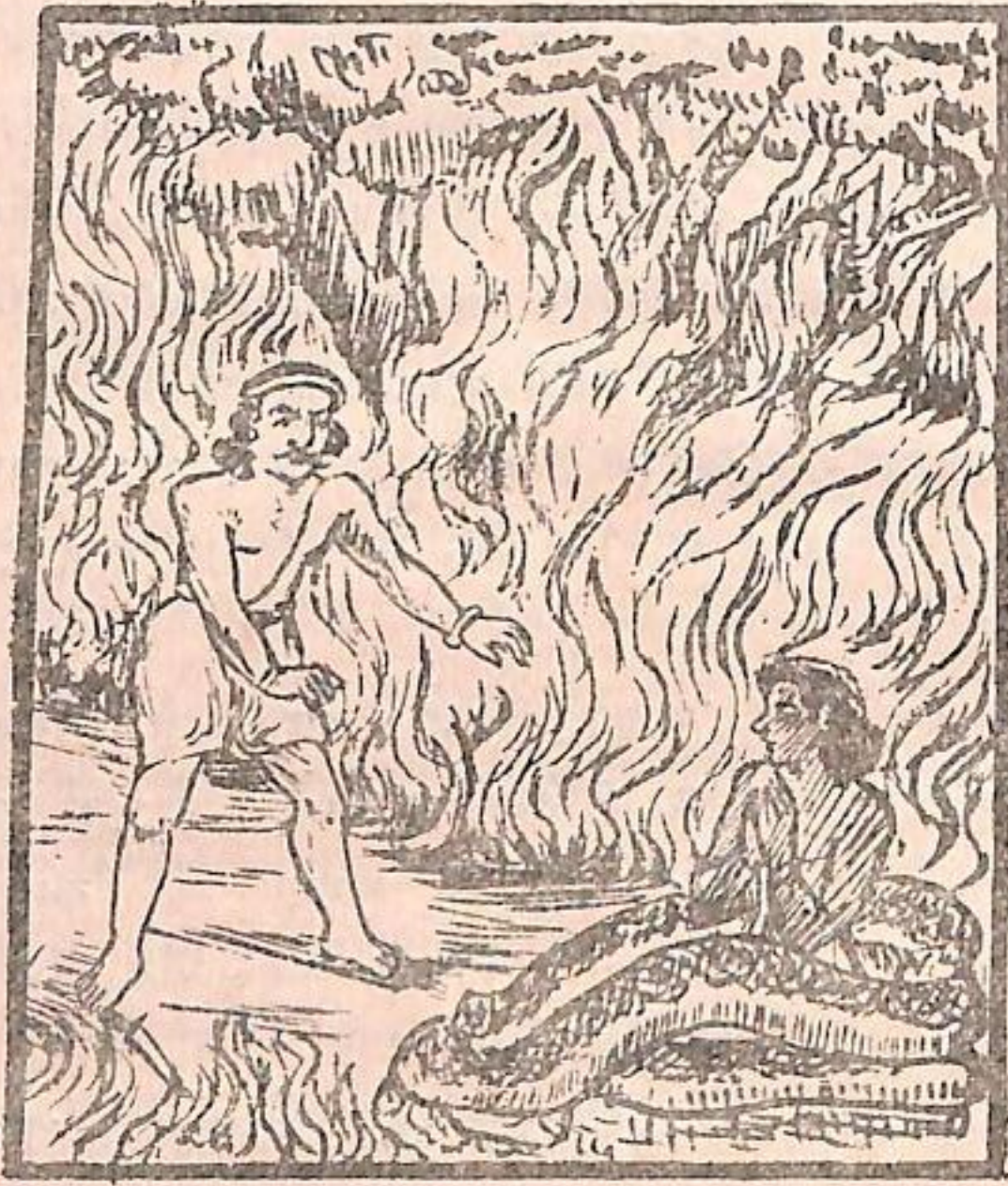
দময়ন্তীয়ে ক’লে “মাতা! মোৰ কেটামান নিয়ম আছে, কওঁ শুনক। মই কাৰো উচ্ছিষ্ট নাখাওঁ। কাৰো ভৰি টিপি দিব নোৱাৰোঁ। কোনো পুৰুষৰ লগত মই কথা নকওঁ। কোনো পুৰুষে মোক কামনা কৰিলে মই মোৰ শক্তি অনুসাৰে বাধা দিম। যদি নোৱাৰো, তেন্তে আপুনি তাৰ প্ৰাণদণ্ডৰ আদেশ দিব লাগিব। মই মোৰ এই নিয়মবোৰ পালন কৰিব পাৰিলে, আপোনাৰ লগত থাকিম। নহ’লে আকৌ বনলৈ যাম।”

ৰাজমাতাই ক’লে “মই তোমাৰ নিয়মবোৰ আনন্দেৰে সৈতে মানি ললো।” এই বুলি কৈ, তেওঁ তেওঁৰ কন্যা সুন্দাক মাতি আনি ক’লে “সুন্দা! এই দেৱী-কপিলী কন্যাজনী তোমাৰ সমবয়সী হ’ব। তুমি এওঁৰ সখী হোৱা। এওঁ বৰ ছুখিনী; তুমি এওঁৰ মনত দুখ নিদিবা।”

সুনন্দাই সাৰোট মাৰি ধৰি দময়ন্তীক তাৰপৰা লৈ গৈ নিজৰ কক্ষত সোমাল।

(৭)

নলৰাজে দময়ন্তীক পৰিত্যাগ কৰি এখন ঘোৰ অৰণ্যত প্ৰৱেশ কৰিলে। অৰণ্যৰ এফালে ভীষণ দাবানল জ্বলি উঠিছে। এনেতে

নলে শুনিলে সেই দাবানলৰ ফালৰপৰা কোনোবাই চিঞৰি চিঞৰি কৈছে “হে পুণ্যাত্মা নল, মোক বক্ষা কৰা।” “ভয় নাই, ভয় নাই” বুলি নলে সেইফালে দৌৰা গ’ল। সেই দাবানলৰ ভিতৰত সোমাই নলে দেখিলে, ভীষণ কলৈৱৰ এক সাপে কুণ্ডলী পকাই “নল, বক্ষা কৰা” বুলি চিঞৰি চিঞৰি পৰি

আছে। নাগে নলক দেখি ক’লে “হে ৰাজন! মোৰ নাগবংশত জন্ম; মোৰ নাম কৰ্কেটক। প্ৰবঞ্চনা কৰা অপৰাধত এদিন দেৱৰ্ষি নাৰদে ‘চলৎশক্তিহীন হৈ স্থাবৰৰ নিচিনা ইয়াতে পৰি থাক’ বুলি মোক অভিশাপ দিলে। মোৰ কাকুতি-মিনতি শুনি তেওঁ মোক আশ্বাস দি কৈছিল ‘মহাৰাজ নলে তোক এই ঠাইৰপৰা আঁতৰাই নিলে তই শাপমুক্ত হবি’।”

“হে মহাৰাজ! নাগবংশত মোৰ সমান আৰু কোনো নাই। মই মোৰ শৰীৰৰ ভাৰ কমাই পাতল হ’ম,—আপুনি মোক ডাঙি লৈ বলক।”

নলে নাগক কান্ধত লৈ ডাঙি আনি নমাই থব খুজিছে, এনেতে নাগে ক’লে “মহাৰাজ! মোক লৈ কেইখোজমান গণি গণি আগুৱাই যাওক।” নলে এক, দুই, কৈ গণি গণি আগুৱাব ধৰিলে। নলে দশম খোজ লোৱা মাত্ৰকে কৰ্কেটকে তেওঁক দংশন কৰিলে। নল বৰ আচৰিত হ’ল। ইফালে সাপৰ বিহু লাগি তেওঁ বিবৰ্ণ হ’ল আৰু তেওঁৰ ৰূপ সলনি হ’ল।

ভেতিয়া নাগৰাজ কৰ্কেটকে নলক ক’লে “হে নিষধৰাজ, মানুহে যাতে আপোনাক চিনি নাপায়, তাৰ কাৰণে মই আপোনাক দংশন কৰিলো। হে ৰাজন! যি জন ক্ৰুৰ পুৰুষে আপোনাৰ শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰি, আপোনাক যন্ত্ৰণা দিব ধৰিছে, মোৰ দংশনৰ বিষত সি নিজে এতিয়া সেই যাতনা ভোগ কৰিব। আপোনাক এতিয়া আৰু একোৱে দংশন কৰিব নোৱাৰে আৰু শত্ৰুৱে একো অনিষ্ট কৰিব নোৱাৰে। ব্ৰহ্মবিদ সকললৈকো আপোনাৰ একো ভয় নাই।”

“হে নিষধৰাজ! আপুনি বাহুক নাম লৈ অযোধ্যাৰ ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ সাৰথিৰ কাম গ্ৰহণ কৰকগৈ। ঋতুপৰ্ণই আপোনাৰপৰা অশ্বচালনাৰ বিদ্যা লাভ কৰি তাৰ বিনিময়ত আপোনাক অক্ষ-বিদ্যা দান কৰিব। এই বিদ্যা পালে আপুনি সকলো পাশাখেলত

জয়লাভ কৰি আপোনাৰ ৰাজ্য-ধন পুনৰুদ্ধাৰ কৰিব পাৰিব আৰু দময়ন্তী আৰু পুত্ৰ-কন্যাৰ লগত আপোনাৰ মিলন হ'ব। মই এই কাপোৰডোখৰ আপোনাক দিলো। মোক স্মৰণ কৰি এই কাপোৰডোখৰ গাত ল'লে আপুনি নিজৰ ৰূপ ঘূৰাই পাব।" এই বুলি কৈ কৰ্কেটিক নাগ তাৰপৰা গুচি গ'ল।

নাগৰ উপদেশ অনুসৰি নলে অযোধ্যালৈ গৈ তাৰ ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ সাৰথিৰ কাম গ্ৰহণ কৰিলে।

(৮)

বিদৰ্ভৰাজ ভীমসেনে ৰাজ্যত ঘোষণা কৰি দিলে যে নল আৰু দময়ন্তীক যদি কোনোৱে তেওঁৰ ওচৰলৈ আনিব পাৰে, তেন্তে তেওঁ এহেজাৰ গৰু আৰু নগৰ এখনৰ সমান ডাঙৰ গাওঁ এখন পুৰস্কাৰ পাব। নহ'লে তেওঁলোকৰ বাতৰি আনিলেও এহেজাৰ গৰু পুৰস্কাৰ পাব। তদুপৰি ৰজাই বহু ব্ৰাহ্মণক প্ৰচুৰ ধন-সোণ হাতত দি দেশে বিদেশে নল-দময়ন্তীৰ অন্বেষণ কৰিবলৈ পঠালে।

তেওঁলোকৰ ভিতৰত সূদেৱ নামেৰে এজন ব্ৰাহ্মণে বহু ঠাই ভ্ৰমণ কৰি চেদিৰাজৰ নগৰত উপস্থিত হ'লহি। ঘূৰি ফুৰোঁতে, তেওঁ ৰাজভৱনত সুনন্দাৰ লগত দময়ন্তীক দেখা পালে। পৰম ৰূপৱতী দময়ন্তীৰ মুখ পতি-বিৰহত ধূৱলি হৈ গৈছে আৰু শৰীৰ ক্ষীণ হৈছে। দময়ন্তীৰ লক্ষণবোৰ ভালকৈ মিলাই লৈ সূদেৱে দময়ন্তীৰ কক্ষত সোমাই ক'লে, "ভীম নন্দিনী! মই তোমাৰ ভাতাৰ প্ৰিয় সখা সূদেৱ। মই তোমাকে বিচাৰি আহিছোঁ। তোমাৰ পুত্ৰ আৰু কন্যা দুয়ো ৰাজভৱনত কুশলে আছে। তোমাৰ ভাতা, পিতা, মাতা আৰু অন্যান্য আত্মীয় স্বজন সকলো মঙ্গলে আছে। কিন্তু তোমাৰ অবিহনে ৰজা আৰু ৰাণীৰ মনত অকণো শান্তি নাই। শত শত লোকে দেশে বিদেশে তোমাক বিচাৰি ফুৰিছে।

দময়ন্তীয়ে সূদেৱক চিনি পাই হুকু হুকু কৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। তাকে দেখি সুনন্দাই ৰাজমাতাক গৈ ক'লে "মাতা! সখীয়ে ব্ৰাহ্মণ এজনৰ ওচৰত বহি কান্দিবলৈ ধৰিছে। সুনন্দাৰ কথা শুনি ৰাজমাতাই আহি সূদেৱক ক'লে "হে বিপ্ৰ! পদুম পাহীৰ দৰে এই সূন্দৰী ৰমণীজনী কাৰ ভাৰ্য্যা আৰু কাৰ কন্যা? মই কেৱল এই কথাকে সদায় ভাবি থাকোঁ। আপুনি এওঁৰ বিষয়ে কি জানে, মোক কওঁকচোন।"

সূদেৱে ক'লে "দেৱী! এই অসামান্য ৰূপৱতী কন্যাজনী বিদৰ্ভৰাজ ভীমসেনৰ দুহিতা আৰু বীৰসেনৰ পুত্ৰ নলৰাজৰ ভাৰ্য্যা। এওঁৰ নাম দময়ন্তী। নলৰজাই নিজৰ ভাতা পুৰুষৰ লগত পাশা খেলত হাৰি ৰাজ্য-ধন সকলো হেৰুৱায়। পাছত নলে দময়ন্তীক লৈ ক'লে যে গ'ল সেই কথা কোনোৱে নাজানে। মই বহু দেশ পৰ্য্যটন কৰি আপোনাৰ ৰাজভৱনত দময়ন্তীক পালো। এই পৃথিৱীত এওঁৰ নিচিনা ৰূপৱতী ৰমণী আৰু কোনো নাই। এওঁৰ দুয়ো চেলাউৰিৰ মাজত পদুম ফুলৰ দৰে এটি সহজাত তিলক আছে আৰু মলিন হৈ চকুত নপৰা হৈ আছে। এওঁ যে দময়ন্তী স্বৰূপিণী, এই তিলক চালেই বুজি পাব।"

তাকে শুনি সুনন্দাই তিতা কাপোৰৰ আঁচলেৰে দময়ন্তীৰ কপালখন ঘঁহি দিয়াৰ লগে লগে পদুমফুলৰ নিচিনা তিলকটো আকাশৰ চন্দ্ৰমাৰ নিচিনা জিলিকি উঠিল। ৰাজমাতাই তেতিয়া দময়ন্তীক কোলালৈ টানি আনি চকুলো টুকিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ক'লে "দময়ন্তী! তুমি মোৰ বাইদেউৰ ছোৱালী। তোমাৰ মাতা আৰু মই দশাৰ্ণাধিপতি মহাত্মা সূদামৰ তনয়া। দশাৰ্ণৰাজে মোক বীৰবাহুৰ হাতত আৰু বাইদেউক ভীমসেনৰ হাতত অৰ্পণ কৰে। তোমাৰ জন্মৰ সময়ত মোৰ পিতৃগৃহত তোমাৰ কপালৰ এই তিলক চিহ্ন মই দেখিছিলো। হে দময়ন্তী! মোৰ গৃহ তোমাৰ পিতৃ গৃহৰ দৰে আৰু সকলো ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিৰ ওপৰত তোমাৰ

সমান অধিকাৰ আছে।” এই কথা শুনি সুনন্দায়ে দময়ন্তীক সৱটি ধৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে।

দময়ন্তীয়ে মাহীয়েকৰ চৰণত প্ৰণাম জনাই চকুপানী মচি মচি ক’বলৈ ধৰিলে “মাতা! যদিও ইমান দিনে আপুনি মোক চিনি পোৱা নাছিল তথাপি মই আপোনাৰ পৰা মাতৃস্নেহ পাই আছিলো। আপুনি মোক সদায় সাৱধানে ৰক্ষা কৰি আছিল। এতিয়া আপোনাৰ ঘৰত থাকিলে মই যে আপোনাৰ মৰম-চেনেহ পাম তাত মোৰ অকণো সন্দেহ নাই। কিন্তু মোৰ শিশু পুত্ৰ আৰু কন্যাক চাবলৈ মোৰ মন ব্যাকুল হৈ পৰিছে। আপুনি মোক যাবলৈ অনুমতি দিয়ক।”

ৰাজমাতাই দময়ন্তীৰ কথাত সন্তোষ পালে। প্ৰহৰী-চন্তৰী আৰু সৈন্য সামন্তেৰে সৈতে পাকীত তুলি তেওঁ দময়ন্তীক পিতৃ-ৰাজ্যলৈ পঠাই দিলে।

দময়ন্তীয়ে সেইদিনা ৰাতি পিতৃ-গৃহত জিৰণি লৈ পিচদিনা ৰাতিপুৱা ৰাণীক ক’লে “মাতা! মই জীৱিত থাকিবলৈ আপুনি যদি ৰাঙা কৰে তেন্তে সোনকালে নৰশ্ৰেষ্ঠ নলৰ অন্বেষণ কৰক।” ৰাণীয়ে কান্দি কান্দি ৰজাৰ ওচৰলৈ আহি ক’লে “মহাৰাজ! তোমাৰ কন্যা দময়ন্তীয়ে নলৰ শোকত ব্যাকুল হৈছে। মোৰ ওচৰত এই কথা ব্যক্ত কৰিবলৈ তাই অকণো দ্বিধা কৰা নাই। এতিয়া তুমি নলক বিচাৰি উলিয়াবলৈ উপযুক্ত ব্যৱস্থা কৰা।”

তেতিয়া ভীমসেনে আকৌ সূদক্ষ আৰু সুবক্তা ব্ৰাহ্মণ কিছুমান নিয়োগ কৰি নলক বিচাৰি যাবলৈ আদেশ দিলে। ব্ৰাহ্মণসকলে দময়ন্তীৰ ওচৰলৈ আহি ক’লে “ৰাজকুমাৰী! আমি নলৰ অন্বেষণ কৰিবলৈ প্ৰস্তুত হৈ আহিছোঁ।”

দময়ন্তীয়ে কলে “হে বিপ্ৰগণ! আপোনালোকে সকলো ৰাজ্যতে সকলো সভাত এনেকৈ ক’ব ‘হে শঠ! তুমি তোমাৰ প্ৰিয়তমা ভাৰ্য্যাক, গহন বনত, নিদ্ৰিত অৱস্থাত অকলে এৰি থৈ কিয়

পলাই আহিলা? তোমাৰ বশবৰ্ত্তিনী, তোমাৰ প্ৰেমৰ ভিক্ষাৰিণী সেই কামিনীৰ অৰ্দ্ধবস্ত্ৰ কাটি নিজে পিন্ধি তুমি কোন সতে তেওঁক পৰিত্যাগ কৰি আহিলা? আজিও তোমাৰ প্ৰিয়তমা ভাৰ্য্যাই সেই অৰ্দ্ধবস্ত্ৰ পৰিধান কৰি তোমাৰ কাৰণে দিনে ৰাতিয়ে ৰোদন কৰি আছে।’ আপোনালোকে আৰু ক’ব ‘পত্নীক সততে ৰক্ষা কৰাই স্বামীৰ কৰ্তব্য। তুমি ধৰ্ম্মজ্ঞ হৈ কিয় তাৰ বিপৰীত আচৰণ কৰিলা?’ দময়ন্তীয়ে এনেকৈ বিপ্ৰসকলক শিকাই বুজাই পঠাই দিলে।

* * *

কিছুদিনৰ পাছত, পৰ্ণাদ নামেৰে ব্ৰাহ্মণ এজনে আহি দময়ন্তীক ক’লে “ৰাজকুমাৰী! নলৰাজৰ স্ত্ৰংসূত্ৰ বিচাৰি বিচাৰি মই গৈ অযোধ্যা পালো। তাৰ ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ ৰাজসভাত মই আপুনি ৰচনা কৰি দিয়া কথাখিনি গাই শুনালো। ৰজা আৰু সভাসদ, কোনোৱে একো কথা নক’লে। পাছত মই সভাৰপৰা ওলাই আহিবৰ সময়ত বাহুক নামেৰে ৰজাৰ সাৰথি এজনে মোক নিৰ্জ্জন ঠাইলৈ মাতি লৈ গ’ল। বাহুক দেখিবলৈ বৰ কুৰূপ আৰু তেওঁৰ হাত দুখন চুটি। কিন্তু বাহুক এজন খুব ভাল সাৰথি। তেওঁ খুব দ্ৰুতবেগে অশ্চালনা কৰিব পাৰে আৰু ভোজন সামগ্ৰী উত্তমকৈ ৰান্ধিব পাৰে।”

“বাহুকে ঘনে ঘনে দীৰ্ঘশ্বাস ত্যাগ কৰি আৰু অবিৰল চকুলো টুকি টুকি মোৰ কুশল প্ৰশ্ন স্থধিলে। পাছত মোক ক’লে “ঘৰৰ বোৱাৰীসকলে চৰম ছুৰ্দ্ধিনৰ মাজতো নিজক সততে ৰক্ষা কৰি চলে। সেইকাৰণে সেই পতি-পৰায়ণা ৰমণীসকলে স্বৰ্গপ্ৰাপ্ত হয়। তেওঁলোকে স্বামীৰ বিচ্ছেদতো কেতিয়াও ক্ৰোধৰ বশীভূত নহয় আৰু সৎপথ অৱলম্বন কৰি নিজৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰে।” তেওঁ মোক আৰু ক’লে “পক্ষীবোৰে নলৰ বস্ত্ৰ অপহৰণ কৰাৰ পাছত, নলৰাজৰ বিষম অৱস্থা হৈছিল। সেইকাৰণে নলে

দময়ন্তীক এৰি অহাৰ কাৰণে দময়ন্তীয়ে নলৰ ওপৰত বাগ কৰিব নালাগে। নলৰজা শ্ৰীহীন, ৰাজ্যভ্ৰষ্ট আৰু দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হোৱা কাৰণে নলৰ প্ৰতি দময়ন্তীয়ে কোপ প্ৰকাশ কৰা উচিত নহয়।”

দময়ন্তীয়ে পৰ্ণাদক বহু অৰ্থ পুৰস্কাৰ দি পৰম সন্তুষ্ট মনেৰে ক’লে “হে বিপ্ৰ! নলৰাজ আহি পালে মই আপোনাক আশাতীত অৰ্থ দান কৰিম।” এই বুলি কৈ দময়ন্তীয়ে পৰ্ণাদক বিদায় দিলে।

পাচত দময়ন্তীয়ে স্ত্ৰদেৱক মাতি আনি ক’লে “হে বিপ্ৰ! তুমি এতিয়াই অযোধ্যা নগৰলৈ যাত্ৰা কৰা। অযোধ্যা যিদিনা পাবা, সেইদিনা ৰজা ঋতুপৰ্ণক কৰা যে ‘কালিলৈ ভীম নন্দিনী দময়ন্তীৰ পুনৰ সন্মুখৰ পতা হ’ব; তাত বহু ৰজা মহাৰজা সমবেত হৈছে’।”

(৯)

দময়ন্তীৰ আদেশত স্ত্ৰদেৱে তেতিয়াই যাত্ৰা কৰিলে আৰু অযোধ্যা পাই ৰজা ঋতুপৰ্ণক দময়ন্তীয়ে শিকাই দিয়াৰ দৰে কথাখিনি শুনালে। তেতিয়া ঋতুপৰ্ণই সাৰথিক মাতি আনি ক’লে “বাহুক! মই এই মাত্ৰ শুনিলো, কালিলৈ দময়ন্তীৰ সন্মুখ হ’ব। তুমি মোক এদিনৰ ভিতৰতে বিদৰ্ভ নগৰলৈ লৈ যাব পাৰিবা জানো?”

ৰজাৰ কথা শুনি বাহুকৰ অন্তৰ বিদীৰ্ণ হ’ল। তেওঁ ভাবিবলৈ ধৰিলে “দময়ন্তীয়ে যে যথার্থতে স্বয়ম্বৰ পাতিছে এই কথা অসম্ভৱ যেন লাগে। হয়তো তেওঁ মোৰ কাৰণেই স্বয়ম্বৰৰ আয়োজন কৰিছে। মই দময়ন্তীৰ ওচৰৰপৰা পলাই আহি অতি নীচ মানুহৰ দৰে আচৰণ কৰিছো। তিবোতা মানুহৰ মন বৰ চঞ্চল। ইমানদিনে পতিৰ কোনো বাতৰি নাপাই আকৌ যে স্বামী বৰণ কৰিব ওলাইছে, সি একো আচৰিত কথা নহয়। কিন্তু মোৰ ঔষত হোৱা পুত্ৰ আৰু কন্যা দময়ন্তীৰ লগতে আছে।

এই কাৰণে স্বয়ম্বৰৰ বাতৰি অমূলকো হ’ব পাৰে। এতেকে তালৈ নিজে গলেহে সকলো কথা বুজিবলৈ পাবা যাব।”

এনেকৈ ভাবি বাহুকে ৰজাক ক’লে “মহাৰাজ! মই এদিনৰ ভিতৰতে আপোনাক বিদৰ্ভ নগৰলৈ উপস্থিত কৰি দিবলৈ পাৰিম।”

বাহুকে অশ্বশাললৈ গৈ ঘোঁৰাবোৰ ভালকৈ পৰীক্ষা কৰি চাবলৈ ধৰিলে। পাচত তেওঁ উচ্চ জাতৰ বেগবান ঘোঁৰা কেইটামান উলিয়াই আনিলে। ঘোঁৰা কেইটা দেখিবলৈ বৰ ক্ষীণ আছিল। তাকে দেখি ৰজাই খং কৰি ক’লে “হে বাহুক! তুমি মোক প্ৰতাৰণা কৰিবলৈ ওলাইছা। মৃতপ্ৰায় আৰু দুৰ্বল এই ঘোঁৰাবোৰে কেতিয়াও দুৰ্গম পথেৰে বথ টানিবলৈ নোৱাৰিব।”

বাহুকে ক’লে “মহাৰাজ! এই ঘোঁৰাবোৰৰ কপালত এটা, মূৰত দুটা, পাচফালে এটা, দুয়োকাষে চাৰিটা আৰু বুকুত এটাকৈ চকৰি আছে। ইহঁত উচ্চ জাতৰ ঘোঁৰা আৰু ইহঁতৰ লক্ষণ খুব ভাল। মহাৰাজে যদি নিজে অশ্ব বাচি দিয়ে, মই তাকে বথত জুঁটিম।”

ৰজাই কলে “বাহুক! তুমি নিজে অশ্ব পৰীক্ষাত স্ত্ৰদেৱ; এতেকে মই তোমাৰ কামত হস্তক্ষেপ নকৰোঁ।”

বাহুকে ঘোঁৰা চাৰিটা বথত জুঁটিলে বাফেঁয়কো লগত ললে। ৰজাই বথত আৰোহণ কৰিলে আৰু বাহুকে বথ এৰি দিলে। বথৰ যাত্ৰাৰ ধ্বনিৰে চৌদিশ মুখৰিত হ’ল। বথৰ বায়ুবেগ আৰু বাহুকৰ ঘোঁৰা বাচনিৰ দক্ষতাৰ কথা ভাবি ভাবি বাফেঁয় সাৰথিয়ে মনতে ক’বলৈ ধৰিলে “এওঁ নিশ্চয় ত্ৰিদশাধিপতি ইন্দ্ৰৰ সাৰথি মাতলি অথবা মৰ্ত্যৰাজ্যৰ নলৰজা। অইনৰ হাতত বথ কেতিয়াও এনেকৈ চলিব নোৱাৰে।”

পৰ্বত-পাহাৰ, নদ-নদী, হাৰি-বননি, সকলো অতিক্ৰম কৰি বাহুকৰ বথে পৰন বেগেৰে যাবলৈ ধৰিছে। এনেতে ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ

চাদবখন বতাহ লাগি পৰি গ'ল। বজাই ক'লে “বাহুক! ঘোঁৰাৰ
ৰশ্মি টানি ধৰা; মোৰ চাদবখন পৰি গৈছে।” বাহুকে ক'লে

“মহাৰাজ! আপোনাৰ চাদবপৰা ঠাইবপৰা আমি এতিয়া চাৰি-
পাঁচ ক্রোশ আগুৱাই আহিছোঁ। এতিয়া আৰু চাদৰ পোৱা
নাযাব।” বথ আগুৱাই গ'ল।

এঠাইত ফলে পাতে স্তম্ভোভিত হৈ থকা বৰ ডাঙৰ গছ
এজোপাৰ ফালে আঙুলিয়াই বজাই ক'লে “বাহুক! সোঁ গছ
জোপাৰপৰা এশ এটা পাত আৰু এশ এটা ফল সৰি পৰিছে।
ওপৰৰ দুই শাখাত পাঁচ কোটি পাত আৰু দুহেজাৰ পচান্নবৈটা
ফল আছে।”

বাহুকে বথখন ৰাখিলে আৰু কলে “মহাৰাজ! মই গছজোপা
কাটি তাৰ ফল আৰু পাতবোৰ গণি আপোনাৰ গণনাৰ নিভুলতাৰ

প্ৰমাণ চাম।” বজাই ক'লে “বাহুক! আমাৰ এনেয়ে পলম
হৈছে, তোমাৰ গণনা এতিয়ালৈ থাকক; আমি এতিয়া বিদৰ্ভ
পাব লাগেগৈ।”

বাহুকে বিনীতভাৱে উত্তৰ দিলে “এই গছৰ পাত আৰু
ফলৰ সংখ্যা নিৰ্ণয় নকৰাকৈ মই নাযাওঁ; আপুনি ব'ব নোৱা-
ৰিলে বাঞ্ছোঁই বথ চলাব, আপুনি যাওক।”

বজাই ক'লে “হে বাহুক। এই পৃথিৱীত তোমাৰ মান সাৰথি
কোনো নাই। তুমি নাথাকিলে মই কেতিয়াও বিদৰ্ভ গৈ পাব
নোৱাৰিম। সেই তোমাৰ শৰণাপন্ন হ'লোঁ। যদি বিদৰ্ভত গৈ
মোক সূৰ্য্যোদয় দেখুৱাব পাৰা, তেন্তে মই তোমাৰ সকলো
মনৰ বাসনা পূৰ্ণ কৰিম। এতিয়া গছৰ সৰু ডাল এটাৰ ফল
আৰু পাতৰ সংখ্যা মই কৈ দিওঁ। তুমি ডালটো কাটি আনি
গণনা কৰি মোৰ বিছাৰ নিভুলতাৰ প্ৰমাণ চোৱা।”

বাহুকে তৎক্ষণাত্ গছত উঠি ডাল এটা কাটি আনি ফল আৰু
পাতবোৰ গণিলে। বজাৰ গণনাৰ সংখ্যাৰ লগত হুবহু মিলি
গ'ল। তেতিয়া বাহুকে বজাক ক'লে “মহাৰাজ! মই আপো-
নাক অশ্ব-বিজ্ঞান শিকাই দিওঁ, আপুনি তাৰ বিনিময়ত মোক
এই গণনা-বিজ্ঞান দান কৰক।”

বজাই কলে “বাহুক! মই গণনা-বিশাৰদ আৰু পাশাখেলৰ
বিশেষজ্ঞ। তোমাৰ অশ্ব-বিজ্ঞান মই পাচত শিকি ল'ম। এতিয়া
তুমি মোৰপৰা গণনা-বিজ্ঞান শিকি লোৱা।” এইবুলি কৈ
বজাই বাহুকক গণনাৰ আৰ্য্যবোৰ শিকাই দিলে। এনেকৈ গণনা
বিজ্ঞান লাভ কৰাৰ পাছত দুৰাত্মা কলিয়ে কক্কোটক নাগৰ বিষ
উগাৰি উগাৰি বাহুকৰ শৰীৰৰপৰা ওলাই আহিল। কলিয়ে
এতিয়া নিজৰ ৰূপ ল'লে। বাহুকে খঙত চকু বঙা কৰি হাত
তুলি কলিক অভিশাপ দিবলৈ উত্তত হ'ল। তেতিয়া কলিয়ে
কলে “মহাৰাজ! ক্ৰোধ সম্ভৱণ কৰক; আপুনি অৰ্দ্ধবস্ত্ৰ পৰিহিতা

দময়ন্তীক পৰিত্যাগ কৰি অহাৰ পাচত দময়ন্তীয়ে মোক অভিশাপ দিছিল। তাৰফলত ভূজঙ্গ-বিষত জৰ্জৰিত হৈ আপোনাৰ শৰীৰত বাস কৰি মই অশেষ যত্নৰ ভোগ কৰিলো। মই এতিয়া আপোনাৰ শৰণাপন্ন হৈছো; মোক ক্ষমা কৰক। এই ধৰণীত মই আপোনাৰ অক্ষয়-কীৰ্ত্তি স্থাপন কৰিম। যি মানুহে আপোনাৰ নাম লব, তেওঁৰ ওপৰত মোৰ কোনো অধিকাৰ নাথাকিব। বাহুক শান্ত হ'ল আৰু সকলোৰে অলক্ষিতে কলিয়ে তাৰপৰা প্ৰস্থান কৰিলে।

বাহুকে আহি বথত উঠিল আৰু বিদৰ্ভ মুখে বথ এৰি দিলে। আকাশ বতাহ কম্পিত কৰি বায়ুবেগেৰ বথ আগুৱাবলৈ ধৰিলে।

(১০)

মেঘৰ গৰ্জনৰ নিচিনা বথৰ শব্দ দময়ন্তীৰ কাণলৈ আহিল। দময়ন্তী উচপ খাই উঠিল, তেওঁৰ চকুৰে মুখে হাঁহি বিৰিঙি উঠিল। ৰাজপ্ৰাসাদৰ ময়ূৰবোৰে কেকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে, চৰাই চিৰ্কটিবোৰে আনন্দত কোঁহাল লগালে আৰু হাতী-ঘোঁৰা বোৰ আনন্দত উত্ৰাল হ'ল। দময়ন্তীয়ে উণ্ডল থুণ্ডল মনেৰে ভাবিবলৈ ধৰিলে “আজিৰ বথৰ শব্দই মোক যেনেকৈ আহ্লাদিত কৰি তুলিছে, তালৈ চাই মোৰ আশা হৈছে, মই আজি অপাৰ গুণৰ আধাৰ বীৰবৰ নলৰ নিৰ্মল মুখচন্দ্ৰ দেখা পাম। যদিহে আজি মোৰ মনৰ বাসনা পূৰ্ণ নহয় তেন্তে মই নিশ্চয় আত্মহত্যা কৰিম।” দময়ন্তীয়ে আকৌ মনতে ক'বলৈ ধৰিলে “মই স্বামীৰ আগত কেতিয়াও কোনো মিছা কথা কোৱা নাই আৰু তেওঁৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে কেতিয়াও কোনো কাম কৰা নাই। তেওঁ মোৰ প্ৰভু। তেওঁ বাঁৰ, বদাণ্ড আৰু পৰঙ্গী-পৰাজুখ। তেনেহেন প্ৰিয়তমৰ বিচ্ছেদত মই শোকত আতুৰ হৈছোঁ। মোৰ হৃদয় বিদীৰ্ণ হ'বলৈ ধৰিছে। আজি যদি মই তেওঁক দেখা নাপাওঁ তেন্তে নিশ্চয় মই প্ৰজ্জ্বলিত হুতাশনত জাপ দি প্ৰাণত্যাগ কৰিম।”

এনেকৈ অনুতাপ কৰি দময়ন্তীয়ে প্ৰাসাদৰ ওপৰলৈ গ'ল। ওপৰৰপৰা তেওঁ দেখিলে ৰজা—ঋতুপৰ্ণই বথৰপৰা নামি ৰাজ-ভৱনত প্ৰৱেশ কৰিছে। মহাৰাজ ভীমে তেওঁক আদৰ সন্তুষ্ট জনালে। স্বাগত সন্তুষ্ট আৰু কুশল প্ৰশ্নৰ পাচত আসন আগবঢ়াই ভীমে ক'লে “মহাৰাজ! আপুনি কি উদ্দেশ্য লৈ শুভাগমন কৰিছে”? স্বয়ম্বৰ কাৰণে ৰজা মহাৰাজা বা ব্ৰাহ্মণসকলৰ কোনো সমাগম নেদেখি ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ মনত এনেয়ে নানাৰকম চিন্তা হৈ আছিল। এতিয়া ভীমসেনৰ এই প্ৰশ্নত তেওঁ অপ্ৰস্তুত হ'ল। ৰজা ভীমে তেতিয়া ক'লে “মহাৰাজ! আপুনি পথশ্ৰান্ত হৈ আহিছে; এতিয়া অলপ জিৰণি লওক।” ৰজা ঋতুপৰ্ণই প্ৰসন্ন চিত্তেৰে তেওঁৰ নিৰ্দিষ্ট ভৱনত প্ৰৱেশ কৰিলে।

দময়ন্তীয়ে তেওঁৰ সহচৰীজনীক মাতি আনি ক'লে “কেশিনি! সোঁ যো বিকৃত কলৈৰৰ আৰু চুটি হাতৰ সাৰথিজন বথৰ ওপৰত বহি আছে, তেওঁক দেখি মোৰ অন্তৰত সন্তোষৰ ভাবে দেখা দিছে আৰু মোৰ মনত আশাৰ সঞ্চাৰ হৈছে। তুমি তেওঁৰ ওচৰলৈ গৈ তেওঁৰ পৰিচয় লৈ আহ। বিনীতভাৱে তেওঁৰ কুশল প্ৰশ্ন কৰি কথা উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰিবা। মই পৰ্ণাদ বিপ্ৰক যি কথা কৈছিলো, তোমাৰ নিশ্চয় মনত আছে। কথাখিনি তেওঁক শুনাৰা আৰু তেওঁ কি উত্তৰ দিয়ে, ভালকৈ মনত ৰাখিবা।”

কেশিনীয়ে বাহুকৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে “মহাশয়! আপোনা-লোকৰ সকলো কুশলনে? বাটততো আপোনালোকৰ কোনো কষ্ট হোৱা নাই? আপোনাৰ পৰিচয় দিব জানো? মই দময়ন্তীৰ সহচৰী; মোৰ নাম কেশিনী।”

বাহুকে কলে “ভগ্নি! মোৰ নাম বাহুক; মই ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ সাৰথি। মোৰ লগৰীয়া জনো ৰজাৰে সাৰথি, তেওঁৰ নাম বাৰ্কেয়; তেওঁ নলৰজাৰ সাৰথি আছিল। আমি আজি হঠাতে শুনিলো, ৰাজকুমাৰী দময়ন্তীৰ হেনো কাইলৈ দ্বিতীয় স্বয়ম্বৰ হ'ব। তাকে

শুনি আমি আজিয়ে অযোধ্যাৰ পৰা এই এশ যোজন পথ বথেৰে আহিলোঁ। আমি স্কলমে আহি পালোহি ; বাটত আমাৰ কোনো বাধা-বিঘিনি হোৱা নাই।”

কেশিনীয়ে কলে “মহাশয়, পৰ্ণাদ নামেৰে ব্ৰাহ্মণ এজনে অযোধ্যাৰ ৰাজসভালৈ গৈ কৈছিল ‘হে শঠ! তুমি তোমাৰ প্ৰিয়তমা ভাৰ্য্যাক, গহন বনত, নিদ্ৰিত অৱস্থাত অকলে এৰি থৈ কিয় পলাই আহিলা? তোমাৰ বশবৰ্ত্তিনী, তোমাৰ প্ৰেমৰ ভিক্ষাৰিণী সেই কামিনীৰ অৰ্দ্ধবস্ত্ৰ কাটি লৈ নিজে পিন্ধি তুমি কোন সতে তেওঁক পৰিত্যাগ কৰি আহিলা? আজিও তোমাৰ প্ৰিয়তমা ভাৰ্য্যাই সেই অৰ্দ্ধবস্ত্ৰ পৰিধান কৰি তোমাৰ কাৰণে দিনে ৰাতিয়ে ৰোদন কৰি আছে। পত্নীক সততে ৰক্ষা কৰাই স্বামীৰ কৰ্ত্তব্য। তুমি ধৰ্মজ্ঞ হৈ কিয় বিপৰীত আচৰণ কৰিলা?’ এই কথাৰ উত্তৰত আপুনি সেই ব্ৰাহ্মণজনক কিবা কৈছিল জানো?”

বাহুকে চকুলো টুকি টুকি ক’লে “মই কৈছিলো যে ঘৰৰ বোৱাৰীসকলে চৰম দুৰ্দ্দিনৰ মাজতো নিজক সন্তোষে ৰক্ষা কৰি চলে। সেইকাৰণে সেই পতি পৰায়ণা ৰমণীসকলে অন্তত স্বৰ্গ-প্ৰাপ্ত হয়। তেওঁলোকে স্বামীৰ বিচ্ছেদতো কেতিয়াও ক্ৰোধৰ বশীভূত নহয় আৰু সৎপথ অৱলম্বন কৰি নিজৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰে। পক্ষীবোৰে নলৰ বস্ত্ৰ অপহৰণ কৰাৰ পাচত, নলৰজাৰ অৱস্থা বিষম হৈছিল। সেইকাৰণে, নলে দময়ন্তীক এৰি অহা কাৰণে তেওঁ নলৰ ওপৰত ৰাগ কৰিব নালাগে। নলৰজাই শ্ৰীহীন, ৰাজ্যভ্ৰষ্ট, আৰু দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হোৱা কাৰণে নলৰ প্ৰতি দময়ন্তীয়ে কোপ প্ৰকাশ কৰা উচিত নহয়।” এনেকৈ কৈ বাহুকে উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে।

কেশিনীয়ে আহি এইবোৰ কথা দময়ন্তীৰ ওচৰত নিবেদন কৰিলে। দময়ন্তীয়ে ক’লে “তেওঁৰ চালচলন ভালকৈ লক্ষ্য কৰি থাকা। ভাত ৰান্ধিবৰ সময়ত তেওঁ যেন জুই-পানী একোকে

নাপায়, সেই ফালে সতৰ্ক দৃষ্টি ৰাখিবা। তেওঁ ৰান্ধা আঞ্জা অলপ-মান খুজি আনিবা। তুমি ইন্দ্ৰসেন আৰু ইন্দ্ৰসেনাক তোমাৰ লগতে লৈ যোৱা। সিহঁতৰ লগত তেওঁ কেনে ব্যৱহাৰ কৰে, ভালকৈ চাবা।” দময়ন্তীৰ নিৰ্দেশ পাই কেশিনীয়ে ইন্দ্ৰসেন আৰু ইন্দ্ৰসেনাৰ লগত আকৌ বাহুকৰ ওচৰলৈ গ’ল। অলপ সময়ৰ পাচত কেশিনী ঘূৰি আহি দময়ন্তীক কলে “ৰাজকুমাৰী! পৃথিৱী, জুই আৰু পানী, বাহুকৰ যেন আজ্ঞাধীন। ঠেক, চুটি দুৱাৰ মুখেদি তেওঁ শিৰ অবনত নকৰাকৈ অবাধে অহা যোৱা কৰিব পাৰে। আপুনি শিকাই দিয়া মতে আমি তেওঁক ৰান্ধিবলৈ জুই, পানী একো দিয়া নাছিলো। কিন্তু তেওঁ খেৰ এমুঠি হাতত লোৱা মাত্ৰকে জুই জ্বলি উঠিল আৰু শূণ্য কলহৰ পৰা পানী ঢালি ল’লে। এবাৰ তেওঁ ফুল কেটামান হাতেৰে মোহাৰি পেলালে; কিন্তু ফুলবোৰ অকণো নষ্ট নহ’ল। বৰং আগতকৈও ভালকৈ ফুলি উঠিল আৰু কোঠাটো গোকতে আমোল মোল হ’ল। ইন্দ্ৰসেন আৰু ইন্দ্ৰসেনাক তেওঁ আপোন সন্তানৰ নিচিনাকৈ কোলাত তুলি লৈ হুক্ হুক্ কৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। পাচত মোক ক’লে “আমি এতিয়া তোমালোকৰ আলহী; তুমিও সুন্দৰী যুৱতী। তুমি মনে মনে মোৰ ওচৰলৈ অহা দেখিলে মানুহে কি ভাবিব? এতেকে তোমাক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ; তুমি আৰু এই ফালে নাহিবা।” এই কথা শুনি মই তাৰ পৰা গুচি আহিলো।” এই বুলি কৈ কেশিনীয়ে বাহুকৰ ৰন্ধা আঞ্জাৰ বাতিটো দময়ন্তীৰ হাতত দিলে। দময়ন্তীয়ে আঞ্জা অকণমান মুখত দিলে। তাৰ পাছত তেওঁ দৌৰি গৈ মাকক ক’লে “মাতা! মই বাহুকক মোৰ কোঠালৈ মাতি আনো, আপুনি অনুমতি দিয়ক।” ৰাণীয়ে তেওঁৰ কথাত সন্মতি জনালে।

দময়ন্তীয়ে বাহুকক নিজৰ কোঠালৈ মাতি আনিলে আৰু ক’লে “হে বাহুক! ঘোৰ অৰণ্যত একাকিনী নিদ্ৰিতা প্ৰণয়িনী ভাৰ্য্যাক হিংস্ৰ জন্তুৰ মাজত এৰি থৈ পলাই গৈছে—এই পৃথিৱীত এনে

কোনো ধর্মজ্ঞ পুরুষ আছে জানো? পূর্বে মই দেবতাসকলকো উপেক্ষা কৰি স্বয়ম্বৰ সভাত নলৰজাক বৰণ কৰিছিলো, আৰু তেওঁ দেবতা সকলক সাক্ষী ৰাখি মোৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিছিল। এতিয়া তেওঁৰ সেই সত্য ক'ত থাকিল? মই পুত্ৰৱতী আৰু তেওঁৰ একান্ত বশবৰ্ত্তিনী দেখিও তেওঁ কোন সতে মোক এৰি থৈ গ'ল?”

বাহুকে ধৈৰ্য্য হেৰুৱালে। তেওঁ কলে “দময়ন্তী! মই যে ৰাজ্যভ্ৰষ্ট হৈ তোমাক পৰিত্যাগ কৰি গৈছিলো, সেইবোৰ কলিয়ে কৰাইছিল। সেই কলিয়ে পাচত তোমাৰ শাপানলত দগ্ধ হৈ মোৰ শৰীৰৰ পৰা ওলাই গৈছে। মই কেৱল তোমাৰ স্বয়ম্বৰৰ কথা শুনিহে এই ঠাইলৈ আহিছো। হে দময়ন্তী! তোমাৰ নিচিনা ৰমনীয়ে কেনেকৈ এক স্বামীক পৰিত্যাগ কৰি দ্বিতীয় স্বামী বৰণ কৰিব পাৰে মই তাক চাবলৈহে আহিছিলো।” নলৰ কথা শুনি দময়ন্তীয়ে হাতষোৰ কৈ ক'বলৈ ধৰিলে “হে মহাত্মন! মই দেবতাসকলকো উপেক্ষা কৰি আপনাকে বৰণ কৰিছিলো। এতিয়া মোৰ প্ৰতি এনে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰা উচিত হোৱা নাই। পৰ্ণাদ নামেৰে বিদ্বান ব্ৰাহ্মণ এজনে ঋতুপৰ্ণৰ ৰাজসভাত মই শিকাই দিয়া কথাবোৰ কৈছিল। তাকে শুনি আপুনি পৰ্ণাদক নিৰ্জন স্থানলৈ মাতি নি মোৰ কথাৰ উত্তৰ দিছিল। তেতিয়া মই বুজিলো, আপুনিয়ে স্বয়ং নলৰাজ। মই স্বদেৱৰ মুখেৰে স্বয়ম্বৰ ঘোষণা কৰি এনে এটা দিন দিলো, যি দিনত, একমাত্ৰ নলৰজাৰ বাহিৰ কোনোৱে এই এশ যোজনৰ পথ এদিনতে আহিব নোৱাৰে। মই এতিয়া চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য আৰু জগৎপ্ৰাণ বায়ুক সাক্ষী ৰাখি শপত খাই কৈছোঁ—মই কেতিয়াও কোনো পাপাচৰণ কৰা নাই।” এনেতে আকাশী বাণী হ'ল। অন্তৰীক্ষৰ পৰা শুনা গ'ল “হে নল! দময়ন্তীয়ে কেতিয়াও কোনো পাপাচৰণ কৰা নাই। এই তিনি বছৰে আমি দময়ন্তীক ৰক্ষা কৰি আহিছোঁ। তোমালোকৰ এতিয়া মিলন

নল দময়ন্তী

হৈছে ; সুখেৰে কাল যাপন কৰা ।” আকাশত দুন্দুভি বাজি উঠিল আৰু নল-দময়ন্তীৰ শিৰত পুষ্প বৃষ্টি হ’ল ।

নলে তেতিয়া কৰ্কেটক নাগে দিয়া বস্ত্ৰখণ্ড গাত লৈ তেওঁক স্মৰণ কৰিলে লগে লগে তেওঁ পূৰ্বৰূপ প্ৰাপ্ত হ’ল । নলে এবেলি ইন্দ্ৰসেনক, এবেলি ইন্দ্ৰসেনাক কোলাত লৈ আনন্দাশ্ৰু টুকিবলৈ ধৰিলে । দময়ন্তীয়েও নলৰ কোলাত মূৰ থৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে ।

বাণীয়ে এই মহামিলনৰ বাতৰিটো বজাক দিলে গৈ । বজাই ক’লে “সিহঁতে এতিয়া সুখেৰে কাল যাপন কৰক । সিহঁতৰ প্ৰসন্ন আৰু পৰিতৃপ্ত মুখ মই কালিলৈ চাম ।”

পিচদিনা ৰাতিপুৱা বজা ঋতুপৰ্ণই নলক ক’লে “মহাৰাজ ! আপুনি ছদ্মবেশেৰে মোৰ অধীনত কাম কৰা সময়ত, মই যদি জ্ঞানে বা অজ্ঞানে কিবা দোষ কৰিছিলো, আপুনি নিজগুণে সকলো ক্ষমা কৰিব । পুত্ৰ-কন্যা আৰু ভাৰ্য্যাৰ লগত আপোনাৰ পুনৰ মিলন হোৱাত পৰম আনন্দ লাভ কৰিছোঁ । নলে ক’লে “আপোনাৰ আচৰণত মই কেতিয়াও অসন্তুষ্ট হোৱা নাই । বৰং আপোনাৰ আশ্ৰয়ত মই পৰম সুখেৰে দিন কটাইছিলো । আগেয়ে আপুনি মোৰ সখা আছিল ; আমাৰ বন্ধুত্ব এতিয়া শতগুণে দৃঢ় হওক ।”

এই বুলি কৈ নলে আগৰ প্ৰতিশ্ৰুতি স্মৰণ কৰি ঋতুপৰ্ণক অগ্নিবিজ্ঞান বিद्या প্ৰদান কৰিলে । ঋতুপৰ্ণয়ো নলক পাৰ্শ্বটি বিছাৰ শিক্ষা দিলে । বজা ঋতুপৰ্ণই সন্তুষ্ট চিত্তেৰে অন্য সাৰথি লৈ অযোধ্যালৈ যাত্ৰা কৰিলে । নলে দময়ন্তীক লগত লৈ ভীমসেনক প্ৰণাম জনালে । বজাই জী-জোঁৱাইক আশীৰ্বাদ দিলে আৰু পৰম আনন্দেৰে সৈতে তেওঁলোকৰ মন্তক দ্ৰাণ কৰি আলিঙ্গন কৰিলে । বিদৰ্ভৰ ৰাজভৱনত আনন্দৰ সোঁত বৈ গ’ল । দেশজুৰি আনন্দৰ ঢৌ উঠিল ।

(১১)

নল বজাই এমাহকাল বিদৰ্ভ ৰাজ্যত ভাৰ্যা আৰু পুত্ৰ-কন্যাক লগত লৈ সূখেৰে কটালে। পাছত তেওঁ বথত উঠি লগত ষোলটা হাতী, পঞ্চাষটা ঘোঁৰা আৰু ছশ পদাতি লগত লৈ নিষধ ৰাজ্যলৈ আহিল। ৰাজধানীলৈ আহি, তেওঁ তেওঁৰ ভাতা পুৰুষক ক'লে “পুৰুষ! মই বিপুল ধন আৰু ঐশ্বৰ্য্য লৈ আহিছোঁ, এতিয়া তোমাৰ লগত মই আকৌ পাশা খেলিম। প্ৰয়োজন হ'লে মই মোৰ প্ৰিয়তমা ভাৰ্যা দময়ন্তীকো পণত ৰাখিম। তুমিও তোমাৰ ৰাজ্য, ধন আৰু প্ৰয়োজন হ'লে প্ৰাণ পৰ্য্যন্ত পণ ৰাখিবা। যদি পাশা খেলিলে পৰাজয় হোৱা—তেন্তে যুদ্ধলৈ প্ৰস্তুত হোৱা।”

পুৰুষে আগৰ বিজয় গৰ্বত প্ৰফুল্লিত হৈ ক'লে “হে নিষধ! মই সদায় তোমাৰ কথাকে শ্ৰবণ কৰি আছোঁ। তুমি যে সন্তীক পণ্য হৈছা, এইটো মোৰ পৰম সৌভাগ্যৰ কথা। মই শয়নে সপোনে কেৱল দময়ন্তীকে দেখি আছোঁ। অপ্সৰীসকলে যেনেকৈ দেৱৰাজক সেৱা কৰে, জয়লক্ষা দময়ন্তীয়ে তেনেকৈ মোক সেৱা কৰিব—মই দিনে ৰাতিয়ে তাকে কামনা কৰি আছোঁ।”

পুৰুষৰ কথাত নলে খঙত ৰুদ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি পুৰুষক কাটিবলৈ খেদি গ'ল। পাচত নিজকে সংযত কৰি কলে “পাপিষ্ঠ! তই এতিয়া বাৰে বাৰে পণৰ কথা কৈছ, পাচত তোৰ মুখৰ মাত নোহোৱা হ'ব।”

দুয়োজনৰ পাশা খেল আৰম্ভ হ'ল। ইবেলি প্ৰত্যেকটো পণতে পুৰুষ হাৰিল। তেওঁৰ ৰাজ্য-ধন সকলো গ'ল। শেষত প্ৰাণ পৰ্য্যন্ত পণ ৰাখিলে; তাতো পুৰুষ পৰাজয় হ'ল।

নলে তেতিয়া কলে “পুৰুষ! মই এতিয়া তোমাক প্ৰাণদণ্ড দিব পাৰোঁ; কিন্তু মই সেইটো নকৰোঁ। মই তোমাক মুক্তি দিলো। তোমাৰ যিবোৰ ধন-সম্পত্তি মই জয় কৰিছিলো, তাকো মই ঘূৰাই দিলো। তুমি সূখেৰে জীৱন নিৰ্ব্বাহ কৰা। হে পুৰুষ! তুমি

মোৰ কনিষ্ঠ ভাতা। ভ্ৰাতৃস্নেহ কেতিয়াও মলিন নহয়। মই আশীৰ্ব্বাদ দিছোঁ, তোমাৰ এশ বছৰ পৰমায়ু হওক।”

নলৰাজৰ আগমনত, নিষধ ৰাজ্যত প্ৰজাবোৰে, মহাসম্বোধেৰে মহোৎসৱ পালন কৰিলে। ৰাজ্যজুৰি আনন্দৰ সোঁত বৈ গ'ল। সকলোৱে নলৰাজৰ সুখ সমৃদ্ধি কামনা কৰি দেশত নানা ধৰ্ম্মানুষ্ঠান সম্পন্ন কৰিলে।

দময়ন্তীয়ে পুত্ৰ-কন্যাক লগত লৈ ৰাজ্যলৈ আহিল। মন্ত্ৰী আৰু প্ৰজাসকলে তেওঁক আদৰি আনিলে। ৰজা-ৰানীক সম্বৰ্দ্ধনা জনাই মন্ত্ৰীসকলে ক'লে “মহাৰাজ! আজি আপোনাক পুনৰ আমাৰ মাজত পাই পৰম সুখ লাভ কৰিছো। অমৰগণে যেনেকৈ দেৱ-ৰাজক উপাসনা কৰে, আমিও তেনেকৈ আপোনাক উপাসনা কৰিবলৈ সমবেত হৈছো।”

চাৰিও ফালৰপৰা নল-দময়ন্তীৰ শিৱত পুষ্প বৃষ্টি হ'বলৈ ধৰিলে।

সারিত্ৰী

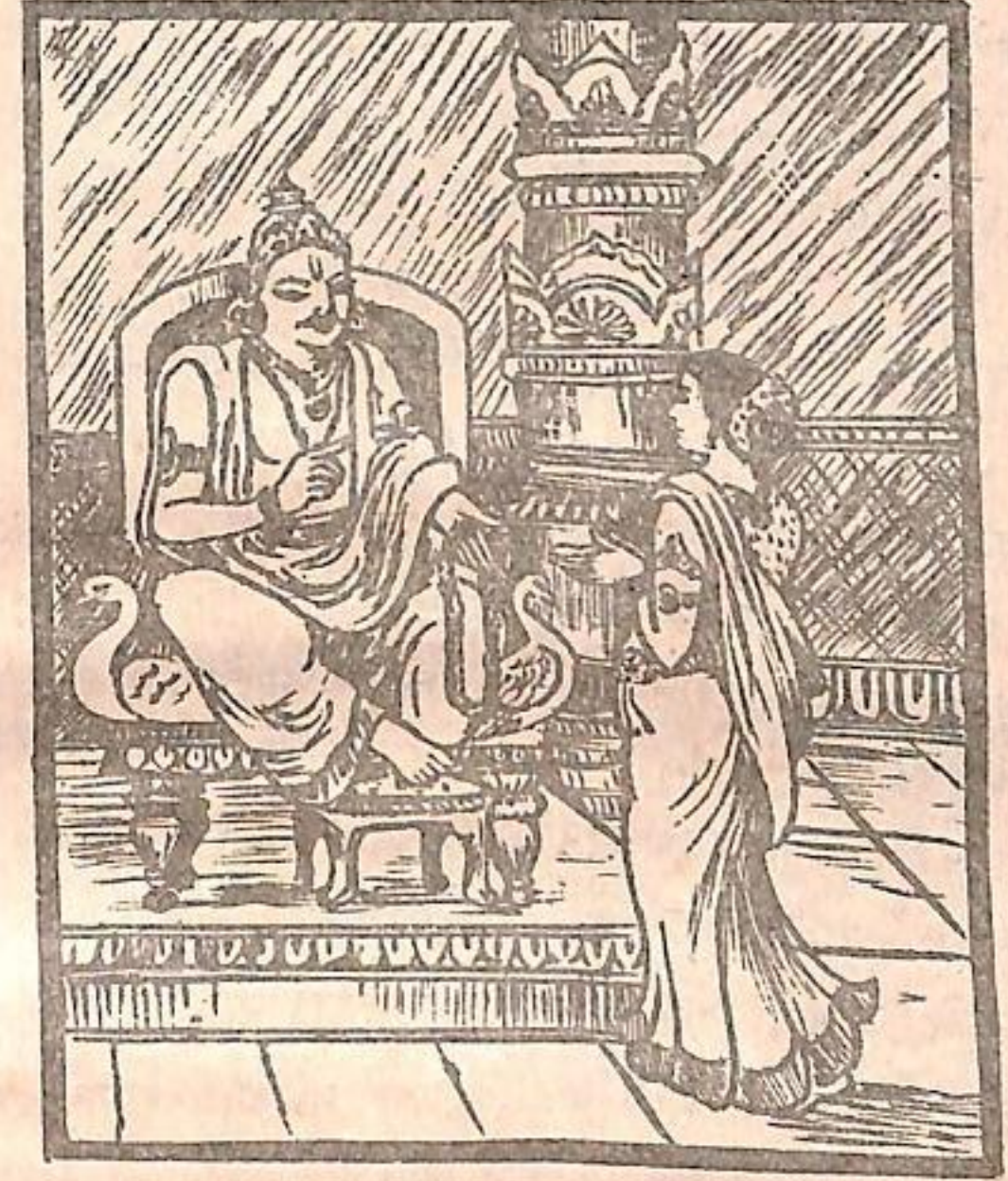
মদ্রদেশত অশ্বপতি নামেৰে এজন পৰম ধাৰ্মিক, সত্যপ্ৰতিজ্ঞ, জিতেন্দ্ৰিয় আৰু দানশীল বজা আছিল। তেওঁ নিঃসন্তান আছিল আৰু সন্তান লাভৰ কাৰণে, ইন্দ্ৰিয় নিগ্ৰহ, মিতাহাৰ আৰু ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰত পালন কৰি সারিত্ৰী দেৱীৰ নামত দিনে এক লাখ আহুতি দি হোম কৰিছিল আৰু দিনৰ ষষ্ঠ ভাগত নাম মাত্ৰ আহাৰ কৰিছিল। এনেকৈ ওঠৰ বছৰ অতিবাহিত হৈ যোৱাৰ পাচত দেৱী সারিত্ৰীয়ে তেওঁক দৰ্শন দি কলে “মদ্রৰাজ ! তুমি অতি সোনকালে এজনী তেজস্বিনী কন্যা সন্তান লাভ কৰিবা ; তুমি ইমানতে সন্তুষ্ট থাকিবা”। এই বুলি কৈ সারিত্ৰী দেৱী অন্তৰ্দ্ধান হ’ল।

কালক্ৰমত অশ্বপতিৰ ৰাজমহিষীয়ে এজনী পদালোচনা কন্যা সন্তান প্ৰসৱ কৰিলে। সারিত্ৰীৰ বৰত লাভ কৰা বাবে বজাই কন্যাজনীৰ নাম সারিত্ৰী ৰাখিলে। লাহে লাহে সারিত্ৰীয়ে যৌৱনত ভৰি দিলে। সূৰ্য্য প্ৰতিমাৰ নিচিনা অপৰূপ ৰূপৱতী সারিত্ৰীক দেখিলে ধাৰণা হয়, কোনোবা দেৱকন্যাই হে যেন মানব ৰূপ ধৰি ধৰণীত অৱতীৰ্ণ হৈছে।

সারিত্ৰী এনে তেজস্বিনী আছিল যে তেওঁৰ তেজৰ প্ৰভাৱত কোনো পুৰুষেই তেওঁৰ ওচৰ চাপিবলৈ নোৱাৰিছিল। সেই কাৰণে কোনো পুৰুষে তেওঁৰ পাণি প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ সাহ নাপাইছিল।

এদিনাখন, কোনো এক পৰ্বৰ দিন উপলক্ষে সারিত্ৰীয়ে উপবাসে থাকি দেৱতাক পূজা আৰু অগ্নিক আহুতি দান কৰি পিতা

অশ্বপতিক অভিবাদন জনালে আৰু আশীৰ্বাদ লবলৈ তেওঁৰ ওচৰত থিয় হৈ থাকিল। অশ্বপতিয়ে সারিত্ৰীৰ ৰূপ আৰু

যৌৱনলৈ লক্ষ্য কৰি কলে “আই সারিত্ৰী ! তোমাৰ বিবাহ কাল উপস্থিত হৈছে ; অথচ কোনো সৎপাত্ৰই এতিয়ালৈ তোমাৰ পাণি প্ৰাৰ্থনা কৰি আগবাঢ়ি অহা নাই। এতেকে তুমি নিজে তোমাৰ স্বামী নিৰ্বাচন কৰি লোৱা। তুমি মন্ত্ৰী সকলক লগত লৈ আজিয়ে যাত্ৰা কৰা। ভগবানে তোমাৰ মনৰ বাঞ্ছা পূৰ্ণ কৰক”।

পিতৃৰ আদেশ শিবত লৈ সারিত্ৰীয়ে বৃদ্ধ মন্ত্ৰীসকলৰ লগত ৰথত উঠি দেশ ভ্ৰমণৰ কাৰণে যাত্ৰা কৰিলে। তেওঁ ৰাজৰ্ষি সকলৰ তপোবনলৈ গৈ মাণ্ডুতম বৃদ্ধ ৰাজৰ্ষি সকলক অভিবাদন

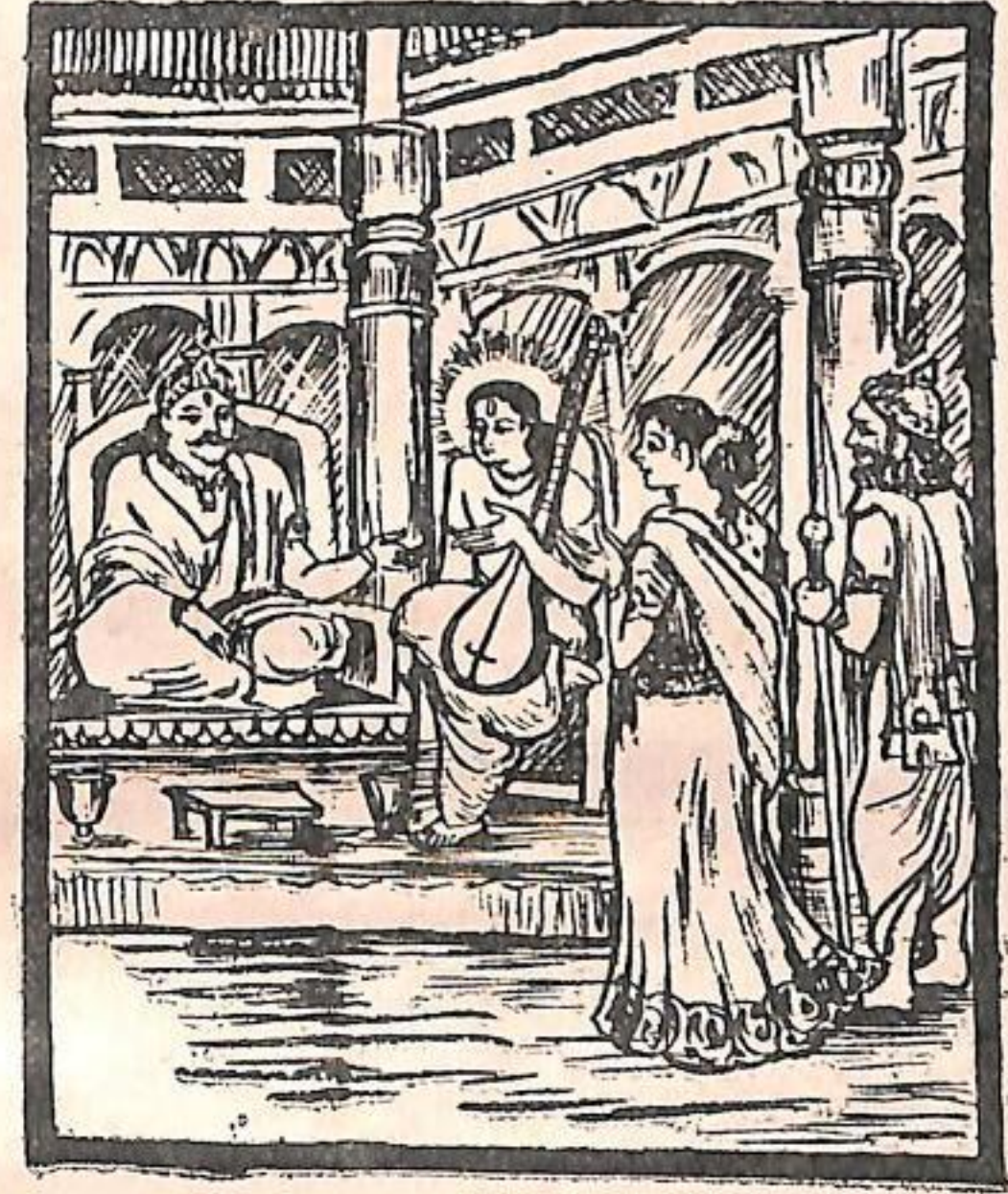
জনাই, নানা তীর্থস্থানত স্নান কৰি আৰু দুখীয়াক দান দক্ষিণা দি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

এনেকৈ নানা আশ্রম আৰু তীর্থ পৰ্য্যটন কৰি সারিত্রীয়ে উভটি আহি পিতা অশ্বপতিক প্ৰণাম জনালেহি। তেতিয়া বজা অশ্বপতি দেৱৰ্ষি নাৰদৰ লগত কথোপকথন কৰি আছিল। সারিত্রীয়ে দেৱৰ্ষি নাৰদক যথোচিত অভিবাদন জনাই বজাক কবলৈ ধৰিলে “পিতা! পৰম ধাৰ্মিক দ্যুমৎসেন বজা শাল দেশৰ অধিপতি আছিল। দৈবদুৰ্ভিষপাকত তেওঁ অন্ধ হয়। সেই সময়ত তেওঁৰ একমাত্ৰ পুত্ৰৰ শৈশৱ অৱস্থা আছিল। এই ছেগতে ষড়যন্ত্ৰকাৰী সকলে তেওঁক ৰাজ্যভ্ৰষ্ট কৰে। তেওঁ তেতিয়া পুত্ৰ আৰু ভাৰ্য্যাক লগত লৈ আশ্রমলৈ আহি তপস্বী হ’ল। তেওঁৰ পুত্ৰৰ নাম সত্যৱান। সত্যৱানে নগৰত জন্মলাভ কৰি তপোবনত লালিত পালিত হ’ল। তেৱেঁই মোৰ যোগ্য পতি বুলি ভাবি মই তেওঁক বৰণ কৰিছোঁ”।

নাৰদে কলে “হে ভূপতি। সত্যৱানৰ পিতা-মাতা সদায় সত্যপ্ৰিয় বুলি ব্ৰাহ্মণ সকলে তেওঁক সত্যৱান বুলি কয়। তেওঁ বৰ অশ্বপ্ৰিয় আছিল; মাটিৰে ঘোঁৰা সাজি, আৰু ঘোঁৰাৰ ছবি আঁকি ভাল পায় বুলি তেওঁক বহুতে চিত্ৰাশ্ব বুলিও মাতে। তেওঁ সূৰ্য্যৰ নিচিনা তেজস্বী, বৃহস্পতিৰ নিচিনা বুদ্ধিমান। ইন্দ্ৰৰ নিচিনা বলবীৰ্য্য-সম্পন্ন আৰু ধৰিত্ৰীৰ সমান ক্ষমাশীল। তেওঁ অশ্বিনী কুমাৰৰ সমান ৰূপৱান। তেওঁ মৃদুভাষী, সত্যবাদী, জিতেন্দ্ৰিয়, লোকপ্ৰিয় আৰু মহাপৰাক্ৰমী। কিন্তু হে ৰাজন্! তেওঁৰ এই সকলো মহৎ গুণবোৰ একেটা দোষে ঢাকি পেলাইছে— তেওঁ অল্লায়। আজিৰপৰা এবছৰৰ মূৰত সত্যৱানৰ মৃত্যু হ’ব। এনে অৱস্থাত সত্যৱানক বৰণ কৰি সারিত্রীয়ে ভাল কাম কৰা নাই।”

অশ্বপতীয়ে কলে “সারিত্রী! অশেষ গুণৰ সাগৰ সত্যৱান অল্লায়। এতেকে তুমি অন্য পতি বৰণ কৰা”। সারিত্রীয়ে কলে

“ভাতৃসকলৰ মাজত এবাৰেই সম্পত্তিৰ ভাগ হয়, এবাৰেই কন্যা সম্প্ৰদান কৰা হয় আৰু ‘দিনো’ বুলি এবাৰেই কোৱা হয়।

এই তিনিটা কাম এবাৰেই হয়। পিতা! সত্যৱান দীৰ্ঘায়ু হওক বা অগ্নায়ুৱে হওক, তেওঁ গুণীয়ে হওক, বা নিগুণীয়ে হওক, মই যেতিয়া এবাৰ তেওঁক পতি বুলি বৰণ কৰিছোঁ, তেৱেঁই মোৰ পতি; মই অন্য কাকো বৰণ কৰিব নোৱাৰোঁ। কৰ্ম মনেৰে স্থিৰ কৰা হয়, পাচত বাক্যৰ দ্বাৰা অভিহিত কৰা হয় আৰু পাচত কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা সম্পাদিত কৰা হয়।”

নাৰদে কলে “হে নৰশ্ৰেষ্ঠ! তোমাৰ কন্যা স্থিৰ-বুদ্ধিসম্পন্ন। তুমি তেওঁক ধৰ্মপথৰপৰা বিচলিত কৰিবলৈ নোৱাৰিবা; এতেকে তুমি সত্যৱানকে কন্যা সম্প্ৰদান কৰা। তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।” এই বুলি কৈ দেৱৰ্ষি নাৰদ তাৰপৰা প্ৰস্থান কৰিলে।

দেৱৰ্ষি নাৰদৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি ৰজা অশ্বপতিয়ে পুৰোহিত, অমাত্যবৰ্গ আৰু ব্ৰাহ্মণ সকলৰ লগত সারিত্ৰীক লৈ দ্যুমৎসেনৰ আশ্ৰমলৈ আহিল।

ৰাজৰ্ষি দ্যুমৎসেন তেতিয়া এজোপা শাল গছৰ তলত কুশাসন পাতি বহি আছিল। অশ্বপতিয়ে দ্যুমৎসেনক সত্যৱানলৈ তেওঁৰ কন্যা সারিত্ৰীক সম্প্ৰদানৰ অভিপ্ৰায় জ্ঞাপন কৰিলে।

দ্যুমৎসেনে কলে “মহাৰাজ! আমি ৰাজ্যচ্যুত হৈ আশ্ৰমবাসী হৈছোঁ; ৰাজকুমাৰী সারিত্ৰীয়ে কেনেকৈ বনবাসৰ কষ্টভোগ কৰিব?”

অশ্বপতিয়ে কলে “ৰাজৰ্ষি! মই এই সকলোবোৰ কথাৰ সন্তোদ লৈয়ে মোৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছোঁ। আপুনি অনুগ্ৰহ কৰি ধৰ্ম্মানুসাৰে মোৰ এই কন্যাটিক আপোনাৰ বোৱাৰী বুলি গ্ৰহণ কৰক।”

দ্যুমৎসেনে কলে “মহাৰাজ! আপোনাৰ লগত সন্তুষ্ট স্থাপন কৰিবলৈ মই বহুদিনৰপৰা হাবিয়াস কৰি আছিলোঁ। পিচত মোৰ এই ভাগ্য বিপৰ্য্যয়ে অন্তৰায় হ’ল। এতিয়া আপুনি নিজে মোৰ বহুদিনৰ মনোৰথ পূৰ্ণ কৰিবলৈ আহিছে; মই আনন্দেৰে আপোনাৰ দান গ্ৰহণ কৰিলোঁ।”

মহাসম্বোধেৰে সৈতে অশ্বপতিয়ে সত্যৱানলৈ সারিত্ৰীক সম্প্ৰদান কৰি নিজৰ ৰাজ্যলৈ ঘূৰি আহিল।

বিয়াৰ পাচত সারিত্ৰীয়ে অলঙ্কাৰ আৰু ৰাজ কুমাৰীৰ সাজ-পাৰ পৰিত্যাগ কৰি গছৰ বাকলি পৰিধান কৰিলে। তেওঁ তেওঁৰ বিনয় আৰু পৰিচৰ্যাৰ দ্বাৰা আশ্ৰমবাসীসকলৰ তৃপ্তি সাধন কৰিলে। শহুৰ শাহুৱেক দুয়ো সারিত্ৰীৰ গুণত মুগ্ধ হ’ল আৰু সত্যৱানে পৰম আনন্দ লাভ কৰিলে। কিন্তু পতি পৰায়না সারিত্ৰীয়ে দেৱৰ্ষি নাৰদৰ বাক্য স্মৰণ কৰি দিনে দিনে শোকত অধীৰ হবলৈ ধৰিলে।

লাহে লাহে সেই ভয়ানক দিন ওচৰ চাপি আহিল। নাৰদে কোৱামতে সত্যৱানৰ মৃত্যুলৈ আৰু মাত্ৰ চাৰি দিন

বাকী আছে। সারিত্ৰীয়ে ত্ৰিৰাত্ৰ ব্ৰত আৰম্ভ কৰিলে। দ্যুমৎসেনে সারিত্ৰীৰ কঠোৰ ব্ৰতৰ কথা শুনি কলে “ৰাজকুমাৰি! তিনিদিন উপবাসে থাকি কঠোৰ ব্ৰত পালন কৰা তোমাৰ পক্ষে অসহনীয় আৰু কষ্টকৰ হব।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “পিতা। আপোনালোকৰ আশীৰ্বাদত ব্ৰত সাধন কৰিবলৈ মোৰ একো কষ্ট নহব। মই ভক্তি আৰু অধ্যৱসায়ৰে সৈতে ব্ৰত পালন কৰিছোঁ, মই এই ব্ৰত সাধন কৰিবলৈ পাৰিম।”

দ্যুমৎসেনে কলে “ৰাজকুমাৰি! তোমাৰ ব্ৰত ভঙ্গ কৰিবলৈ মই কব নোৱাৰোঁ; মই আশীৰ্বাদ দিছোঁ, তোমাৰ মনোৰথ পূৰ্ণ হওক।”

তিনিদিন অনাহাৰে থাকি সারিত্ৰী বৰ দুৰ্বল হৈ পৰিল; কিন্তু তালৈ তেওঁৰ ভ্ৰক্ষেপ নাই। কাইলৈ তেওঁৰ পতি সত্যৱান এই সংসাৰৰ পৰা বিদায় লব—এই কথা ভাবি ভাবি মৰ্ম্মাহত হৈ ৰাতিটো উজাগৰে কটালে।

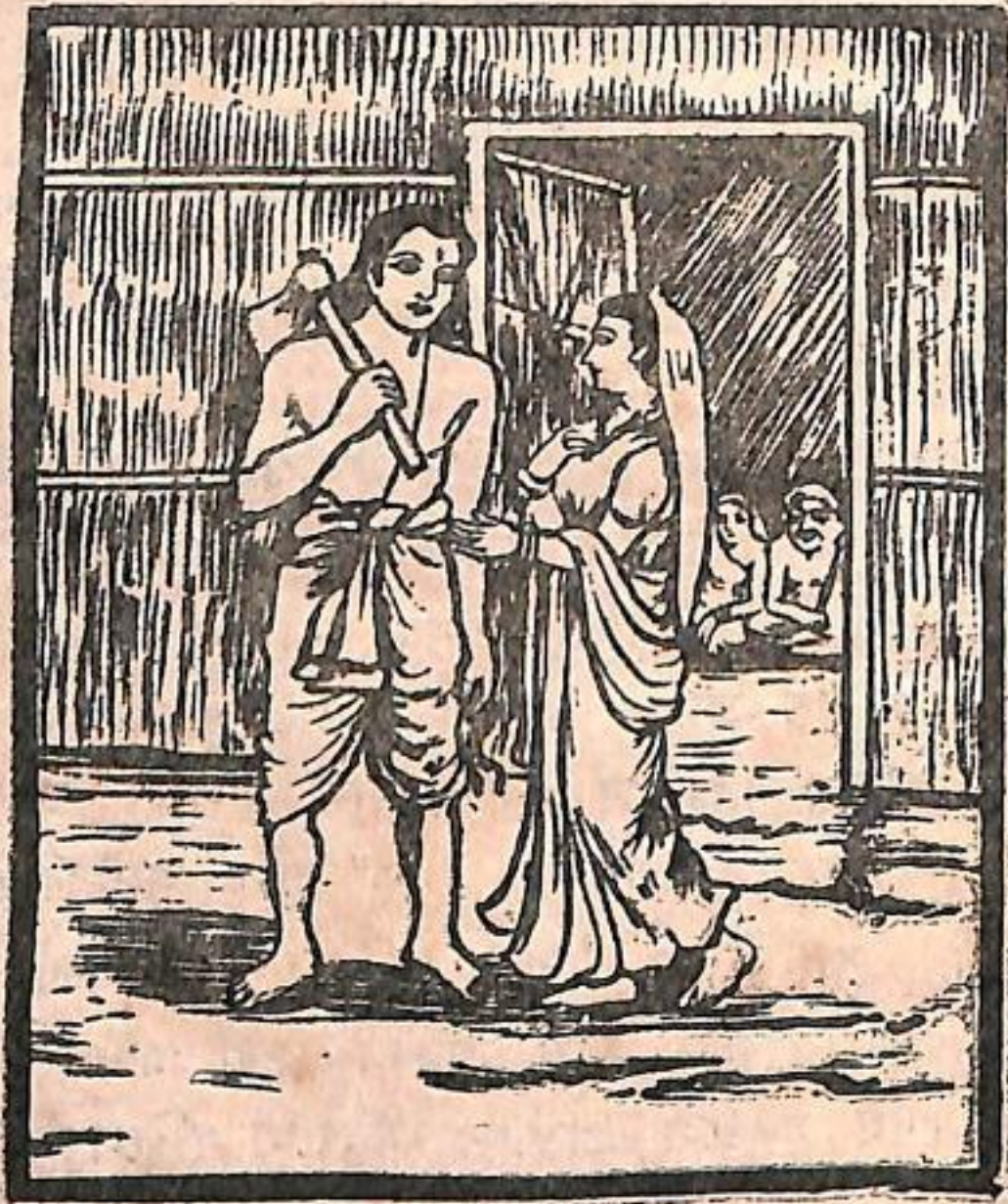
ৰাতি পুৱাই ‘আজি সেই দিন উপস্থিত হ’ল’ এই কথাৰে মনতে চিন্তা কৰি সারিত্ৰীয়ে প্ৰজ্বলিত ছত্ৰাশনক আহুতি প্ৰদান কৰি পূৰ্ব্বাহ্নিক ক্ৰিয়া-কলাপ সম্পন্ন কৰিলে। পাচত শহুৰ, শাহুৱেক আৰু বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণ সকলক কৃতাজলিপুটে নমস্কাৰ কৰি আশীৰ্বাদৰ কাৰণে নতশিৰে দণ্ডায়মান হ’ল। তপোবনবাসী তপস্বীসকলে “তোমাৰ অবৈধব্য হওক” বুলি আশীৰ্বাদ দিলে। ধ্যান-পৰায়ণা সারিত্ৰীয়ে ‘সেয়ে হওক’ বুলি ঋষি সকলৰ আশীৰ্বাদ গ্ৰহণ কৰিলে আৰু নাৰদৰ কথা স্মৰণ কৰি সেই কাল আৰু সেই মুহূৰ্ত্তলৈ প্ৰতীক্ষা কৰিবলৈ ধৰিলে।

এনেতে শহুৰ শাহুৱেকে আহি সারিত্ৰীক কলে “আই! যেনেকৈ ব্ৰতানুষ্ঠান সম্পন্ন কৰিব লাগে—তুমি তাকে কৰিছা; এতিয়া আহাৰৰ সময় হৈছে—তুমি ভোজন কৰা।”

সারিত্রীয়ে কলে “মই সঙ্কল্প কৰিছোঁ, সূৰ্যাস্তৰ পাচত হে মই ভোজন কৰিম।”

‘সঙ্কল্পত বাধা দিয়া উচিত নহয় বুলি ভাবি শহৰ-শাহুৰেক দুয়ো উভতি গ’ল। এনে সময়ত সত্যৰানে কান্ধত কুঠাৰ লৈ বনলৈ যাবৰ কাৰণে সাজু হ’ল। তেতিয়া সারিত্রীয়ে আহি স্বামীক কলে “তুমি আজি অকলে বনলৈ যোৱা উচিত নহব। মই তোমাক আজি কেতিয়াও এৰি দিব নোৱাৰোঁ; ময়ো তোমাৰ লগতে যাম! তুমি মোক বাৰণ নকৰিবা।”

সত্যৰানে কলে “সারিত্রী! তুমি আগেয়ে কেতিয়াও বনলৈ

যোৱা নাই; ব্ৰতোপবাসৰ কাৰণে তুমি বৰ দুৰ্বল হৈছা; বনত খোজ কাঢ়ি যাবলৈ তোমাৰ বৰ কষ্ট হব। কিন্তু তোমাৰ মনত

যম আৰু সারিত্রী

দুখ দিব নোখোজেঁ। তুমি যদি নিতান্তই মোৰ লগত যাব খোজা, তেন্তে পিতা-মাতাৰ অনুমতি লোৱা।”

সত্যৱানৰ কথা শুনি সারিত্ৰীয়ে শহুৰ-শাহুৰেকৰ ওচৰলৈ আহি কলে “আৰ্য্যপুত্ৰই নামমাত্ৰ ফলাহাৰ কৰি বনলৈ যাবলৈ ওলাইছে। মই আজি তেওঁক এৰি থাকিবলৈ নোৱাৰোঁ। সেই কাৰণে ময়ো তেওঁৰ লগতে যাম বুলি ভাবিছোঁ; আপোনালোকে মোক অনুমতি দিয়ক। তেওঁক আজি মই যাবলৈ হাক দিম বুলি ভাবিছিলো; কিন্তু তেওঁ পিতা-মাতাৰ কাৰণে যজ্ঞ-কাঠ আৰু ফলমূল আহৰণৰ কাৰণে যাবলৈ ওলাইছে। এনে অৱস্থাত মই তেওঁক বাধা দিব নোৱাৰোঁ আৰু আজি এবছৰ হ’ল, ময়ো কেতিয়াও আশ্ৰমৰ বাহিৰলৈ যোৱা নাই। ফলে-ফুলে জাতিস্কাৰ হৈ থকা কাননৰ শোভা চাবলৈ মোৰো বৰ হাবিলাস হৈছে।”

দ্যুমৎসেনে পত্নীক কলে “সারিত্ৰীয়ে মোৰ বোৱাৰী হৈ আজিলৈ কেতিয়াও মোৰ ওচৰত একো প্ৰাৰ্থনা কৰা নাই।” তেওঁ সারিত্ৰীক কলে “তোমাৰ মনোৰথ পূৰ্ণ হওক। তুমি যোৱা; কিন্তু সত্যৱানৰ লগ নেৰিবা।”

উভয় গুৰুজনৰে অনুমতি লাভ কৰি সারিত্ৰী প্ৰফুল্ল মনেৰে স্বামীৰ লগত বনলৈ খোজ ল’লে। নাৰদৰ বাক্য শ্ৰবণ কৰি তেওঁ অন্তৰত মৰ্ম্মান্তিক বেদনা অনুভৱ কৰি আছিল—তথাপি স্বামীৰ লগত যাবলৈ পাই তেওঁৰ মুখত হাঁহি ফুটি ওলাইছিল। সত্যৱানে সারিত্ৰীক ময়ূৰ-ময়ূৰীৰ নৃত্য, ফলে ফুলে জাতিস্কাৰ হৈ থকা মনোমোহা কানন আৰু আৰু কুলু কুলু স্ৰবেৰে বৈ যোৱা নিজৰাৰ দৃশ্যবোৰ দেখুৱাই যাবলৈ ধৰিলে; কিন্তু সত্যৱানৰ আজিয়ে শেষ দিন বুলি সারিত্ৰীৰ অন্তৰ বিদীৰ্ণ হবলৈ ধৰিছে।

এঠাইত সত্যৱানে বহু ফল-মূল আৰু যজ্ঞৰ কাঠ আহৰণ কৰিলে। পাচত ক্ষীণ মাতেৰে তেওঁ সারিত্ৰীক কলে। “অত্যধিক

পৰিশ্ৰমৰ ফলত মোৰ মূৰটো বিষাইছে, মই থিৰেৰে থাকিবলৈ পাবা নাই।”

আথেবেথে পতিপ্ৰাণা সারিত্ৰীয়ে তেওঁৰ কোলাত মূৰটো লৈ মাটিতে সত্যৱানক গুৱাই লৈ দেৱৰ্ষিৰ বাক্য স্মৰণ কৰি সেই কাল-মুহূৰ্ত্তলৈ প্ৰতীক্ষা কৰিবলৈ ধৰিলে। অলপ সময়ৰ পাচত সারিত্ৰীয়ে দেখিলে, সূৰ্য্যসম উজ্জল আৰু বস্ত্ৰবৰ্ণ চকুৰে সৈতে শ্যাম বৰণীয়া ভয়ঙ্কৰ পুৰুষ এজনে হাতত পাশ লৈ সত্যৱানৰ ওচৰত থিয় হ’লহি। সারিত্ৰীয়ে তেওঁক দেখা মাত্ৰকে কোলাৰপৰা সত্যৱানৰ মূৰটো লাহেকৈ মাটিত নমাই থৈ কৃতাজলি লৈ সন্ত্ৰমেৰে সৈতে কলে “হে দেৱতা! অমানুষ আকৃতিলৈ চাই মই আপোনাক দেৱতা বুলিয়ে ভাবিছোঁ, এতেকে আপুনি আপোনাৰ পৰিচয় জ্ঞাপন কৰি, কি উদ্দেশ্য লৈ মোক দৰ্শন দিলে কওক।”

দিব্য পুৰুষ জনে কলে “সারিত্ৰী! তুমি পতিব্ৰতা আৰু তপস্বিনী; সেইকাৰণে তোমাক মোৰ পৰিচয় দিওঁ। মই যম; আজি তোমাৰ স্বামীৰ আয়ুস শেষ হৈছে, মই তেওঁক লৈ যাবলৈ আহিছোঁ; মোৰ এয়ে উদ্দেশ্য।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “হে ভগবন্! মই শুনিছোঁ, আপোনাৰ দূত বোৰেহে মানুহক মাৰি লৈ যায়। আপুনি নিজে কিয় আহিল?”

যমে কলে “হে ৰাজপুত্ৰি! সত্যৱান পৰম ধাৰ্ম্মিক, ৰূপৱান আৰু গুণৰ সাগৰ। মোৰ দূতে তেওঁক নিলে অবিচাৰ কৰা হ’ব; সেইকাৰণে মই নিজে আহিলোঁ।” এই বুলি কৈ যমে পাশেৰে সত্যৱানৰ দেহাৰপৰা আঙ্গুলিৰ সমান প্ৰাণ-পুৰুষক টানি আনিলে। প্ৰাণ ৰহিত হৈ সত্যৱানৰ শ্বাস বন্ধ হ’ল আৰু শৰীৰ নিস্প্ৰাণ হৈ পৰিল। পাশবদ্ধ প্ৰাণ-পুৰুষক লৈ যমে দক্ষিণমুৱা হৈ যাবলৈ ধৰিলে। ব্ৰতসিদ্ধা, পতিপ্ৰাণা সারিত্ৰীয়ে দুখাৰ্ভ চিন্তে যমক অনুসৰণ কৰিবলৈ ধৰিলে।

তাকে দেখি যমে কলে “সারিত্ৰী! তুমি উভতি গৈ তোমাৰ স্বামীৰ ঔৰ্দ্ধৈহিক কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰাগৈ। তোমাৰ দ্বাৰা তোমাৰ স্বামীৰ সদগতি লাভ হৈছে, তুমি তোমাৰ কৰ্ত্তব্য সম্পাদন কৰিছা।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “মোৰ স্বামীক যি ঠাইলৈ নিয়া হয় বা তেওঁ নিজে যি ঠাইলৈ যায়, মোৰো সেই ঠাইলৈ গমন কৰা কৰ্ত্তব্য; এয়ে সনাতন ধৰ্ম্ম। হে মহাত্মন! তপস্যা, গুৰুভক্তি পতিপ্ৰেম, ব্ৰত আৰু আপোনাৰ কৃপাত মোৰ গতি কোনোৱে বাধা দিব নোৱাৰে। প্ৰাজ্ঞমকলে কয় যে কাৰো লগত বাটেৰে একেলগে সাত খোজ গলে তেওঁৰ লগত মৈত্ৰী-সম্বন্ধ স্থাপন হয়। সেই মিত্ৰতাৰ বলতে মই আপোনাক দু-আঘাৰমান কথা কবলৈ খুজিছোঁ।”

“হে ধৰ্ম্মৰাজ! জিতেন্দ্ৰিয় লোকসকলে গাৰ্হস্থ্য, ব্ৰহ্মচৰ্য্য আৰু সন্ন্যাস ধৰ্ম্ম পালন কৰে। গাৰ্হস্থ্য ধৰ্ম্মৰ পৰা জ্ঞান লাভ হয়। পণ্ডিত সকলে সেই কাৰণে গাৰ্হস্থ্য ধৰ্ম্মকে প্ৰধান ধৰ্ম্ম বুলি কৈছে।

যমে কলে “সারিত্ৰী! তোমাৰ যুক্তি পূৰ্ণ মধুৰ বাক্য শুনি মই সন্তোষ লাভ কৰিছোঁ। সত্যৱানৰ জীৱনৰ বাহিৰে তুমি যিকোনো বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰা, মই তোমাক সন্তুষ্ট মনেৰে প্ৰদান কৰিম।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “মোৰ শত্ৰুৰ দৃষ্টিশক্তি নষ্ট হৈছে। আপোনাৰ কৃপাত তেওঁ চক্ষুলাভ কৰি অগ্নি আৰু দিবাকৰৰ সমান শক্তি লাভ কৰক।”

যমে ‘তথাস্তু’ বুলি কৈ কলে “তুমি পথশ্ৰান্তা হৈছা, এতিয়া উভতি যোৱা।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “হে ধৰ্ম্মৰাজ! মই যেতিয়া স্বামীৰ ওচৰতে আছোঁ, তেনেস্থলত মোৰ কোনো পৰিশ্ৰম হোৱা নাই। স্বামীয়ে

মোৰ একমাত্র গতি ; এতেকে মোৰ স্বামীক আপুনি যলৈকে লৈ যায়, ময়ো লগতে যাম। মই আকৌ এবাৰ কৈছোঁ, শুনক।”

“সাধুপুৰুষৰ লগত কেৱল এবাৰ সমাগম হলে মিত্ৰতা জন্মে। সাধু সমাগম কেতিয়াও নিষ্ফল নহয়, এই কাৰণে সাধুজনৰ সংসৰ্গত বাস কৰা কৰ্তব্য।”

যমে কলে “ভামিনি ! তুমি যি কথা কলা, সি হৃদয়-বঞ্জক, হিতকৰ আৰু জ্ঞানীজনৰো জ্ঞান-বৰ্দ্ধক। সত্যৱানৰ জীৱন বিনে তুমি দ্বিতীয় বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰা।”

সাৱিত্ৰীয়ে কলে “মোৰ শত্ৰুৰ স্বধৰ্ম্মত প্ৰতিষ্ঠিত থাকক আৰু তেওঁৰ তেওঁৰ হত-ৰাজ্য ঘূৰাই পাওক,—মই এই দ্বিতীয় বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিলো।”

যমে কলে “ৰজা দুৰ্ম্মসেনে অতি শীঘ্ৰে আৰু অনায়াসে তেওঁৰ ৰাজ্য ঘূৰাই পাব আৰু তেওঁ কেতিয়াও স্ব-ধৰ্ম্মৰ পৰা বিচলিত নহব। ৰাজকুমাৰি ! মই তোমাৰ ইচ্ছা পূৰণ কৰিলোঁ, এতিয়া তুমি উভতি যোৱা ; অথবা তুমি অনাহকত পৰিশ্ৰান্ত হবা।”

সাৱিত্ৰীয়ে কলে “হে দেৱ ! প্ৰজাবোৰক আপুনিয়ে আপোনাৰ নিয়ম মতে শাসন কৰিছে আৰু আপুনিয়ে নিজৰ নিয়মানুসৰি ইহ সংসাৰৰ পৰা লৈ গৈছে। সেই কাৰণে আপোনাৰ ‘যম’ নাম ত্ৰিভুবনত বিখ্যাত। এতিয়া মোৰ কথা শুনক।”

“যম, বাক্য আৰু কৰ্ম্মৰ দ্বাৰা কোনো প্ৰাণীৰ অনিষ্ট কৰিব নাগাগে। দান আৰু সকলোৰে প্ৰতি দয়া প্ৰকাশেই সাধু সকলৰ সনাতন ধৰ্ম্ম। এই সংসাৰত মানুহ মাত্ৰেই স্থল্লায়ু, তাৰ ওপৰত আকৌ শক্তিহীন। আপুনি মহাত্মা, শৰণাগত শত্ৰুৰ প্ৰতিও আপুনি কৰুণা প্ৰকাশ কৰি থাকে।”

যমে কলে “পিয়াহত যেনেকৈ পানীয়ে মানুহক আনন্দ দিয়ে, তোমাৰ কথাবোৰে মোক তেনেকৈ সুখ দিছে।

হে শুভে ! সত্যৱানৰ জীৱনৰ বাহিৰে তুমি অন্য যি কোনো অভিলষিত বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰা।”

সাৱিত্ৰীয়ে কলে “মোৰ পিতা পুত্ৰহীন। তেওঁৰ ঔৰষত এশ পুত্ৰৰ জন্ম হওক—মই আপোনাৰ ওচৰত এই তৃতীয় বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিলো।”

যমে কলে “হে ভদ্ৰে ! তোমাৰ পিতাৰ এশ তেজস্বী পুত্ৰ হব। হে ৰাজপুত্ৰি। তোমাৰ মনৰ বাসনা পূৰ্ণ হ’ল, এতিয়া উভতি যোৱা, তুমি বহু দূৰলৈ আহিছা।”

সাৱিত্ৰীয়ে কলে “হে ঈশ্বৰ ! মই যেতিয়া স্বামীৰ ওচৰতে আছোঁ, মই কোনো দূৰ দেশলৈ অহা নাই ; মোৰ মন আৰু দূৰ দেশলৈ গৈছে। আপুনি গৈ থাকোঁতে থাকোঁতে মোৰ কথাখিনি শুনক। আপুনি বিবস্বানৰ (সূৰ্য্যৰ) প্ৰতাপী পুত্ৰ, সেই কাৰণে বিদ্বান পুৰুষে আপোনাক বৈবস্বত বুলিও কয়। আপুনি সমস্ত প্ৰজাকে সমান ভাবে শাসন কৰে, এই কাৰণে আপুনি ধৰ্ম্মৰাজ নামে প্ৰখ্যাত। সাধু পুৰুষক মানুহে যিমান বিশ্বাস কৰে, নিজৰ ওপৰতো মানুহৰ সিমানে বিশ্বাস নাই। এই কাৰণে সাধু পুৰুষক সকলোৱে ভাল পায়।”

যমে কলে “ভদ্ৰে ! এনে কথা মই কেতিয়াও কাৰো মুখত শুনা নাই। মই তোমাৰ কথাত পৰম সন্তুষ্ট হৈছোঁ। তুমি এতিয়া সত্যৱানৰ জীৱন বিনে চতুৰ্থ বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰা।

সাৱিত্ৰীয়ে কলে “সত্যৱানৰ ঔৰষত, মোৰ গৰ্ভত, বলবীৰ্য্যশালী কুলবৰ্দ্ধক, শত পুত্ৰৰ জন্ম হওক, মই এই চতুৰ্থ বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিলো।”

যমে ক’লে “অবলে ! তুমি বলবীৰ্য্যশালী এশ পুত্ৰ লাভ কৰিবা, এতিয়া উভতি যোৱা।”

সাৱিত্ৰীয়ে ক’লে “সৎ-পুৰুষৰ বৃত্তি সদায় শাস্তৰ ধৰ্ম্মতে আৱদ্ধ থাকে, তেওঁলোক কেতিয়াও অৱসন্ন বা ব্যথিত নহয় আৰু সজ্জনৰ লগত সজ্জনৰ সমাগম কেতিয়াও বিফল নহয়।”

“সৎ পুৰুষে সত্যৰ দ্বাৰা সূৰ্য্যক পৰিচালিত কৰে, তপৰ দ্বাৰা পৃথিৱীক ধাৰণ কৰে। হে ধৰ্ম্মৰাজ! সাধু পুৰুষেই ভূত, বৰ্ত্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ আশ্ৰয়; এতেকে সাধু পুৰুষেই সকলোৰে বন্ধা কৰ্ত্তা।”

যমে কলে “হে পতিব্ৰতে! তোমাৰ স্তমধুৰ পদলালিত্য আৰু গভীৰ ধৰ্ম্মতত্ত্ব সংযুক্ত কথা শুনি তোমাৰ প্ৰতি মোৰ ভক্তি উপজিছে; তুমি তোমাৰ বাঞ্ছিত বৰ প্ৰাৰ্থনা কৰা।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “হে মানদ! আপুনি মোক শত পুত্ৰৱতী হ’বলৈ যি বৰ প্ৰদান কৰিছে, পবিত্ৰ দাম্পত্য সংযোগ বিনে সেই বৰ সফল হ’ব নোৱাৰে। এতেকে সত্যৱান জীৱিত হওক, মোক এই বৰ প্ৰদান কৰক।”

“স্বামীৰ জীৱনৰ বাহিৰে মই অন্য স্তুত কামনা নকৰোঁ। স্বামীহীনা হৈ মই স্বৰ্গলৈকো যাব নোখোজেঁ। পতিৰ বাহিৰে মই কোনো ধন সম্পত্তিৰ কাৰণে লালায়িত নহওঁ আৰু পতিহীনা হৈ জীৱিত নাথাকোঁ।”

“আপুনি মোক এশ পুত্ৰ পাবলৈ বৰ দিলে আৰু আপুনিয়ে মোৰ স্বামীক মাৰি নিলে। সত্যৱান জীৱিত হওক, তেতিয়াহে আপোনাৰ বাক্য সঁচা হ’ব।”

যমে কলে “হে ভদ্ৰে, হে কুলনন্দিনি! মই তোমাৰ স্বামীৰ জীৱন দান কৰিলো। এওঁ নিৰোগী, কৃতার্থ আৰু তোমাৰ বশীভূত হৈ ধৰ্ম্মাচৰণ কৰিব। এওঁ চাৰিশ বছৰ জীৱিত থাকি ভূবন বিখ্যাত হ’ব আৰু তোমাৰ গৰ্ভত এশ পুত্ৰৰ জন্ম হ’ব।”

এই কথা কৈ ধৰ্ম্মৰাজ তাৰপৰা অন্তৰ্দ্ধান হ’ল। ধৰ্ম্মৰাজে সারিত্ৰীক বৰ প্ৰদান কৰি স্বস্থানলৈ প্ৰস্থান কৰাৰ পাচত সারিত্ৰীয়ে সত্যৱান শুই থকা ঠাইলৈ আহি সত্যৱানৰ ওচৰত বহিল আৰু সত্যৱানৰ মূৰটো সন্মুখে তেওঁৰ কোলাত ল’লে। সত্যৱানে সাৰ পাই সারিত্ৰীৰ প্ৰতি বাৰে বাৰে দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি উদ্বেগৰ

সৈতে ক’লে “উঃ! কি কষ্ট! মই ইমান সময় নিদ্ৰিত আছিলো। সারিত্ৰী! তুমি কিয় মোক জগাই নিদিলা? মোক যি জনে ধৰি টানিছিল, সেই শ্যামবৰণীয়া পুৰুষজন ক’ত?”

সারিত্ৰীয়ে ক’লে “হে নাথ! তুমি বহু সময় মোৰ কোলাতে নিদ্ৰিত হৈ আছিল। যি জন পুৰুষৰ কথা স্মৃধিলা, তেওঁ লোক সংহৰ্ত্তা যম। তেওঁ এতিয়া প্ৰস্থান কৰিছে। তোমাৰ যদি সামৰ্থ্য থাকে তেন্তে উঠি বহা; চোৱা চৌদিশ অন্ধকাৰ হৈ আহিছে।”

সত্যৱানে ক’লে “মোৰ ইমানখিনি মাত্ৰ স্মৰণ হৈছে যে মই নাম — মাত্ৰ ফলাহাৰ কৰি তোমাৰ লগত বনলৈ আহিছিলো। কাঠ আহৰণ কৰোঁতে অতিপাত পৰিশ্ৰমৰ ফলত মোৰ শিৰৰ বেদনা উপস্থিত হয় আৰু মই তোমাৰ কোলাতে শুই পৰিলো। পাচত সপোন নে দিঠক, মই নাজানেঁ। এজন ভীষণ কৃষ্ণ বৰ্ণৰ মহাতেজস্বী পুৰুষক দেখা পালোঁ; তুমি সেইজন পুৰুষৰ কথা কিবা ক’ব পাৰানে?”

সারিত্ৰীয়ে কলে “নাথ! এতিয়া ৰাতি হৈছে, চৌদিশ অন্ধকাৰে ঢাকি পেলাইছে; পলম নকৰি পিতা-মাতাৰ ওচৰলৈ যোৱা তোমাৰ নিতান্ত আৱশ্যক। কাইলৈ ৰাতিপুৱা মই তোমাক সকলো কথা ভাঙি পাতি কম।”

সত্যৱানে কলে “কিন্তু এই অন্ধকাৰত তুমি কেতিয়াও বাট বুলি যাবলৈ নোৱাৰিবা।”

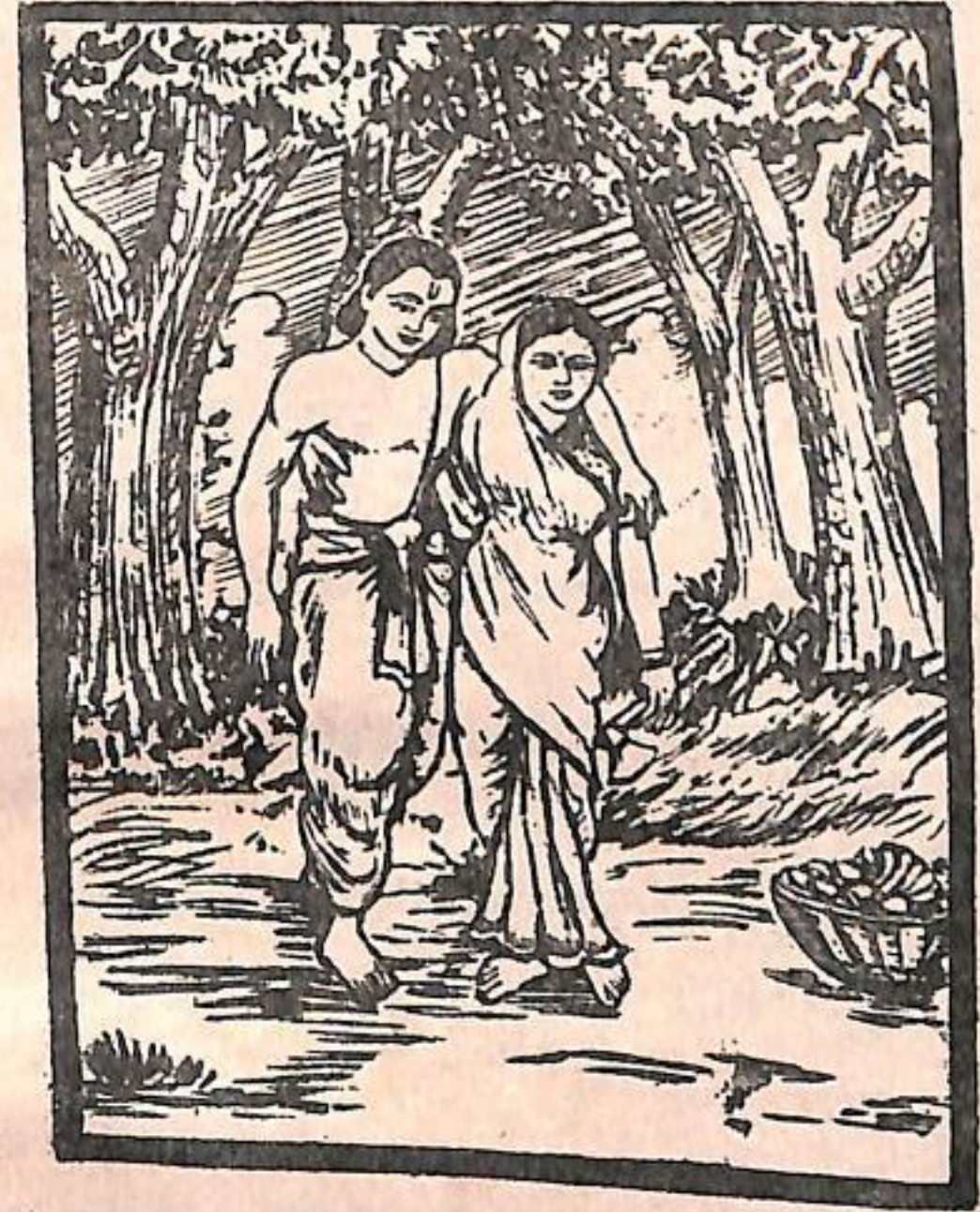
সারিত্ৰীয়ে কলে “মই তোমাক পীড়িত আৰু দুৰ্বল দেখিছোঁ; এতেকে ৰাতিটো আমি ইয়াতে কটাবোঁ। সোৱা চোৱা! দূৰত শুকান কাঠৰ জুই জ্বলি আছে; মই তাৰপৰা জুই আনি এই কাঠবোৰ জ্বলাই লওঁ। ৰাতিপুৱা আমি আশ্ৰমলৈ যাম।

সত্যৱানে কলে “সারিত্ৰী! মই এতিয়া স্তম্ভ আৰু প্ৰকৃতিস্ব

হৈছে। আৰু পিতা-মাতাৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ব্যাকুল হৈ পৰিছোঁ। মই আগেয়ে কেতিয়াও ইমান বাতিলৈ বাহিৰত থকা নাই; একাৰ হোৱাৰ আগতে আয়ে মোক আশ্রমৰ ভিতৰলৈ লৈ যায়। এদিনাখন আশ্রমলৈ আহোঁতে সন্ধিয়া হৈ গৈছিল বুলি আয়ে মোক ভিৰস্কাৰ কৰিছিল। আন এদিনাখন বাতি পিতা-মাতা ছয়ো চকুপানী টুকি টুকি সন্নেহে মোক কৈছিল, “বাছা! তোমাক নেদেখিলে আমি মুহূৰ্ত্তলৈকো জীৱন ধাৰণ কৰি থাকিব নোৱাৰোঁ। তুমি নয়নহীন বৃদ্ধ পিতাৰ লাঠি। আমাৰ বংশ, পিণ্ড, কীৰ্ত্তি আৰু ভৱিষ্যত তোমাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছে। আঃ! আজি মোক নেদেখি তেওঁলোকৰ কি অৱস্থা হৈছে—তাকে ভাবি মই আকুল হৈছোঁ। প্ৰিয়ে! সটাকৈ কৈছো—পিতা-মাতাৰ অবিহনে মই কেতিয়াও জীয়াই নাথাকো। উঃ, এই পাপীয়সী নিদ্ৰাই মোৰ কালান্তক হ’ল।” সত্যৱানে এনেকৈ কৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। ধৰ্ম্মচাৰিণী, পতিব্ৰতা সারিত্ৰীয়ে স্বামীৰ শোকাশ্ৰু মচি দি শোক বিহ্বল স্বামীক ধীৰে ধীৰে “কলে মোৰ তপস্যা, দান, আৰু আহুতিৰ যদি কিবা ফল আছে তেন্তে আজিৰ এই নিশা মোৰ শহুৰ, শাহু আৰু স্বামীৰ জীৱন কল্যাণময় হওক। মই ধেমালিৰ ছলেৰেও কেতিয়াও মিথ্যা বাক্য উচ্চাৰণ কৰা নাই। আজি সেই সত্যই মোৰ শহুৰ-শাহুক বক্ষা কৰক।” এই বুলি কৈ সারিত্ৰী থিয় হৈ আউলি-বাউলি হৈ থকা চুলিবোৰ সামৰি খোপা বান্ধি লগে আৰু দুই হাতেৰে সত্যৱানক তুলি ধৰিলে।

সত্যৱানে এক দৃষ্টিৰে শূন্য ফলৰ খৰাহীটোৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে। তাকে দেখি সারিত্ৰীয়ে কলে “কাইলৈ ফল আহৰণ কৰিলেও হ’ব; মই এই খৰাহীটো আৰু কুঠাৰখন লৈছোঁ। ব’লা আমি এতিয়া যাওঁ।”

এই বুলি কৈ সারিত্ৰীয়ে সত্যৱানৰ হাতখন তেওঁৰ বাঁও কান্ধত লৈ লাহে লাহে আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে।

ইফালে যমৰ বৰত দ্যামৎসেনে দৃষ্টি শক্তি ঘূৰাই পাই পৃথিৱীৰ পোহৰ দেখা পালে। কিন্তু সারিত্ৰী আৰু সত্যৱানৰ কাৰণে তেওঁ কাতৰ হ’ল। তেওঁ পত্নী শৈব্যাক লগত লৈ আশ্রমৰ কুটিৰে কুটিৰে “হা সারিত্ৰী! ‘হা সত্যৱান’! কৈ খলক লগালে। তেওঁলোকে দুৰ্গম কানন, নদ-নদী আৰু সৰোবৰৰ পাৰে পাৰে সারিত্ৰী-সত্যৱানক বিচাৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। আশ্রমবাসী ঋষিসকলে তেওঁলোকক সান্ত্বনা দি কলে “ধৰ্ম্ম পৰায়ণা সারিত্ৰীৰ তপস্যা, দান আৰু সদাচাৰৰ প্ৰভাৱত সত্যৱান নিশ্চয় জীৱিত আছে।”

মহৰ্ষি গৌতমে কলে “মই সান্সবেদ অধ্যয়ন কৰিছোঁ, দীৰ্ঘকাল

তপস্যা কৰিছোঁ, যৌৱনত ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰতত দীক্ষিত হৈ গুৰু আৰু অগ্নিক সন্তুষ্ট কৰিছোঁ আৰু সমাহিত হৈ একমাত্ৰ বায়ু ভক্ষণ কৰি সকলো ব্ৰতানুষ্ঠান পালন কৰিছোঁ। এই সকল তপস্যাৰ ফলত মই অণু লোকৰ অভিপ্ৰায়ৰ ভূ পাওঁ। মই জানো, সত্যৱান জীৱিত আছে।”

এনেতে সারিত্ৰী আৰু সত্যৱান আহি তাত উপস্থিত হ'ল। সকলোৰে মনত মহানন্দ হ'ল। ঋষিসকলে কলে “মহাৰাজ! আপুনি পুত্ৰৰ লগত মিলিত হোৱা কাৰণে আমি পৰম আনন্দ লাভ কৰিলো। এতিয়া প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ, আপোনাৰ সুখ-সমৃদ্ধি বৃদ্ধি হওক। আজি আপোনাৰ মহা সৌভাগ্য যে আপুনি চক্ষুগ্ৰান হৈ পুত্ৰ আৰু পুত্ৰবধুক দেখা পালে।”

পাছত বনবাসী ঋষিসকলে ৰজাৰ লগত একেলগে বহি সত্যৱানক কলে “হে ৰাজকুমাৰ! তোমালোকৰ কি কাৰণত ইমান পলম হ'ল সকলো কথা ভাঙি কোৱা।”

সত্যৱানে কলে “আজি ৰাতিপুৱা মই কাঠ কাটিবলৈ সারিত্ৰীৰ লগত বনলৈ গলো। কাঠ কাটোতে অত্যধিক পৰিশ্ৰমৰ ফলত ক্লান্ত হৈ মই শুই পৰিলো আৰু লগে লগে মোৰ টোপনি আহিল। মই বহুপৰ টোপনিত আছিলো। নিশা মোৰ টোপনি ভাগিল। আপোনালোক সকলো সন্তুষ্ট হৈ থাকিব বুলি ভয়ত ততাতয়াকৈ এইখিনি পালোহি।”

মহৰ্ষি গোতমে কলে “সারিত্ৰী! দ্যুমৎসেনৰ দৃষ্টিলাভৰ বিষয়ে তুমি নিশ্চয় কিবা জানা। যদি গোপনীয় নহয় তেন্তে আমাক কোৱা।”

সারিত্ৰীয়ে কলে “মহৰ্ষি! মোৰ গোপনীয় একো নাই। মই কণ্ট শুনক। এদিন দেৱৰ্ষি নাৰদে কৈছিল যে এবছৰৰ মূৰত মোৰ স্বামীৰ মৃত্যু হ'ব। আজি সেই দিন উপস্থিত হৈছে কাৰণে ময়ো নিজে সত্যৱানৰ লগত বনলৈ গলো। বনত সত্যৱানে নিদ্ৰাত অভিভূত হোৱাৰ পাচত যমৰাজে নিজে আহি তেওঁক বান্ধি

লৈ দক্ষিণ ফালে যাবলৈ ধৰিলে। তাক দেখি ময়ো তেওঁৰ পাচে পাচে গৈ সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তেওঁৰ স্তব কৰিলো।”

“ভগৱান কৃতান্ত সন্তুষ্ট হৈ মোৰ শত্ৰুৰ ৰাজ্য আৰু চক্ষু প্ৰাপ্তি, মোৰ পিতাৰ এশ পুত্ৰ, মোৰ নিজৰ এশ পুত্ৰ আৰু সত্যৱানৰ চাৰিশ বছৰ পৰমায়ু—এই পাঁচটো বৰ মোক প্ৰদান কৰে।”

এনেকৈ থাকোঁতে ৰাতি পুৱাল। এনেতে শাল্লদেশৰ কেইজনমান মুখ্য প্ৰজাই আহি অশ্বপতিক কলে “মহাৰাজ! ৰাজমন্ত্ৰীয়ে আপোনাৰ শত্ৰুৱৰ্গক ধ্বংস কৰিছে, এতিয়া আপুনি আহি ৰাজসিংহাসন অধিকাৰ কৰকহি। প্ৰজামণ্ডলীয়ে আজি—মহা সমাৰোহেৰে উৎসৱৰ আয়োজন কৰিছে, সেই উৎসৱ আপুনি সাৰ্থক কৰক।”

ৰজা অশ্বপতিয়ে ঋষিমুনিসকলৰ আশীৰ্বাদ শিৰত লৈ পত্নী, শৈব্য, সারিত্ৰী আৰু সত্যৱানৰ লগত স্বদেশলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

লিখকৰ গ্ৰন্থ সমূহ

ভাৰতীয় কাহিনী—প্ৰথম ভাগ	২.৫০ টকা
ভাৰতীয় কাহিনী—দ্বিতীয় ভাগ	৩.০০ ”
মেঘদূত (কাব্য)	১০.০০ ”
শৰাইঘাট	৩.০০ ”
দময়ন্তী আৰু সাৰিত্ৰী	৪.০০ ”

প্ৰকাশনৰ কাৰণে প্ৰস্তুত হৈ আছে

শ্ৰীশ্ৰীভগৱানৰ বাস-লীলা
অষ্টাদশ পৰ্ব কথামহাভাৰত
কথাগীতা